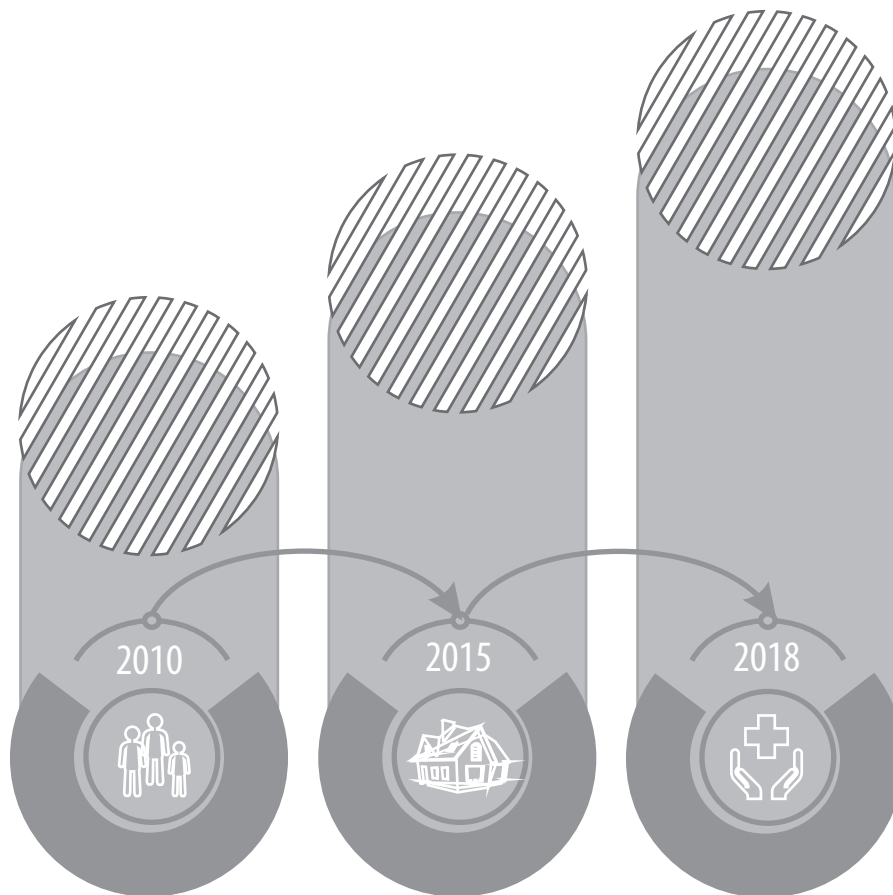

Region warszawski stołeczny w 2018 r.

Warszawski stołeczny region in 2018

Region warszawski stołeczny w 2018 r.

Warszawski stołeczny region in 2018

Urząd Statystyczny w Warszawie Statistical Office in Warszawa

Warszawa 2019

Opracowanie merytoryczne:

Content-related works

Urząd Statystyczny w Warszawie, Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych
Statistical Office in Warsaw, Mazovian Centre for Regional Surveys

pod kierunkiem

supervised by

Tomasz Zegar

Zespół autorski

Editorial team

Małgorzata Bieńkowska, Edyta Błaszczak, Anna Cacko, Aneta Czyżkowska, Edyta Kaźmierczak, Teresa Kwiecień,
Justyna Kotowoda, Anna Pasterkowska, Joanna Podolska

Współautorzy

Coauthors

Urząd m.st. Warszawy, Biuro Funduszy Europejskich i Polityki Rozwoju
The City of Warsaw, European Funds & Development Policy Department

Prace redakcyjne

Editorial work

Małgorzata Bieńkowska, Joanna Podolska

Tłumaczenie:

Translation:

Agnieszka Gromek-Żukowska

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Anna Cacko

ISSN 2544-5944

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publication available on website

<http://warszawa.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/>

Przy publikowaniu danych US prosimy o podanie źródła.

When publishing Statistical Office in Warsaw data – please indicate the source

Przedmowa

W myśl obowiązującej, od 1 stycznia 2018 r. nowej klasyfikacji NUTS 2016, wprowadzonej Rozporządzeniem Komisji UE, województwo mazowieckie zostało podzielone na dwa regiony statystyczne – warszawski stołeczny i mazowiecki regionalny. Rozporządzenie to jest rezultatem rewizji Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS), w ramach której dokonano modyfikacji w podziałach na jednostki statystyczne 9 państw członkowskich UE.

W związku z nowym podziałem Urząd Statystyczny w Warszawie wspólnie z Urzędem m.st. Warszawy przekazuje Państwu drugą edycję publikacji obrazującą sytuację społeczno-gospodarczą regionu warszawskiego stołecznego.

Jednocześnie, w związku ze wzrostem znaczenia miejskich obszarów funkcjonalnych w polityce krajowej i Unii Europejskiej oraz z działaniami podejmowanymi na rzecz zintegrowanego rozwoju, w niniejszej publikacji zaprezentowano również wskaźniki dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego, do którego należą gminy, w których realizowany jest instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Przy opracowywaniu poszczególnych działów korzystano z wyników badań statystyki publicznej oraz danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie w zakresie powierzchni geodezyjnej i kierunków wykorzystania.

Przekazując na Państwa ręce nasze wydawnictwo wyrażamy nadzieję, że stanie się ono źródłem interesujących i przydatnych informacji dla wszystkich osób realizujących zadania długookresowych strategii rozwoju.

Dyrektor
Biura Funduszy Europejskich
i Polityki Rozwoju
Urzędu m.st. Warszawy

Maciej Fijałkowski

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
w Warszawie

Zofia Kozłowska

Warszawa, grudzień 2019 r.

Preface

Under the new NUTS 2016 classification valid since 1 January 2018, introduced by the Regulation of the EU Commission, Mazowieckie Voivodship was divided into two statistical regions – warszawski stołeczny and mazowiecki regionalny. This regulation is the result of the revision of the Classification of Territorial Units for Statistics (NUTS), under which modifications were made to the statistical units of 9 EU Member States.

In connection with the new division, the Statistical Office in Warsaw together with the Warsaw City Hall presents you the second edition of the publication showing the socio-economic situation of the warszawski stołeczny region.

At the same time, due to the growing importance of urban functional areas in domestic and European Union policies and activities undertaken for integrated development, the publication also presents indicators for the Warsaw Functional Area, which includes gminas in which the Integrated Territorial Investment instrument is implemented.

During the development of individual chapters, the results of official statistics and data of the Marshal's Office of Mazowieckie Voivodship in Warsaw in the field of geodesic area and directions of use were used.

With our publication, we express our hope that it will become a source of interesting and useful information for all persons implementing tasks of long-term development strategies.

Director
of European Funds
and Development Policy Department
of the City of Warsaw

Maciej Fijałkowski

Director
of the Statistical Office
in Warszawa

Zofia Kozłowska

Warszawa, December 2019 r.

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Objaśnienia znaków umownych	13
Symbols	
Skróty	13
Abbreviations	
Wstęp	15
Introduction	
Synteza	20
Executive summary	21
Rozdział 1. Podział terytorialny. Powierzchnia. Użytkowanie gruntów.....	22
Chapter 1. Territorial division. Area. Land use	
Rozdział 2. Planowanie przestrzenne	26
Chapter 2. Spatial planning	
Rozdział 3. Ludność. Ruch naturalny	29
Chapter 3. Population. Vital statistics	
Rozdział 4. Edukacja i wychowanie	38
Chapter 4. Education	
Rozdział 5. Transport. Mieszkania. Infrastruktura komunalna	50
Chapter 5. Transport. Dwellings. Municipal infrastructure	
Rozdział 6. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna.....	63
Chapter 6. Health care and social welfare	
Rozdział 7. Kultura	70
Chapter 7. Culture	
Rozdział 8. Rynek pracy. Podmioty gospodarki narodowej	76
Chapter 8. Labour market. Entities of the national economy	
Rozdział 9. Finanse publiczne	88
Chapter 9. Public finance	
Uwagi metodologiczne	96
Methodological notes	105

Spis tablic

List of tables

	str. page
Tablica 1. Powierzchnia objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	27
Table 1. Area included in local spatial development plans	
Tablica 2. Ludność	29
Table 2. Population	
Tablica 3. Ruch naturalny ludności	30
Table 3. Vital statistics	
Tablica 4. Ludność według ekonomicznych grup wieku	34
Table 4. Population by economic age groups	
Tablica 5. Szkoły	40
Table 5. Schools	
Tablica 6. Wydatki budżetów gmin na oświatę	47
Table 6. Expenditure of gminas budget on education	
Tablica 7. Mieszkania oddane do użytkowania	54
Table 7. Dwellings completed	
Tablica 8. Średnia cena 1m ² lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych ..	56
Table 8. The average price of 1 m ² of residential premises	
Tablica 9. Wodociągi i kanalizacja	59
Table 9. Water supply and sewage systems	
Tablica 10. Zużycie wody i gazu w gospodarstwach domowych	61
Table 10. Consumption of water and gas in households	
Tablica 11. Ochrona zdrowia	63
Table 11. Health care	
Tablica 12. Wydatki budżetów gmin na ochronę zdrowia	67
Table 12. Expenditure of gminas budgets on health care	
Tablica 13. Wydatki budżetów gmin na pomoc społeczną	68
Table 13. Expenditure of gminas budgets on social assistance	
Tablica 14. Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego	70
Table 14. Expenditure of gminas budgets on culture and national heritage protection	
Tablica 15. Biblioteki publiczne (z filiami)	71
Table 15. Public libraries (with branches)	
Tablica 16. Bezrobotni zarejestrowani oraz stopa bezrobocia	76
Table 16. Registered unemployed and unemployment rate	

	str. page
Tablica 17. Pracujący.....	78
Table 17. Employed persons	
Tablica 18. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON	80
Table 18. Entities of the national economy in REGON register	
Tablica 19. Podmioty gospodarki narodowej według sektorów przetwórstwa przemysłowego i usług.....	84
Table 19. Entities of the national economy by sectors of manufacturing and services	
Tablica 20. Podmioty z kapitałem zagranicznym	86
Table 20. Entities with foreign capital	
Tablica 21. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto	87
Table 21. Average monthly gross wages and salaries	
Tablica 22. Dochody i wydatki budżetów gmin	88
Table 22. Revenue and expenditure of gminas budget	
Tablica 23. Dochody na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych.....	95
Table 23. Revenue for financing and co-financing of EU programmes and projects	

Spis tablic (Aneks tabelaryczny w formacie Excel) dostępny na stronie internetowej:

<https://warszawa.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/>

Table appendix available in the electronic version in XLS format:

<https://warszawa.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/>

Spis map i wykresów

List of maps and charts

	str. page
Mapa 1. Gminy wchodzące w skład regionu warszawskiego stołecznego oraz Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego	17
Map 1. Gminas included in the warszawski stołeczny region and Warsaw Functional Area	
Mapa 2. Województwo mazowieckie według podziału NUTS2.....	18
Map 2. Mazowieckie Voivodship according to the division NUTS2	
Mapy 3. Powiaty wchodzące w skład regionu warszawskiego stołecznego.....	19
Maps 3. Powiaty included in the warszawski stołeczny region	
Mapa 4. Udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w 2019 r.	22
Map 4. Share of built-up and urbanized areas in 2019	
Mapa 5. Udział powierzchni dróg w 2019 r.	23
Map 5. Share of the area of roads in 2019	
Mapa 6. Udział użytków rolnych w 2019 r.	24
Map 6. Share of agricultural land in 2019	
Mapa 7. Udział gruntów leśnych oraz zadrzewionych i zakrzewionych w 2019 r.	24
Map 7. Share of forest land as well as woody and bushy land in 2019	
Mapa 8. Udział powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w 2018 r.	27
Map 8. Share of the area covered by spatial development plans in the total area in 2018	
Wykres 1. Udział powierzchni gmin objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (w %).....	28
Chart 1. Share of the area of gminas covered by local spatial development plans (in %)	
Wykres 2. Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu	28
Chart 2. Number of issued decisions on land development conditions	
Mapa 9. Zmiana liczby ludności w latach 2010–2018.....	29
Map 9. Population change in 2010–2018	
Mapa 10. Przyrost naturalny w 2018 r.....	31
Map 10. Natural increase in 2018	
Mapa 11. Saldo migracji stałej w 2018 r.	31
Map 11. Net permanent migration in 2018	
Mapa 12. Typy rozwoju ludnościowego według metody Webba w 2018 r.....	32
Map 12. Demographic types by the Webb's method in 2018	
Mapa 13. Ludność na 1 km ² w 2018 r.	33
Map 13. Population per 1 km ² in 2018	

	str. page
Wykres 3. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku	35
Chart 3. Structure of population by economic age groups	
Mapa 14. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w 2018 r.	35
Map 14. Share of working age population in the total population in 2018	
Mapa 15. Relacja osób starszych do dzieci w 2018 r.	36
Map 15. Ratio of elderly persons to children in 2018	
Mapa 16. Współczynnik obciążenia demograficznego w 2018 r.	37
Map 16. Age dependency ratio in 2018	
Wykres 4. Odsetek dzieci w wieku 3–6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	38
Chart 4. Percentage of children aged 3–6 covered by pre-primary education	
Mapa 17. Dzieci w przedszkolach w roku szkolnym 2018/2019.....	39
Map 17. Children in pre-primary education in the 2018/2019 school year	
Mapa 18. Uczniowie przypadający na 1 oddział w roku szkolnym 2018/2019.....	41
Map 18. Pupils per section in the 2018/2019 school year	
Wykres 5. Szkolnictwo ponadgimnazjalne w roku szkolnym 2018/2019	42
Chart 5. Upper secondary education in the 2018/2019 school year	
Mapa 19. Współczynnik skolaryzacji brutto w 2018 r.....	43
Map 19. Gross enrolment rate in 2018	
Mapa 20. Średnie wyniki egzaminu (w %) uczniów kończących gimnazja w 2018 r.....	44
Map 20. Average results of the exam (in %) of pupils leaving lower secondary schools in 2018	
Mapa 21. Zdawalność oraz średnie wyniki pisemnego egzaminu maturalnego z przedmiotów obowiązkowych w powiatach regionu warszawskiego stołecznego w 2018 r.	46
Map 21. Pass rate and average results of the written matriculation exam in compulsory subjects in powiats of warszawski stołeczny region in 2018	
Mapa 22. Wydatki budżetów gmin na oświatę w 2018 r.....	47
Map 22. Expenditure of gminas budget on education in 2018	
Mapa 23. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach na oświatę i wychowanie w 2018 r.	49
Map 23. Share of investment expenditure in expenditure on education in 2018	
Wykres 6. Długość ścieżek rowerowych w 2018 r.	50
Chart 6. Length of cycle paths in 2018	
Wykres 7. Roczny przyrost ścieżek rowerowych (w km)	51
Chart 7. Annual growth of cycle paths (in km)	
Mapa 24. Ścieżki rowerowe na 100 km ² w 2018 r.	51
Map 24. Cycle paths per 100 km ² in 2018	
Wykres 8. Pojazdy samochodowe na 1000 ludności	52
Chart 8. Road motor vehicles per 1000 population	

	str. page
Mapa 25. Wypadki drogowe na 10 tys. ludności w 2018 r.	52
Map 25. Road accidents per 10 thousand population in 2018	
Mapa 26. Parkingi „Parkuj i Jedź”	53
Map 26. Park & Ride facilities	
Mapa 27. Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności w 2018 r.	54
Map 27. Dwellings completed per 1000 population in 2018	
Wykres 9. Mieszkania i przyrost ludności w latach 2010–2018	55
Chart 9. Dwellings and population growth in 2010–2018	
Mapa 28. Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 zawartych małżeństw w 2018 r.	57
Map 28. Dwellings completed per 1000 concluded marriages in 2018	
Mapa 29. Pozwolenia na budowę i zgłoszenia z projektem budowlanym na budowę nowych budynków mieszkalnych w 2018 r.	57
Map 29. Building permits and registrations with a construction project for the construction of new residential buildings in 2018	
Wykres 10. Mieszkania oddane do użytkowania	58
Chart 10. Dwellings completed	
Wykres 11. Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 mieszkańców	58
Chart 11. Dwellings completed per 1000 population	
Wykres 12. Odsetek mieszkańców korzystających z wodociągów i kanalizacji w 2018 r.	59
Chart 12. Percentage of inhabitants connected to water supply systems and sewage systems in 2018	
Mapa 30. Ludność korzystająca z sieci w % ogółu ludności w 2018 r.	60
Map 31. Population connected to sewage and gas supply systems in % of the total population in 2018	
Mapa 31. Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w 2018 r.	62
Map 31. Water consumption from water supply systems in households per capita in 2018	
Wykres 13. Ludność na 1 obiekt infrastruktury zdrowotnej w 2018 r.	64
Chart 13. Population per 1 establishment of health infrastructure in 2018	
Mapa 32. Porady lekarskie ambulatoryjne na 1 mieszkańca w 2018 r.	64
Map 32. Doctors consultations per capita in out-patient health care in 2018	
Wykres 14. Miejsca w placówkach sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3	65
Chart 14. Places in establishments providing care for children up to the age of 3	
Mapa 33. Dzieci w wieku do lat 3 w żłobkach i klubach dziecięcych w 2018 r.	66
Map 33. Children up to the age of 3 in nurseries and children’s clubs in 2018	
Wykres 15. Dzieci w wieku do lat 3 w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3	66
Chart 15. Children up to the age of 3 in nurseries and children’s clubs per 1000 children up to the age of 3	

	str. page
Mapa 34. Udział wydatków budżetów gmin na ochronę zdrowia w 2018 r.	67
Map 34. Share of gminas budgets expenditure on health care in 2018	
Mapa 35. Udział wydatków budżetów gmin na pomoc społeczną w 2018 r.	68
Map 35. Share of gminas budgets expenditure on social welfare in 2018	
Wykres 16. Wydatki budżetów gmin w dziale „Rodzina”	69
Chart 16. Expenditure of gminas budgets in the “Family” division	
Wykres 17. Korzystający ze świadczeń rodzinnych	69
Chart 17. Persons receiving family benefits	
Mapa 36. Udział wydatków budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w 2018 r. 70	
Map 36. Share of gminas budgets expenditure on culture and national heritage protection in 2018	
Wykres 18. Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną w 2018 r.	72
Chart 18. Number of population per 1 library facility in 2018	
Mapa 37. Czytelnicy bibliotek (łącznie z punktami bibliotecznymi) na 1000 ludności w 2018 r....	72
Map 37. Library borrowers (including library service points) per 1000 population in 2018	
Mapa 38. Biblioteki z Internetem bezprzewodowym w % ogółu bibliotek w 2018 r.	73
Map 38. Libraries with wireless Internet in % of the total number of libraries in 2018	
Wykres 19. Imprezy zorganizowane przez instytucje kultury	74
Chart 19. Events organized by cultural institutions	
Mapa 39. Bezrobotni zarejestrowani na 1000 ludności w wieku produkcyjnym w 2018 r.	77
Map 39. Registered unemployed persons per 1000 working age population in 2018	
Wykres 20. Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym	77
Chart 20. Share of unemployed persons in the working age population	
Mapa 40. Pracujący na 1000 ludności w 2018 r.	79
Map 40. Employed persons per 1000 population in 2018	
Mapa 41. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w 2018 r.	79
Map 41. Entities of the national economy in REGON register in 2018	
Mapa 42. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON według klas wielkości w 2018 r. 81	
Map 42. Entities of the national economy in REGON register by size class in 2018	
Mapa 43. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w 2018 r.	83
Map 43. Natural persons conducting economic activity in 2018	
Wykres 21. Struktura osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą według sekcji w 2018 r. 83	
Chart 21. Structure of persons conducting economic activity by sections in 2018	
Mapa 44. Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane w 2018 r.	84
Map 44. Newly registered entities of the national economy in 2018	

	str. page
Mapa 45. Udział wybranych sektorów przetwórstwa przemysłowego i usług w ogólnej liczbie podmiotów w 2018 r.	85
Map 45. Share of selected sectors of manufacturing and services in the total number of entities in 2018	
Wykres 22. Podmioty z kapitałem zagranicznym na 10 tys. ludności w 2018 r.	86
Chart 22. Entities with foreign capital per 10 thousand population in 2018	
Mapa 46. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto ^a według powiatów w 2018 r.	87
Map 46. Average monthly gross wages and salaries ^a by powiats in 2018	
Mapa 47. Udział dochodów z podatku PIT w dochodach własnych gmin w 2018 r.	89
Map 47. Share of revenue from Personal Income Tax in gminas own revenue in 2018	
Mapa 48. Udział podatku od nieruchomości w dochodach własnych gmin w 2018 r.	90
Map 48. Share of tax on real estate in own revenues of gminas in 2018	
Mapa 49. Udział dochodów własnych budżetów gmin w dochodach ogółem w 2018 r.	91
Map 49. Share of own revenue of gminas budgets in total revenue in 2018	
Mapa 50. Dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca w 2018 r.	91
Map 50. Own revenue of gminas budgets per capita in 2018	
Mapa 51. Wydatki inwestycyjne na 1 mieszkańca w latach 2010–2018	92
Map 51. Investment spendings per capita in 2010–2018	
Wykres 24. Dochody na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca	93
Chart 24. Revenue for financing and co-financing of UE programmes and projects per capita	
Mapa 52. Dochody na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca w latach 2010–2018	93
Map 52. Revenue for financing and co-financing of UE programmes and projects per capita in 2010–2018	
Mapa 53. Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca w 2018 r.	94
Map 53. Revenue of gminas budgets per capita in 2018	
Mapa 54. Wydatki budżetów gmin na 1 mieszkańca w 2018 r.	94
Map 54. Expenditure of gminas budgets per capita in 2018	

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Zero (0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0,05 of a unit
Znak x	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe not applicable
Znak #	dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej data may not be published due to the necessity of maintaining statistical confidentiality in accordance with the Law on Official Statistics
Znak Δ	oznacza, że nazwy zostały skrócone w stosunku do obowiązującej klasyfikacji categories of applied classification are presented in abbreviated form
„W tym” „Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy indicates that not all elements of the sum are given

Skróty

Abbreviations

Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning
Dz. U.	Dziennik Ustaw Journal of Laws
m	metr metre
m ³	metr sześcienny cubic metre
dm ³	decymetr sześcienny cubic decametre
ha	hektar hectare
km	kilometr kilometre
km ²	kilometr kwadratowy square kilometre
tys.	tysiąc thousand

Skrót (dok.) Abbreviation (cont.)	Znaczenie (dok.) Meaning (cont.)
mln	milion million
zł PLN	złoty Polish zloty
cd. cont.	ciąg dalszy continued
dok. cont.	dokończenie continued
poz.	pozycja item
Nr No.	numer number
późn. zm.	późniejsze zmiany later amendments
tj. i.e.	to jest that is
tzw.	tak zwany so called
np. eg.	na przykład for example
ww.	wyżej wymieniony above mentioned
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności Polish Classification of Activity
r.	rok year
p. proc. pp	punkt procentowy percentage point
wol. vol.	wolumin volume
UE EU	Unia Europejska European Union
m.st.	miasto stołeczne The Capital City
NUTS	Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych Classification of Territorial Units for Statistics
mpzp	miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego local spatial development plans
RWS	Region warszawski stołeczny warszawski stołeczny region
WOF	Warszawski Obszar Funkcjonalny Warsaw Functional Area
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Integrated Territorial Investments

Wstęp Introduction

Delimitacja regionu warszawskiego stołecznego Delimitation of the warszawski stołeczny region

Region warszawski stołeczny, obejmujący centralną część województwa mazowieckiego został wyznaczony rozporządzeniem Komisji (UE) 2016/2066 z dnia 21 listopada 2016 r. zmieniającym załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS). Zgodnie z ww. aktem prawnym od 1 stycznia 2018 r. województwo mazowieckie zostało podzielone na 2 jednostki statystyczne poziomu NUTS2:

- region warszawski stołeczny, w którego skład wchodzi m.st. Warszawa wraz z powiatami: grodziskim, legionowskim, mińskim, nowodworskim, otwockim, piaseczyńskim, pruszkowskim, warszawskim zachodnim i wołomińskim,
- region mazowiecki regionalny, który obejmuje pozostałą część województwa mazowieckiego.

W ramach pakietu zmian w podziale statystycznym, dokonany ww. rozporządzeniem dokonano wydzielenia statystycznego na poziomie NUTS2 stołecznych regionów metropolitalnych nie tylko w Polsce, ale także w Irlandii i na Litwie.

Prace nad wydzieleniem statystycznym były prowadzone od początku 2015 r., a sama jego koncepcja sięga jeszcze roku 2007. Instytucją odpowiedzialną za przygotowanie koncepcji delimitacji było Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju (obecnie Ministerstwo Rozwoju), w prace były zaangażowane także takie instytucje jak:

- Główny Urząd Statystyczny,
- Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji,
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych,
- Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego,
- Urząd Miasta Stołecznego Warszawy.

Opracowano koncepcję podziału województwa mazowieckiego na dwie „nieadministracyjne” jednostki statystyczne poziomu NUTS2, zgodnie z zasadami określonymi w rozporządzeniu (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 roku w sprawie ustalenia wspólnej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS). Zgodnie z wymogami ww. rozporządzenia jednostki „nieadministracyjne” tworzy się poprzez połączenie odpowiedniej liczby mniejszych i przylegających do siebie jednostek administracyjnych (w przypadku województwa mazowieckiego były to powiaty). Przy łączeniu uwzględnia się kryteria geograficzne, społeczno-ekonomiczne, historyczne, kulturowe lub uwarunkowania środowiska naturalnego. „Nieadministracyjne” jednostki NUTS muszą także mieć odpowiednią wielkość mierzoną liczbą mieszkańców – dla poziomu NUTS 2 jest to wielkość pomiędzy 0,8 a 3 mln mieszkańców.

Konsekwencją przyjętych zmian, a także zasady hierarchiczności podziału NUTS, były także zmiany w granicach jednostek NUTS1 i NUTS3.

Głównym argumentem przemawiającym za podziałem statystycznym województwa mazowieckiego była możliwość zakwalifikowania nowych jednostek NUTS2 do dwóch różnych kategorii zamożności – region warszawski stołeczny jako region lepiej rozwinięty, a mazowiecki regionalny jako słabiej rozwinięty. Utrzymanie województwa mazowieckiego w całości skutkowałooby zachowaniem jego pozycji jako regionu lepiej rozwiniętego (tak jest traktowany w perspektywie 2014–2020), co w połączeniu z zakończeniem możliwości korzystania z mechanizmów kompensacyjnych dla regionów wychodzących z kategorii regionów słabiej rozwiniętych, skutkowałooby znacznym zmniejszeniem puli funduszy europejskich dostępnych dla województwa, a także zmniejszyłoby możliwości dofinansowania projektów ze środków

europejskich, m.in. poprzez obniżenie maksymalnego progu dofinansowania projektów oraz pogłębienie koncentracji tematycznej wydatków.

Województwo mazowieckie jest jednym z najbardziej zróżnicowanych regionów nie tylko w Polsce, ale także w Unii Europejskiej. Źródłem jego „statystycznego” bogactwa jest Warszawa i jej bezpośrednie otoczenie, w których wytwarzane jest ok. 75% PKB regionu. Dysproporcja w PKB per capita na poziomie NUTS3 pomiędzy m.st. Warszawą a podregionami radomskim, ciechanowskim czy ostrołęckim wynosi ok. 4 do 1.

Podział województwa mazowieckiego na dynamicznie rozwijający się obszar metropolitalny Warszawy i pozostałą, słabiej rozwiniętą część regionu jest od lat wyzwaniem nie tylko dla samorządu województwa, ale także dla władz centralnych. Zgodnie z dokumentem Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju z 2015 r. podział województwa mazowieckiego na dwie jednostki statystyczne NUTS2 jest korzystny dla Polski, zarówno w aspekcie finansowym (możliwość otrzymania większej alokacji środków unijnych po 2020 r.), jak i potrzeb polityki rozwoju (bardziej jednorodne regiony NUTS2, które są właściwe dla programowania i wdrażania polityk publicznych)¹. Zgodnie z przedstawionym w dokumencie stanowiskiem proponowany podział powinien przynieść korzyści przede wszystkim dla słabiej rozwiniętej części województwa.

Konsekwencje podziału województwa na dwie jednostki poziomu NUTS2 można podzielić na natychmiastowe i odłożone w czasie. Wraz z podziałem województwa mazowieckiego na dwie jednostki statystyczne powstaje nowa delimitacja „obszaru metropolitalnego Warszawy”. Oznacza to, że do funkcjonujących na różne potrzeby i wyznaczonych na podstawie różnych przesłanek obszarów dokładany jest kolejny, który to samo zjawisko osadza w innym kontekście przestrzennym.

W dłuższej perspektywie, przy założeniu trwałości wprowadzonej delimitacji i utrzymaniu mechanizmów kierujących funduszami europejskimi w podobnym do dzisiejszego stanie, można będzie dostrzec istotne pozytywy podziału województwa. Po pierwsze, nowa delimitacja obszaru metropolitalnego, z uwagi na swoje osadzenie zarówno w podziale administracyjnym kraju (oparcie o granice powiatów), jak i w ramach systemu programowania i wdrażania środków unijnych, powinna wyprzeć dotychczasowe delimitacje obszaru metropolitalnego Warszawy/Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego. Bardzo istotną kwestią są konsekwencje związane z samym podziałem i wdrażaniem funduszy europejskich w perspektywie finansowej 2020+. Wydzielenie odrębnego regionu metropolitalnego dla Warszawy i okolic będzie mieć swoje konsekwencje w postaci odrębnej puli pieniędzy unijnych przeznaczonych dla tego regionu NUTS2. Jest to także szansa na poszerzenie obszaru współpracy związanej w 2014 r. (z perspektywą na lata 2014–2020) na potrzeby programowania i wdrażania Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, którą dziś objętych jest 40 gmin tzw. Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego (WOF)².

¹ Założenia propozycji modyfikacji podziału statystycznego woj. mazowieckiego na dwie jednostki statystyczne poziomu NUTS2 (w związku z przewidywaną nowelizacją Rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 PE i Rady z dnia 26 maja 2003 roku w sprawie ustalenia wspólnej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych) (2015), Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.

² Warszawski Obszar Funkcjonalny (WOF) został wyznaczony Uchwałą nr 1466/391/14 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2014 r. w sprawie wyznaczenia obszaru realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego. Obejmuje 40 jednostek samorządu terytorialnego, które podpisały porozumienie o współpracy w zakresie realizacji ZIT. Należą do nich: miasto stołeczne Warszawa, a także gminy: Błonie, Brwinów, Czosnów, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Halinów, Izabelin, Jabłonna, Jaktorów, Józefów, Karczew, Kobylka, Konstancin-Jeziorna, Legionowo, Leszno, Lesznowola, Łomianki, Marki, Michałowice, Milanówek, Nadarzyn, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Piaseczno, Piastów, Podkowa Leśna, Pruszków, Radzymin, Raszyn, Stare Babice, Sulejówek, Wiązowna, Wieliszew, Wołomin, Ząbki, Zielonka, Żyrardów.

**Mapa 1. Gminy wchodzące w skład regionu warszawskiego stołecznego oraz Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego
Stan w dniu 1 stycznia 2018**

Map 1. Gminas included in the warszawski stołeczny region and Warsaw Functional Area
As of 1st January 2018

Warszawski Obszar Funkcjonalny

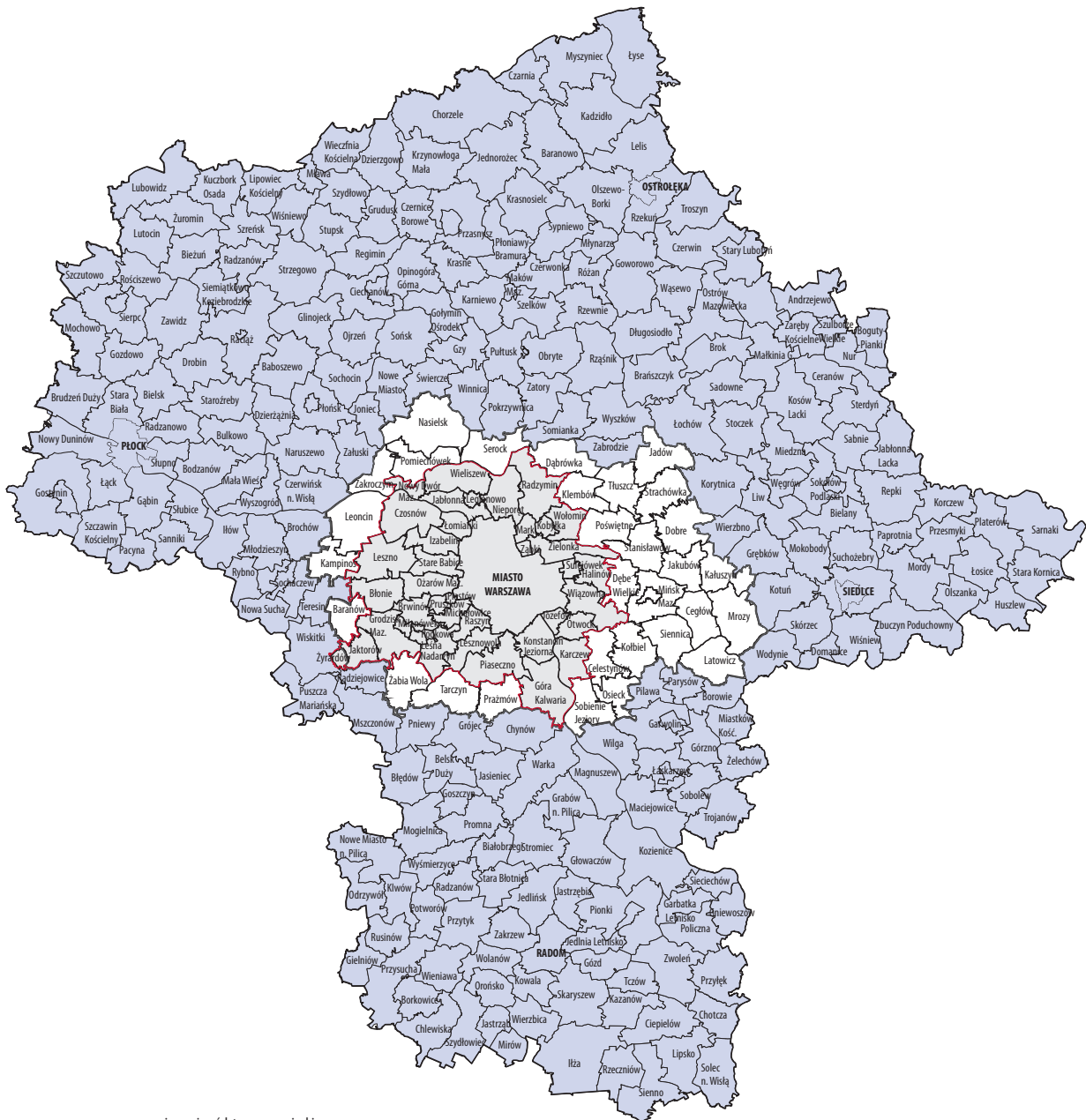
Warsaw Functional Area

W związku ze wzrostem znaczenia miejskich obszarów funkcjonalnych w polityce krajowej i Unii Europejskiej oraz działań podejmowanych na rzecz zintegrowanego rozwoju metropolii warszawskiej opracowany został projekt Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego 2014–2020+. Strategia zawiera działania stawiane przed jednostkami samorządu terytorialnego w ramach rozwoju miejskich obszarów funkcjonalnych. Ich realizacja oparta jest na środkach unijnych przeznaczonych bezpośrednio na instrument ZIT służący koncentracji polityki spójności UE na obszarach funkcjonalnych.

Warszawski Obszar Funkcjonalny (WOF) tworzą sygnatariusze Porozumienia gmin Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego o współpracy w zakresie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w perspektywie finansowej UE 2014–2020.

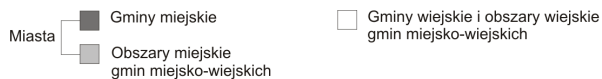
Podstawowym aktem prawnym regulującym kwestie wdrażania ZIT w Polsce jest ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie 2014–2020. Warunkiem formalnym uruchomienia instrumentu ZIT było podpisanie porozumienia przez gminy wchodzące w skład Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego w zakresie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w perspektywie finansowej UE 2014–2020.

Mapa 2. Województwo mazowieckie według podziału NUTS2
 Map 2. Mazowieckie Voivodship according to the division NUTS2

- granica województwa mazowieckiego
border of Mazowieckie voivodship
- granica regionu warszawskiego stołecznego
border of warszawski stołeczny region
- granica Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego
border of Warsaw Functional Area

Mapy 3. Powiaty wchodzące w skład regionu warszawskiego stołecznego
 Maps 3. Powiaty included in the warszawski stołeczny region

Powiat grodziski

Powiat legionowski

Powiat miński

Powiat nowodworski

Powiat otwocki

Powiat piaseczyński

Powiat przuski

Powiat warszawski zachodni

Powiat wołomiński

Miasto Warszawa

Synteza

Region warszawski stołeczny (RWS) położony w centralnej części województwa mazowieckiego zajmuje powierzchnię 6104 km² tj. 17,2% ogólnej powierzchni województwa. Ponad połowa (51,4%) gmin wchodzących w jego skład to gminy o charakterze wiejskim. Gminy miejskie stanowią zaledwie 21,4% obszaru regionu skupiając na swoim terenie 72,1% ludności całego RWS.

Na swoim obszarze region warszawski stołeczny skupia ponad 56% ludności województwa mazowieckiego, z czego większość to populacja w wieku produkcyjnym. Rosnący wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) wskazuje na systematyczne starzenie się społeczeństwa oraz na trudności w zbilansowaniu finansów publicznych zwłaszcza w sferze świadczeń społecznych. Zarówno dla RWS, jak i województwa mazowieckiego wskaźnik ten od lat ma tendencje wzrostowe. Jednocześnie dostrzegalny jest wzrost liczebności osób w wieku przedprodukcyjnym, jednak zarówno ich udział w populacji, jak i wielkość zaobserwowanej zmiany są mniejsze niż w przypadku grupy osób w wieku poprodukcyjnym.

Z analizy rozwoju demograficznego ludności (metoda Webba) wynika, że 76% gmin wchodzących w skład RWS jest aktywnych demograficznie tzn. zaludniających się. W latach 2010–2018 odnotowano wzrost liczby ludności zarówno w regionie warszawskim stołecznym, jak i w województwie mazowieckim. Od 2010 r. utrzymuje się dodatni przyrost naturalny dla obydwu jednostek terytorialnych.

Dzięki dużemu potencjałowi stolicy, region warszawski stołeczny posiada duże zasoby gospodarcze i społeczne. W swoim zasięgu skupia prawie 76% podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie województwa mazowieckiego, w tym 80% sektora wysokiej i średniowysokiej techniki oraz 83% sektora usług opartego na wiedzy. Utrzymujący się od 2010 r. wzrost liczby podmiotów ogółem oraz jednostek małych i średnich świadczy o ożywieniu gospodarczym, jak również o aktywności gospodarczej społeczeństwa.

Rynek pracy to najistotniejszy element gospodarki, w którym zatrudnienie należy do podstawowych czynników wzrostu gospodarczego. Liczba pracujących w regionie warszawskim stołecznym stanowi 74% wszystkich pracujących w województwie. Systematyczny jej wzrost świadczy o rosnącej koniunkturze gospodarczej w regionie. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie kształtuje się na poziomie wyższym niż w województwie, przewyższając je o 5,3%. W 2018 r. zanotowano najniższy od 2010 r. udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym. Stopa bezrobocia (2,3%) należy do najniższej wśród regionów kraju i jest dwukrotnie niższa niż notowań dla województwa mazowieckiego.

Kluczowe znaczenie dla szans rozwojowych człowieka ma jego edukacja. Jej jakość i dostępność w znacznym stopniu oddziałuje na przyszłość gospodarki regionu. Obszar metropolitalny skupia w swoim zasięgu 43% szkół podstawowych, 48% szkół ponadgimnazjalnych oraz większość szkół wyższych (79 z 97). Dostępność placówek opieki nad dziećmi najmłodszymi umożliwia rodzicom aktywny ich udział w rynku pracy. RWS skupia 58% placówek dla dzieci w wieku przedszkolnym z terenu województwa mazowieckiego. Jednocześnie zauważalna jest globalna przewaga liczby dostępnych miejsc w przedszkolach przewyższająca liczbę dzieci do nich uczęszczających. Wzrasta liczba miejsc w placówkach sprawujących opiekę nad dziećmi do lat trzech. Prawie 83% miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych usytuowanych jest w samej metropolii.

Atrakcyjność RWS wynikająca z dużej liczby miejsc pracy wpływa na coraz większą koncentrację ludności, zabudowy oraz rozwój infrastruktury. Wzrasta liczba wybudowanych mieszkań – prawie 64% zasobów budownictwa w województwie zlokalizowana jest w RWS. Wzrost ludności w regionie, jak również przybývające miejsca pracy wymuszają na władzach potrzebę nowych rozwiązań komunikacyjnych służących ochronie środowiska. Zauważalny jest znaczny wzrost długości ścieżek rowerowych, wypożyczalni rowerów oraz powstawanie nowych parkingów P+R.

Wzrost gospodarczy kraju znajduje odzwierciedlenie w finansach publicznych jednostek RWS. Wzrastają dochody budżetów gmin, zmieniają się w układzie koncentrycznym. Im bliżej Warszawy tym wielkość i wzrost dochodów jest większy. To wskazuje jak duży jest wpływ stolicy na gospodarkę metropolii.

Executive summary

Warszawski stołeczny region (RWS) located in the central part of Mazowieckie Voivodship covers an area of 6104 km², i.e. 17.2% of the total area of the voivodship. More than half (51.4%) of the gminas that comprise it are rural gminas. Urban gminas constitute only 21.4% of the region's area, gathering 72.1% of the population of the entire RWS.

Warszawski stołeczny region concentrates over 56% of the population of Mazowieckie Voivodship, the majority of which is working-age population. The growing age dependency ratio (non-working age population per 100 persons of working age) indicates systematic aging of the society and difficulties in balancing public finances, especially in the sphere of social benefits. For both RWS and Mazowieckie Voivodship this indicator has been increasing for years. At the same time, there is a noticeable increase in pre-working age population, however, both their share in the population and the size of the observed change are smaller than in the case of the group of persons of post-working age.

An analysis of the demographic development of the population (Webb's method) shows that 76% of gminas that make up the RWS are demographically active, i.e. they are populating. In the years 2010–2018, an increase in the number of population was recorded both in warszawski stołeczny region and in Mazowieckie Voivodship. Positive natural increase has been maintained for both territorial units since 2010.

Due to the great potential of the capital, warszawski stołeczny region has large economic and social resources. It concentrates almost 76% of economic entities registered in Mazowieckie Voivodship, including 80% of the high and medium-high technology sector and 83% of the knowledge-based services sector. The increase in the total number of entities as well as small and medium-sized entities, which has been maintained since 2010, proves the economic recovery as well as the economic activity of the society.

The labour market is the most important element of the economy, in which employment is one of the basic factors of economic growth. The number of employed persons in warszawski stołeczny region constitutes 74% of the total employed in the voivodship. Its systematic growth reflects the growing economic situation in the region. The average monthly wages and salaries are higher than in the voivodship, exceeding it by 5.3%. In 2018, the share of the unemployed in the working-age population was the lowest since 2010. The unemployment rate (2.3%) belongs to the lowest among the regions of the country and is twice lower than the quotations for Mazowieckie Voivodship.

Education is of key importance for human development opportunities. Its quality and availability significantly affects the future of the region's economy. The metropolitan area comprises 43% of primary schools, 48% of upper secondary schools and most higher education institutions (79 of 97). The availability of childcare facilities for young children enables parents to actively participate in the labour market. RWS concentrates 58% of pre-primary education facilities from Mazowieckie Voivodship. At the same time, there is a global advantage of the number of places available in nursery schools that exceeds the number of children attending them. The number of places in facilities for children up to the age of 3 is increasing. Almost 83% of places in nurseries and children's clubs are located in the metropolis itself.

The availability of childcare facilities for young children enables parents to actively participate in the labour market. RWS concentrates 58% of pre-primary education facilities from Mazowieckie Voivodship. At the same time, there is a global advantage of the number of places available in nursery schools that exceeds the number of children attending them. The number of places in facilities for children up to the age of 3 is increasing. Almost 83% of places in nurseries and children's clubs are located in the metropolis itself.

The attractiveness of RWS resulting from the large number of jobs has an influence of the increasing concentration of population, buildings and infrastructure development. The number of dwellings completed is increasing – almost 64% of the building stock in the voivodship is located in RWS. The population growth in the region, as well as the growing number of jobs, force the authorities to new communication solutions to protect the environment. A significant increase in the length of bicycle paths, bike rentals and the creation of new P + R carparks is noticeable.

The country's economic growth is reflected in the public finances of RWS units. Revenue of gmina budgets increases, it changes in a concentric arrangement. The closer to Warsaw, the greater the size and increase in revenue of local government units. This indicates how much the capital affects the metropolis's economy.

Rozdział 1.

Chapter 1.

Podział terytorialny. Powierzchnia. Użytkowanie gruntów

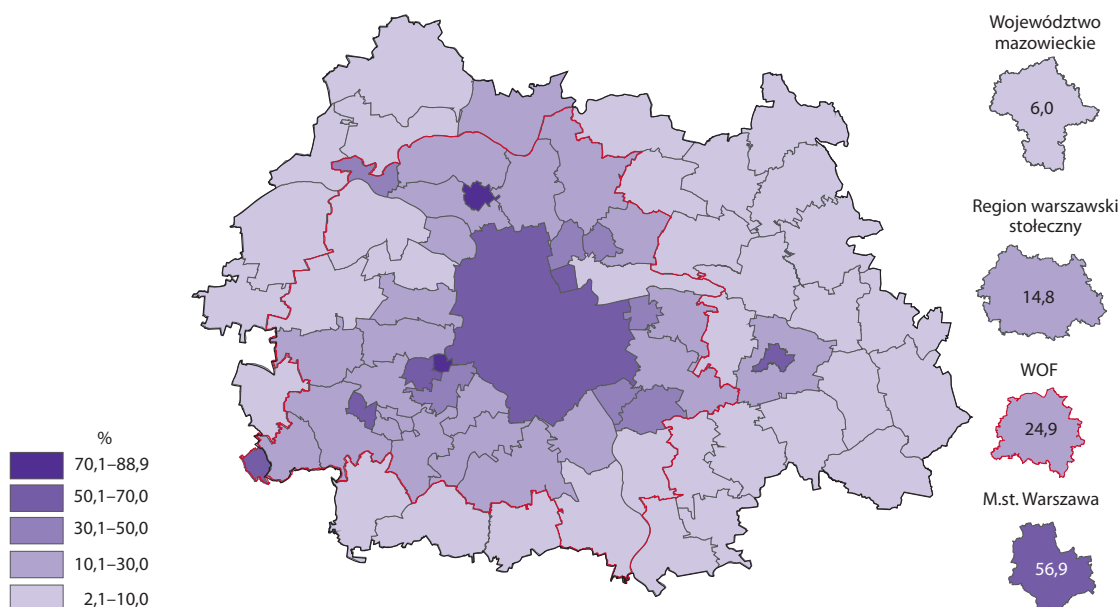
Territorial division. Area. Land use

Region warszawski stołeczny (RWS), zamiennie określanej w tej publikacji jako Obszar Metropolitalny Warszawy (OMW), znajduje się w centralnej części województwa mazowieckiego. W jego skład wchodzi 70 gmin (9 powiatów – grodziski, legionowski, miński, nowodworski, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, warszawski zachodni, wołomiński oraz m.st. Warszawa mające status miasta na prawach powiatu). Powierzchnia RWS to 6,1 tys. km², co stanowi 17,2% powierzchni województwa mazowieckiego. W granicach województwa mazowieckiego wydzielono także Warszawski Obszar Funkcjonalny (WOF), który składa się z 40 gmin, będących fragmentami 10 powiatów o najsilniejszych związkach funkcjonalnych z Warszawą i położonych w jej bezpośrednim sąsiedztwie. WOF prawie w całości mieści się w granicach RWS. Wyjątek stanowi Żyrardów, który należy do Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego, ale nie należy do RWS. Warszawski Obszar Funkcjonalny zajmuje powierzchnię 2,9 tys. km², czyli niespełna połowę tego co region warszawski stołeczny.

W RWS można wyraźnie wyróżnić obszary o charakterze bardziej miejskim, które zlokalizowane są centralnie i rozciągają się od rdzenia, jakim jest Warszawa wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych (drogowych i kolejowych). Natomiast przy granicach zewnętrznych obszaru metropolitalnego znajdują się głównie tereny wiejskie. Pomiedzy nimi znajduje się „strefa przejściowa”, w której mieszają się funkcje miejskie i wiejskie, w zależności od obszaru natężenie jednej bądź drugiej jest większe.

Mapa 4. **Udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w 2019 r.** **Stan w dniu 1 stycznia**

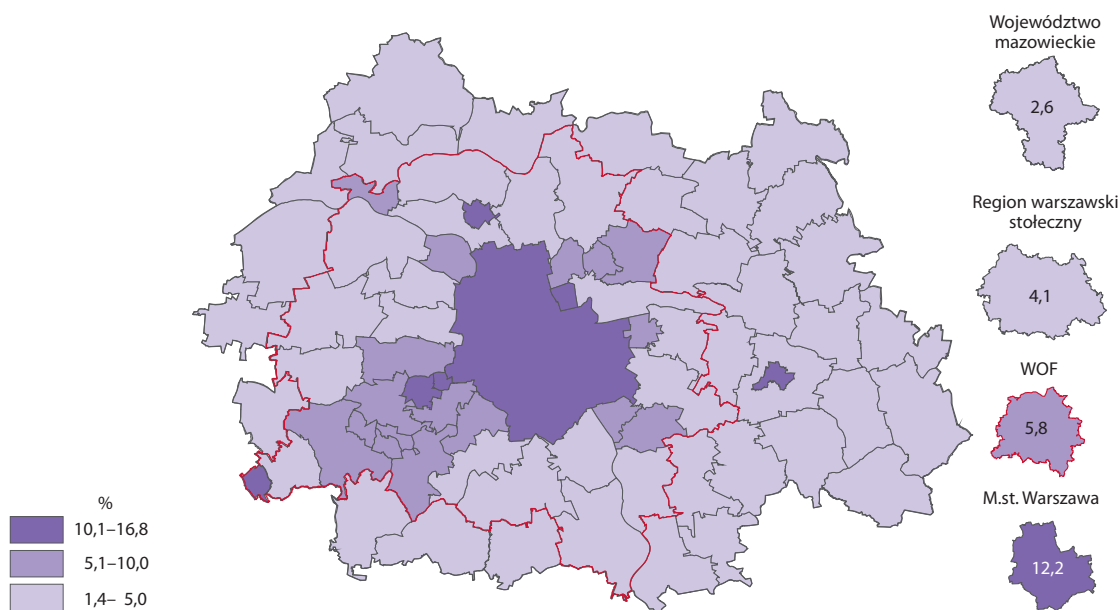
Map 4. Share of built-up and urbanized areas in 2019
As of 1st January

Mapa 5. Udział powierzchni dróg w 2019 r.**Stan w dniu 1 stycznia**

Map 5. Share of the area of roads in 2019

As of 1st January

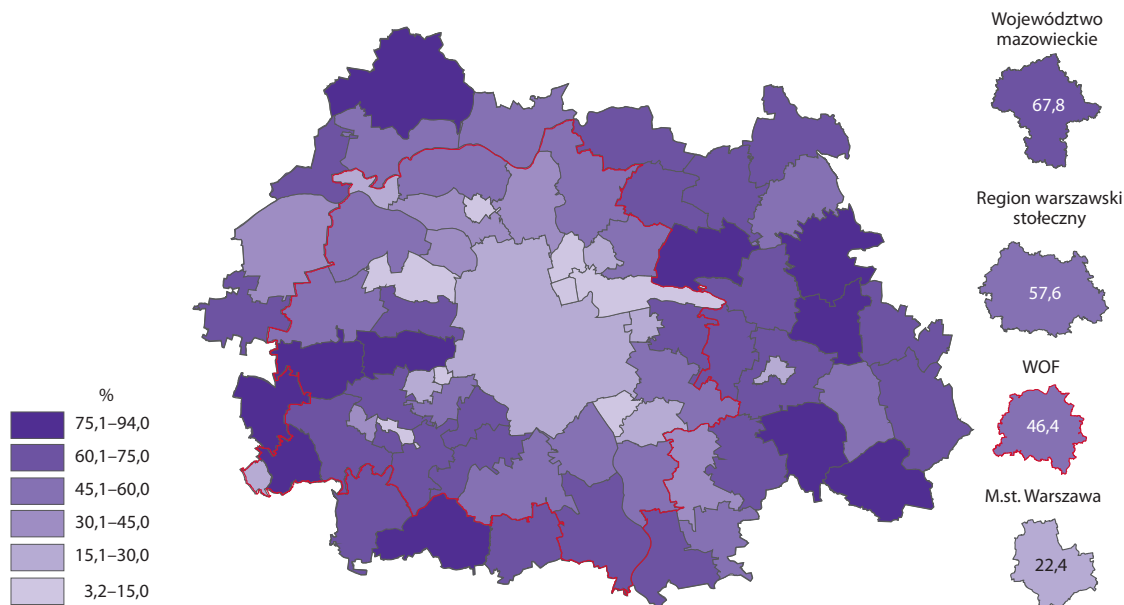

Powyższą charakterystykę potwierdzają mocno zróżnicowane statystyki dotyczące zagospodarowania terenu. Największy udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych odnotowywany jest w gminach centralnie położonych. Przy czym najwyższe wartości, tj. powyżej 50%, notuje się w 7 gminach, będących (z wyjątkiem Warszawy) niewielkimi powierzchniowo miastami. Do tej grupy zaliczamy: Piastów (88,8% powierzchni ogółem), Legionowo (78,4%), Pruszków (69,3%), miasto Mińsk Mazowiecki (68,3%), Żyrardów (66,4%), Milanówek (57,8%), Żąbki (57,7%) oraz wspomnianą wcześniej Warszawę (56,9%). Z wymienionych gmin tylko Mińsk Mazowiecki nie należy do WOF. W 34 gminach należących do RWS tereny zabudowane i zurbanizowane zajmowały mniej niż 10%, przy czym tylko 6 z nich zlokalizowanych było w granicach WOF (Czosnów, Karczew, Góra Kalwaria, Leszno, Izabelin i Zielonka). W przypadku dwóch ostatnich jest to spowodowane znacznym udziałem gruntów leśnych. Różnica udziału gruntów zabudowanych i zurbanizowanych pomiędzy RWS a WOF sięgnęła w 2018 r. 10,1 p. proc. (odpowiednio 14,8% i 24,9%). Wartość tego wskaźnika dla całego województwa mazowieckiego to jedynie 6,0%.

Mimo metropolitalnego charakteru RWS, większość jego terytorium stanowią wciąż użytki rolne. W przypadku RWS jest to 57,6%, a w przypadku WOF prawie połowa obszaru – 46,4%. Nawet w m.st. Warszawie stanowią ciągle ponad 20% powierzchni. W 17 gminach należących do RWS użytki rolne zajmują ponad 70% powierzchni całkowitej. Tylko 3 z nich zlokalizowane są w WOF (Błonie, Jaktorów i Ożarów Mazowiecki). Tak duży udział użytków rolnych w gminach leżących dość blisko stolicy warunkowany jest najprawdopodobniej dobrą jakością glebami na Równinie Łowicko-Błońskiej. Poza granicami WOF największym udziałem użytków rolnych charakteryzuje się leżący także na Równinie Łowicko-Błońskiej Baranów (94,0%), a także leżące we wschodniej części RWS: Latowicz (83,3%), Jakubów (81,7%) oraz zlokalizowany na północny zachód od Warszawy Nasielsk (81,2%).

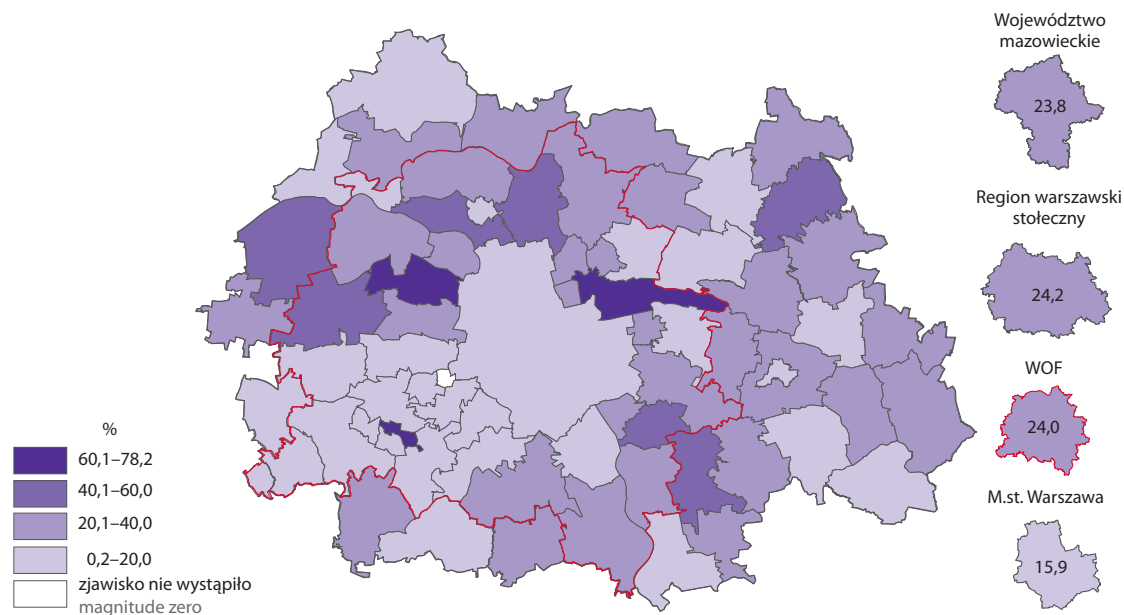
**Mapa 6. Udział użytków rolnych w 2019 r.
Stan w dniu 1 stycznia**

Map 6. Share of agricultural land in 2019
As of 1st January

**Mapa 7. Udział gruntów leśnych oraz zadrzewionych i zakrzewionych w 2019 r.
Stan w dniu 1 stycznia**

Map 7. Share of forest land as well as woody and bushy land in 2019
As of 1st January

Udział gruntów leśnych, zadrzewionych i zakrzewionych był na zbliżonym poziomie zarówno w RWS (24,2%), WOF (24,0%) jak i w całym województwie mazowieckim (23,8%). Wynika to z faktu, że Warszawa jest w dużej części otoczona kompleksami leśnymi, w tym Kampinoskim Parkiem Narodowym czy Mazowieckim Parkiem Krajobrazowym. Lokalizacja tak bogatych i rozległych obszarów leśnych w sąsiedztwie stolicy jest zasobem unikalnym. Ponadto, na terenie RWS znajdują się również Lasy Chojnowskie (Chojnowski Park Krajobrazowy), a także fragmenty Puszczy Bolimowskiej (Bolimowski Park Krajobrazowy), Puszczy Kamienieckiej (Nadbużański Park Krajobrazowy) i Puszczy Białej oraz Lasy Miedzyńskie, Mińskie i Las Kabacki (rezerwat przyrody znajdujący się w granicach Warszawy). Lasy stanowią nie tylko zasób ekologiczny, ale są także naturalną barierą dla rozlewania się miast. W 10 gminach obszaru metropolitalnego (RWS) ponad 40% powierzchni zajmują grunty leśne, zadrzewione i zakrzewione. Większość z nich (7) leży w WOF. Największym udziałem tego typu gruntów charakteryzowały się leżący w Kampinoskim Parku Narodowym i jego otulinie Izabelin (78,2%), Zielonka (78,0%) i Podkowa Leśna (76,4%). Najniższym w skali metropolii udziałem lasów charakteryzowało się większość miast oraz gminy typowo rolnicze.

Rozdział 2.

Chapter 2.

Planowanie przestrzenne

Spatial planning

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (mpzp)

zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, zawierają ustalenia odnośnie przeznaczenia terenów, w tym dla inwestycji celu publicznego, oraz określenia sposobów ich zagospodarowania i zabudowy. W przeciwieństwie do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego określających ogólne ramy polityki przestrzennej na poziomie lokalnym, są aktami prawa miejscowego, a co za tym idzie zawierają przepisy powszechnie obowiązujące w zakresie przeznaczenia terenu, zagospodarowania i warunków zabudowy, stanowiące bezpośrednią podstawę do wydawania decyzji budowlanych oraz wywłaszczenia nieruchomości przeznaczonych na realizację inwestycji celu publicznego.

Local spatial development plans

in accordance with the law on spatial planning and development, they contain arrangements regarding the purpose of areas, of which for public purpose investments, and determine the ways of their development and development. In contrast to the study of the conditions and directions of spatial development determining the general spatial policy framework at the local level, they are local law acts, and thus contain generally applicable regulations in the field of land use, development and building conditions, constituting a direct basis for issuing building decisions and expropriation of real estate intended for the implementation of public purpose investment.

Planowanie przestrzenne stanowi ramy dla prowadzenia polityki rozwoju zarówno w skali metropolii, jak i poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład RWS. Pokrycie terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (mpzp) w jasny sposób sygnalizuje inwestorom, jakie są możliwości realizacji danego typu projektów. W 2018 r. niespełna 1/3 powierzchni (32,5%) województwa mazowieckiego było pokrytych mpzp. W skali metropolii udział powierzchni pokrytej planami wynosi 49,0% dla RWS i 55,1% dla WOF.

Udział powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego jest w metropolii silnie zróżnicowany. Liczna grupa gmin (19) jest pokryta planami w całości lub prawie w całości (powyżej 95% powierzchni). Z drugiej strony również liczna grupa (18) charakteryzuje się pokryciem planami na poziomie nie przekraczającym 20% powierzchni (z czego w 12 gminach jest to mniej niż 10%). Na tym tle m.st. Warszawa plasuje się w środku stawki (37,3% powierzchni pokrytej mpzp). Z uwagi na silną presję inwestycyjną docelowo udział ten powinien być wyższy. W tym kierunku zmierzają działania administracji.

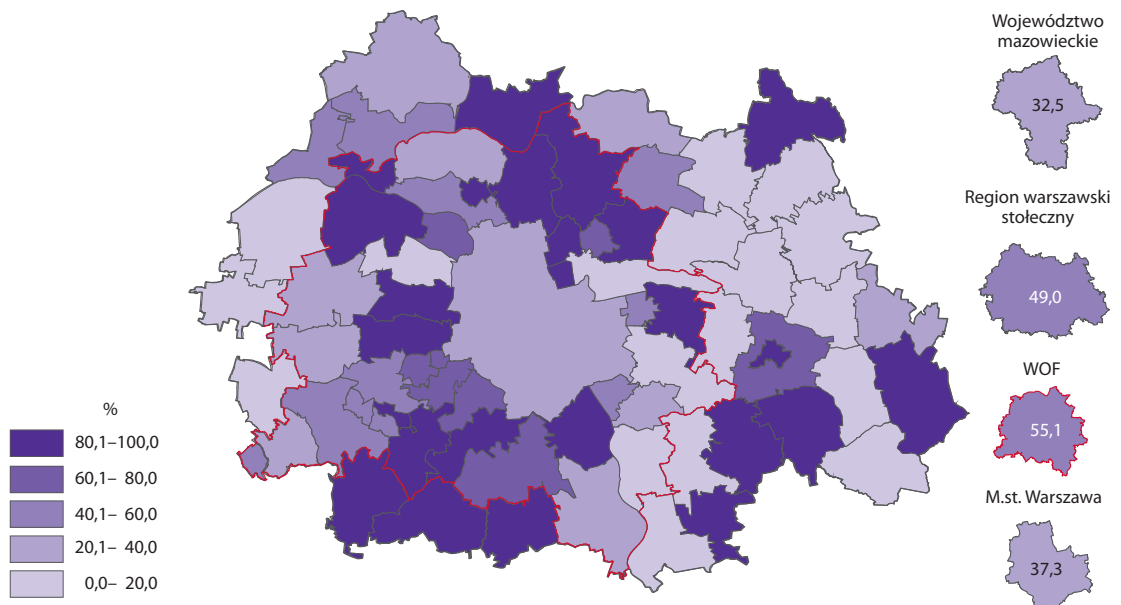
W stosunku do 2010 r. powierzchnia pokryta planami wzrosła w Warszawie o blisko 35% (9,5 p. proc.). Tempo wzrostu było wyższe niż w przypadku całej metropolii (5,2 p. proc. w przypadku RWS), czy województwa (3,6 p. proc.). Spośród gmin RWS zdecydowanie największy wzrost udziału powierzchni pokrytych planami w analizowanym okresie osiągnął Wołomin – 93,3 p. proc. Z drugiej strony zdarzają się jednostki, w których udział powierzchni pokrytej mpzp w stosunku do 2010 r. spadł. Najbardziej w gminie wiejskiej Mińsk Mazowiecki (o 31,7 p. proc.) i w Raszynie (o 29,4 p. proc.).

Tablica 1. Powierzchnia objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
 Table 1. Area included in local spatial development plans

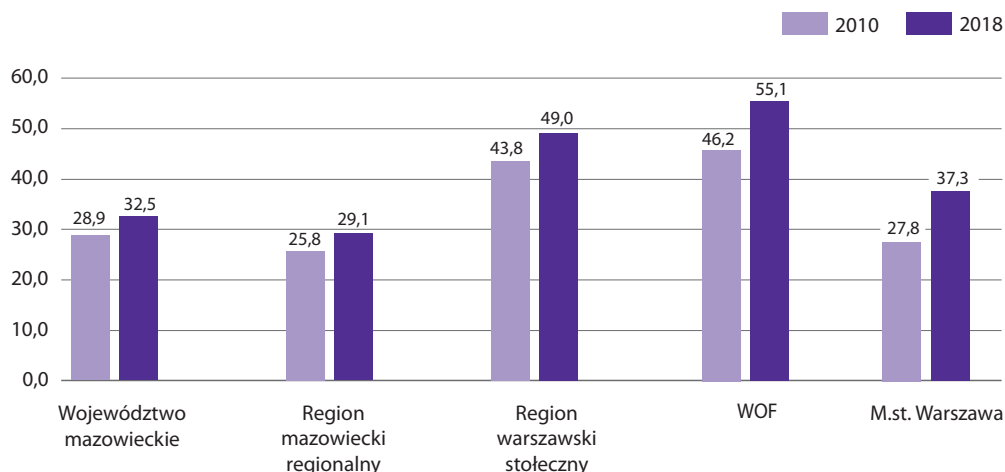
Wyszczególnienie Specification		Region		Województwo mazowieckie
		Region		Mazowieckie Voivodship
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	
w hektarach in hectares				
Ogółem Total	2010	267 606	760 985	1 028 591
	2015	287 266	824 881	1 112 147
	2016	290 526	834 492	1 125 018
	2017	293 855	851 235	1 145 090
	2018	298 920	857 047	1 155 967
Powierzchnia gruntów rolnych o zmienionym przeznaczeniu na cele nierolnicze Area of agricultural land with changed purpose for non-agricultural purposes		25 069	28 510	53 579
Powierzchnia gruntów leśnych o zmienionym przeznaczeniu na cele nieleśne Area of forest land with changed purpose for non-forest purposes		4 214	2 875	7 089

Mapa 8. Udział powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w 2018 r.

Map 8. Share of the area covered by spatial development plans in the total area in 2018

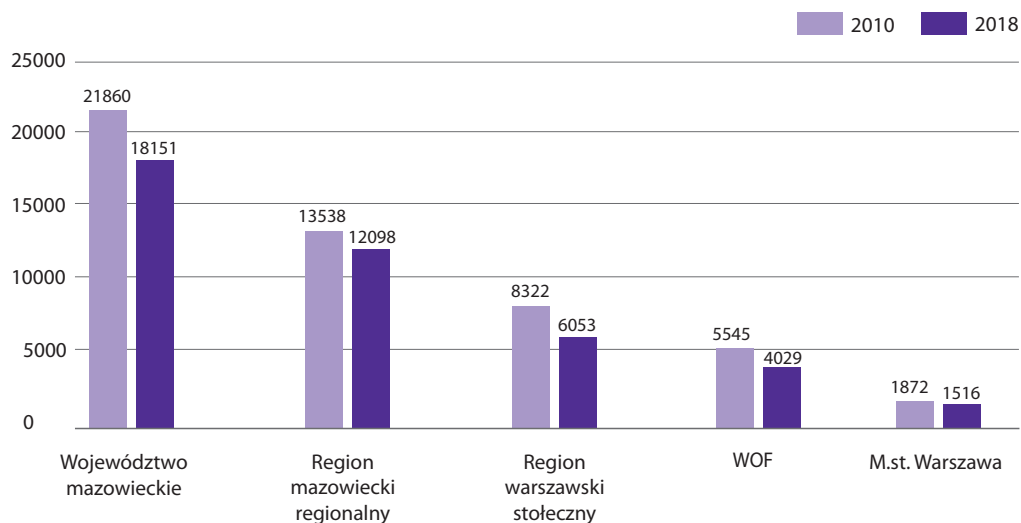
Wykres 1. Udział powierzchni gmin objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (w %)
Chart 1. Share of the area of gminas covered by local spatial development plans (in %)

W przypadku braku mpzp określenie sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (tzw. WZ). Liczba takich decyzji wydanych w 2018 r. w województwie mazowieckim wyniosła 18,2 tys., z czego nieco ponad 6 tys. przypadło na RWS (ok. 33% wszystkich WZ wydanych w województwie mazowieckim), ponad 4 tys. na WOF (ponad 22% WZ wydanych w województwie), a ponad 1,5 tys. na Warszawę (ponad 8% WZ wydanych w województwie).

W porównaniu do 2010 roku zauważalny jest dość duży spadek liczby wydawanych decyzji WZ. W województwie mazowieckim wyniósł on 17%, w Warszawie 19%, a w gminach WOF i RWS po 27%. Trudno jednoznacznie wskazać przyczyny tej sytuacji, ale częściowo może ona wynikać ze zwiększenia udziału powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (co jednocześnie zmniejszyło obszar na którym można je wydawać), jak również coraz większego nasycenia terenów pod względem inwestycyjnym.

Wykres 2. Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu
Chart 2. Number of issued decisions on land development conditions

Rozdział 3. Chapter 3.

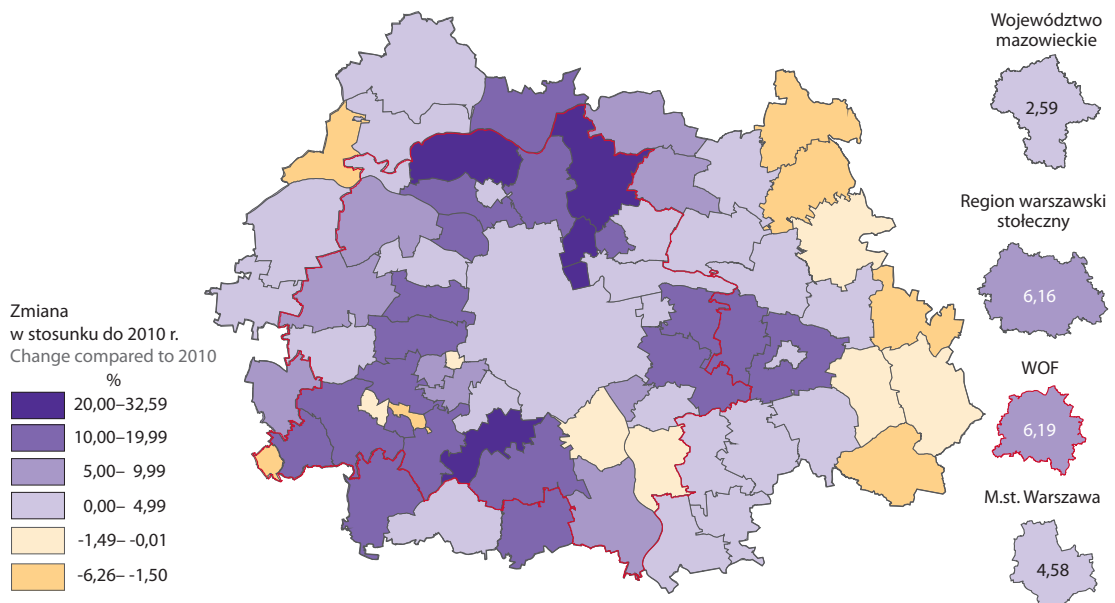
Ludność. Ruch naturalny Population. Vital statistics

Liczba ludności w województwie mazowieckim nieustająco wzrasta i w 2018 r. przekroczyła próg 5,4 mln osób. Prawie 57% mieszkańców województwa jest skoncentrowanych w RWS (3,1 mln), z czego 2,8 mln zamieszkuje WOF, a 1,8 mln m.st. Warszawę.

Tablica 2. **Ludność**
Table 2. **Population**

LATA YEARS	Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship	
	warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny		
Ludność Population	2010	2 880 045	2 387 027	5 267 072
	2015	2 987 482	2 361 632	5 349 114
	2016	3 008 478	2 357 420	5 365 898
	2017	3 031 213	2 353 404	5 384 617
	2018	3 057 544	2 345 868	5 403 412

Mapa 9. **Zmiana liczby ludności w latach 2010–2018**
Stan w dniu 31 grudnia
Map 9. **Population change in 2010–2018**
As of 31st December

Uwagę zwraca fakt, że wzrost liczby ludności na Mazowszu wynika głównie z jej zwiększenia się w ramach RWS. W porównaniu z 2010 rokiem liczba mieszkańców województwa mazowieckiego zwiększyła się o 136 tys. osób (o 2,6%), przy czym, w tym samym czasie tylko w RWS wrosła o ponad 177 tys. osób (o 6,2%), co oznacza, że w pozametropolitalnej części województwa ubyło ponad 41 tys. mieszkańców (-1,7%). Proporcja ludności pomiędzy metropolią, a częścią „regionalną” województwa zmienia się na korzyść metropolii. Jeszcze w 2010 r. na 100 mieszkańców obszaru, który stanowi dziś RWS przypadało 83 mieszkańców pozostałej części regionu. W 2018 r. było ich już tylko 77.

W samej metropolii także widać procesy koncentracji mieszkańców w jej centralnej części. W ramach zaobserwowanego w latach 2010–2018 przyrostu liczby ludności w RWS, około 44% stanowili nowi mieszkańcy Warszawy (prawie 78 tys. osób, czyli przyrost o 4,6%). W wartościach bezwzględnych największy przyrost zanotowały gminy: Piaseczno (12,1 tys. osób), Żąbki (8,1 tys.) i Marki (7,0 tys.). Jeśli wzrost liczby ludności rozpatrywać w stosunku do liczby mieszkańców z 2010 r., największy przyrost odnotowała Lesznowola (o 32,6%), Żąbki (o 28,4%), Marki (o 26,2%), Wieliszew (o 26,1%) oraz Radzymin (o 20,5%).

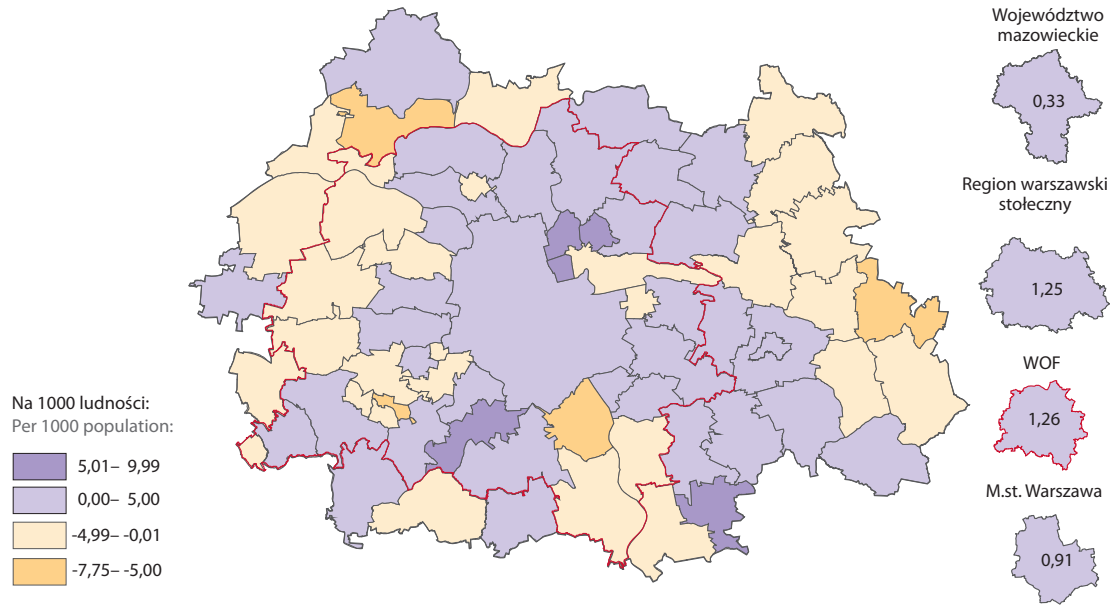
Inaczej sytuacja wygląda na peryferiach metropolii, gdzie liczba ludności nie tylko nie wzrasta, ale maleje. Zauważalny jest przede wszystkim trend wyludniania się pasa gmin leżących przy wschodniej granicy RWS takich jak: Strachówka (o -6,3% w stosunku do 2010 r.), Kałuszyn (o -3,5%), Jadów (o -2,1%), Lato-wicz (o -1,5%), Cegłów (o -1,4%), Mrozy (o -0,7%) i Dobre (o -0,4%). Również w zachodniej części regionu warszawskiego stołecznego znajdują się gminy, które w ciągu ostatnich lat zanotowały ubytek ludności, np. Zakroczym (o -3,1%) i Podkowa Leśna (o -2,5%). Nie stanowią one jednak zwartej przestrzeni. Ponadto wśród gmin Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego znaczny ubytek ludności odnotowano również w Żyrardowie (o -3,9% w stosunku do 2010 r.).

Tablica 3.
Table 3.

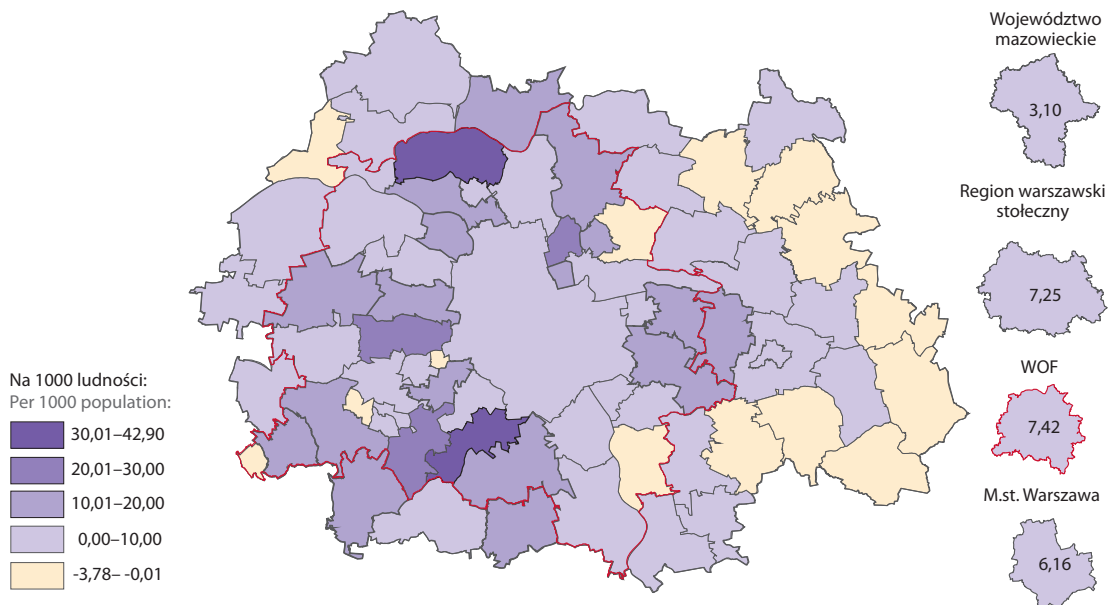
Ruch naturalny ludności
Vital statistics

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	
Urodzenia żywe Live birth	2010	33 901	26 855	60 756
	2015	33 699	23 757	57 456
	2016	35 562	24 024	59 586
	2017	36 163	25 687	61 850
	2018	35 963	24 522	60 485
Zgony Deaths	2010	28 146	25 243	53 389
	2015	29 707	25 323	55 030
	2016	29 711	25 156	54 867
	2017	31 180	26 057	57 237
	2018	32 148	26 577	58 725
Przyrost naturalny na 1000 ludności Natural increase per 1000 population	2010	2,01	0,67	1,40
	2015	1,34	-0,66	0,45
	2016	1,95	-0,48	0,88
	2017	1,65	-0,16	0,86
	2018	1,25	-0,87	0,33

Mapa 10. Przyrost naturalny w 2018 r.
Map 10. Natural increase in 2018

Mapa 11. Saldo migracji stałej w 2018 r.
Map 11. Net permanent migration in 2018

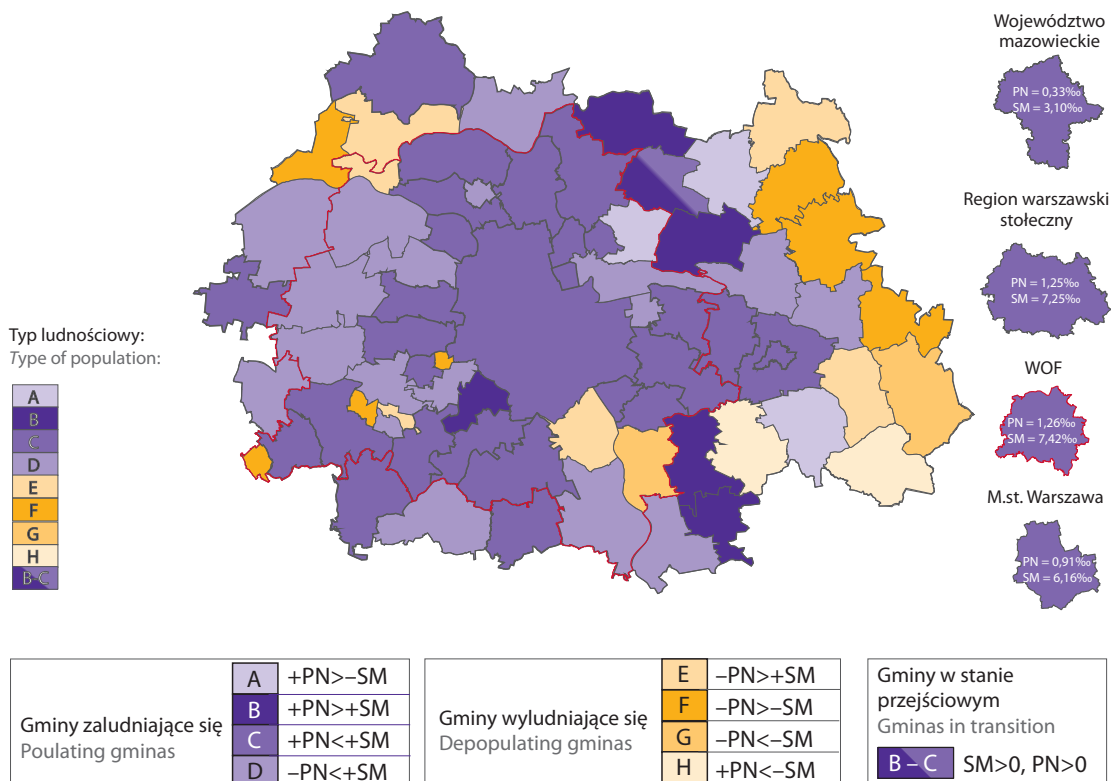
Przyrost naturalny w 2018 r. we wszystkich analizowanych przekrojach terytorialnych był dodatni, ale jego wartość była bardzo niska (od 0,33‰ w woj. mazowieckim do 1,26‰ dla WOF). Gminy wchodzące w skład RWS dzielą się niemal po połowie na te, w których wartości tego wskaźnika są dodatnie i te w których jego wartość jest ujemna. Najniższe wartości zanotowano w Podkowie Leśnej (-7,75‰), Konstancinie-Jeziornej (-5,38‰), Pomiechówku (-5,17‰) i Kałuszynie (-5,11‰). Najwyższe zaś w gminach Lesznowola (9,99‰), Ząbki (9,91‰), Kobyłka (9,04‰) i Marki (8,44‰).

Wartość wskaźnika salda migracji wskazuje, że metropolia warszawska jest postrzegana jako atrakcyjne miejsce zamieszkania. Wartość wskaźnika zarówno dla RWS (+7,25‰), dla WOF (+7,42‰), jak i dla m.st. Warszawy (+6,16‰) jest znacząco wyższa niż wartość dla całego województwa (+3,10‰). Tylko ok. 20% gmin wchodzących w skład RWS ma ujemne wartości salda migracji. Większość z nich leży we wschodniej części RWS (poza WOF).

Także saldo migracji zagranicznych wykazuje wartości dodatnie, jednak są to wartości nie przekraczające 1‰ we wszystkich przekrojach terytorialnych. Migrantów zagranicznych przyciąga głównie Warszawa.

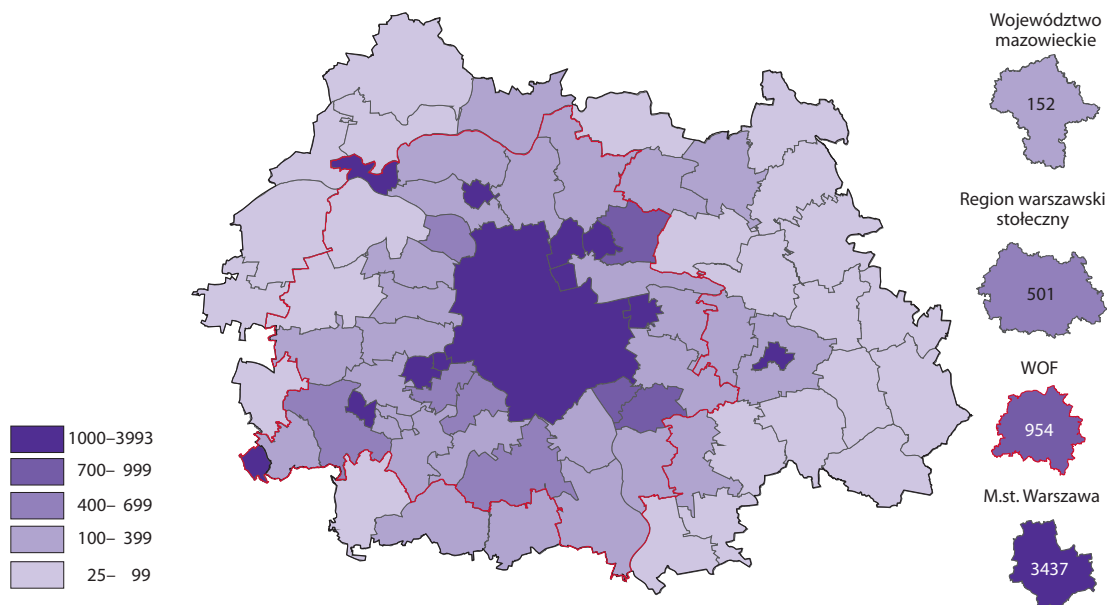
Wartości przyrostu naturalnego oraz salda migracji pozwalają zaklasyfikować poszczególne jednostki według metody Webba, która wyróżnia gminy tracące i zyskujące mieszkańców oraz zidentyfikować wpływ poszczególnych zjawisk na generalną tendencję. Typologia potwierdza wcześniejsze opisy zjawisk częściowych. Większość gmin RWS (54 z 71) zaludnia się, a decydujący wpływ na to ma dodatnie saldo migracji (w większości gmin poparty niewielkim, ale także dodatnim przyrostem naturalnym). Wyludniają się gminy skoncentrowane są przede wszystkim przy wschodniej granicy RWS (Jadów, Strachówka, Dobrze, Kałuszyn, Mrozy, Cegłów, Latowicz), ale występują także w innych jego częściach, choć nie tworzą tam poza powiatem nowodworskim (Zakroczym, Pomiechówek i Nowy Dwór Mazowiecki) zwartej przestrzeni struktur.

Mapa 12. Typy rozwoju ludnościowego według metody Webba w 2018 r.
Map 12. Demographic types by the Webb's method in 2018

**Mapa 13. Ludność na 1 km² w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 13. Population per 1 km² in 2018
As of 31st December

Gęstość zaludnienia potwierdza koncentrację ludności w centralnej części regionu warszawskiego stołecznego. Średnia gęstość zaludnienia w województwie wynosiła 152 os./km², w RWS – 501 os./km², zaś w WOF – 954 os./km². W Warszawskim Obszarze Funkcjonalnym znajduje się 10 gmin, gdzie gęstość zaludnienia przekracza 1 000 os./km², w tym w aż 5 z nich jest ona większa niż 3 000 os./km², tj. Legionowie (3 993), Piastowie (3 934), w Warszawie (3 437), Żąbkach (3 343) i Pruszkowie (3 220). Jedyną gminą w RWS, leżącą poza granicami WOF, o równie wysokiej gęstości zaludnienia jest miasto Mińsk Mazowiecki (3 096).

Gminy o najniższych wartościach gęstości zaludnienia (60 os. i mniej/km²) w metropolii to: Strachówka (25), Leoncin (35), Dobrze (48), Kampinos (51), Osieck (53), Poświętne i Mrozy (po 60). Warto zwrócić uwagę, że 3 z wymienionych gmin są także w grupie tych, które od 2010 roku wyludniają się (Strachówka, Dobrze i Mrozy).

Wśród ludności obszaru metropolitalnego (RWS) w 2018 r. przeważały kobiety, które stanowiły 53,1% mieszkańców. Współczynnik feminizacji ukształtował się na poziomie 113 i był wyższy niż w województwie (109), ale niższy niż w WOF (114) i Warszawie (117).

Współczynnik obciążenia demograficznego

jest to stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym.

Jako nieprodukcyjny przyjmuje się wiek 0-17 lat (wiek przedprodukcyjny) oraz 60 lat i więcej dla kobiet i 65 lat i więcej dla mężczyzn (wiek poprodukcyjny); wiek produkcyjny to 18-59/64 lata (18-59 lat - dla kobiet i 18-64 lata - dla mężczyzn).

Age dependency ratio

it is the ratio of the number of people in non-working age to the number of people in working age.

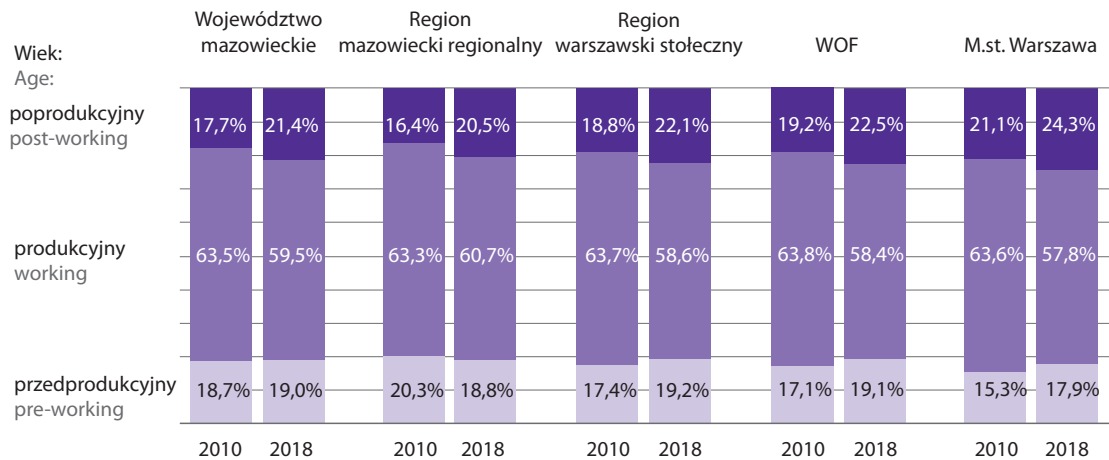
Non-productive age is 0-17 years (pre-working age) and 60 years and over for women and 65 years and over for men (post-working age); The production age is 18-59 / 64 years (18-59 years for women and 18-64 years for men).

Tablica 4. Ludność według ekonomicznych grup wieku
Table 4. Population by economic age groups

Wyszczególnienie Specification	Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship	
	warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny		
Wiek: Age:				
przedprodukcyjny pre-working age	2010	502 549	484 837	987 386
	2015	547 388	447 014	994 402
	2016	560 828	443 608	1 004 436
	2017	574 782	442 749	1 017 531
	2018	588 250	440 987	1 029 237
produkcyjny working age	2010	1 835 824	1 511 168	3 346 992
	2015	1 812 415	1 470 283	3 282 698
	2016	1 801 658	1 456 956	3 258 614
	2017	1 793 953	1 441 687	3 235 640
	2018	1 792 102	1 424 106	3 216 208
poprodukcyjny post-working age	2010	541 672	391 022	932 694
	2015	627 679	444 335	1 072 014
	2016	645 992	456 856	1 102 848
	2017	662 478	468 968	1 131 446
	2018	677 192	480 775	1 157 967
Współczynnik obciążenia demograficznego Age dependency ratio	2010	57	58	57
	2015	65	61	63
	2016	67	62	65
	2017	69	63	66
	2018	71	65	68

**Wykres 3. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku
Stan w dniu 31 grudnia**

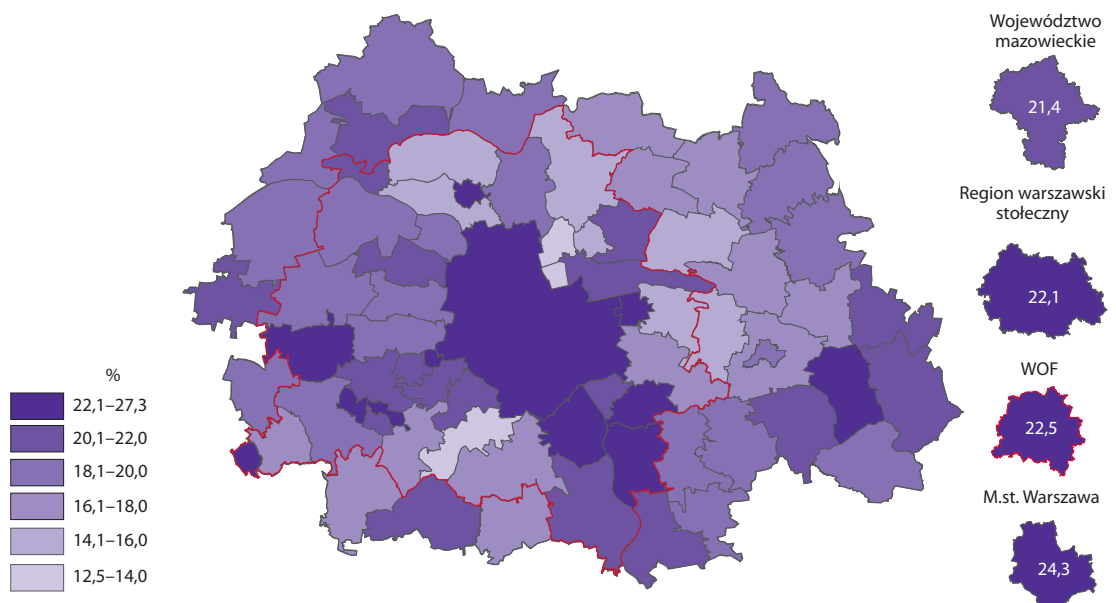
Chart 3. Structure of population by economic age groups
As of 31st December

Analizując strukturę mieszkańców według ekonomicznych grup wieku należy zwrócić uwagę, że we wszystkich analizowanych przekrojach terytorialnych udział osób w wieku produkcyjnym przeważa nad pozostałymi. Niepokojącym zjawiskiem jest dość znaczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w stosunku do 2010 r. W województwie mazowieckim w 2018 r. wyniósł on 21,4% (wzrost o 3,7 p. proc. w stosunku do 2010 r.). W centralnej części województwa udział osób w wieku poprodukcyjnym jest jeszcze wyższy – w RWS jest to 22,1% (wzrost o 3,3 p. proc.), w WOF – 22,5% (wzrost o 3,3 p. proc.) zaś dla m.st. Warszawy ich udział wyniósł 24,3% (wzrost o 3,2 p. proc. w stosunku do 2010 r.). Spośród gmin RWS jeszcze wyższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym zanotowały gminy Podkowa Leśna (27,3%) oraz Piastów (25,1%).

**Mapa 14. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 14. Share of working age population in the total population in 2018
As of 31st December

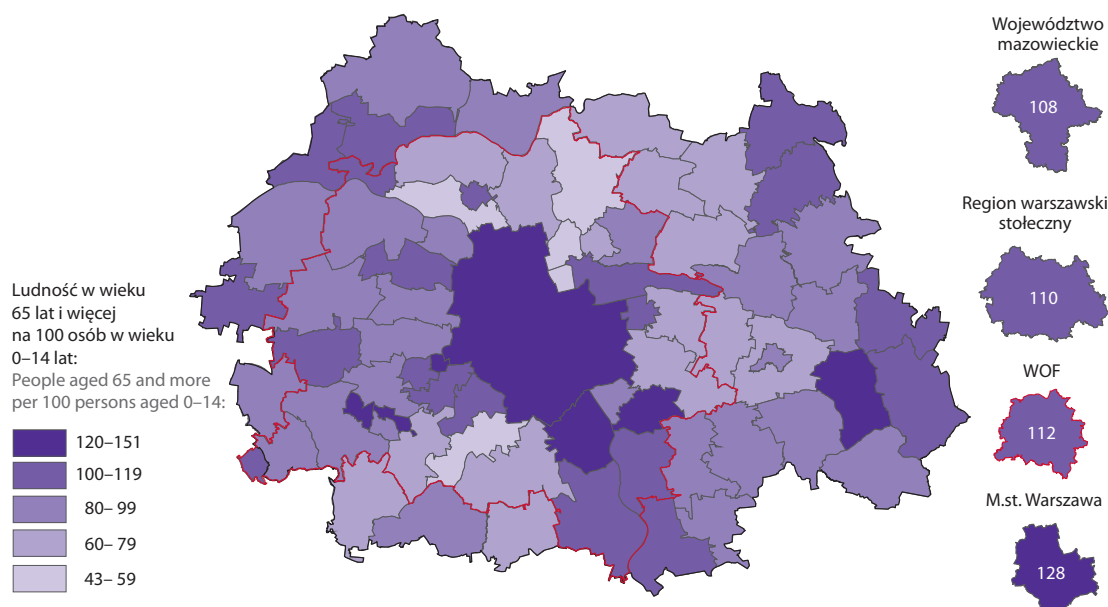

W stosunku do 2010 r. we wszystkich gminach RWS zaobserwowano wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem. W 13 z nich wynosił on 5 lub więcej punktów procentowych. Przy czym największy wzrost zaobserwowano w Legionowie (o 7,1 p. proc.), Piastowie (o 6,6 p. proc.), Karczewie (o 6,5 p. proc.) i Nowym Dworze Mazowieckim (o 6,0 p. proc.).

Jednocześnie, również we wszystkich analizowanych przekrojach, dostrzegalny jest wzrost liczebności osób w wieku przedprodukcyjnym, jednak zarówno ich udział w populacji, jak i wielkość zaobserwowanej zmiany były mniejsze niż w przypadku grupy osób w wieku poprodukcyjnym. Największy udział tej grupy charakteryzuje woj. mazowieckie (19% w 2018 r., wzrost o 0,3 p. proc. w stosunku do 2010 r.), a najniższy m.st. Warszawę (17,9%, wzrost o 2,6 p. proc.). Najwyższy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym zaobserwowano w gminie Lesznowola (27,7%).

**Mapa 15. Relacja osób starszych do dzieci w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 15. Ratio of elderly persons to children in 2018
As of 31st December

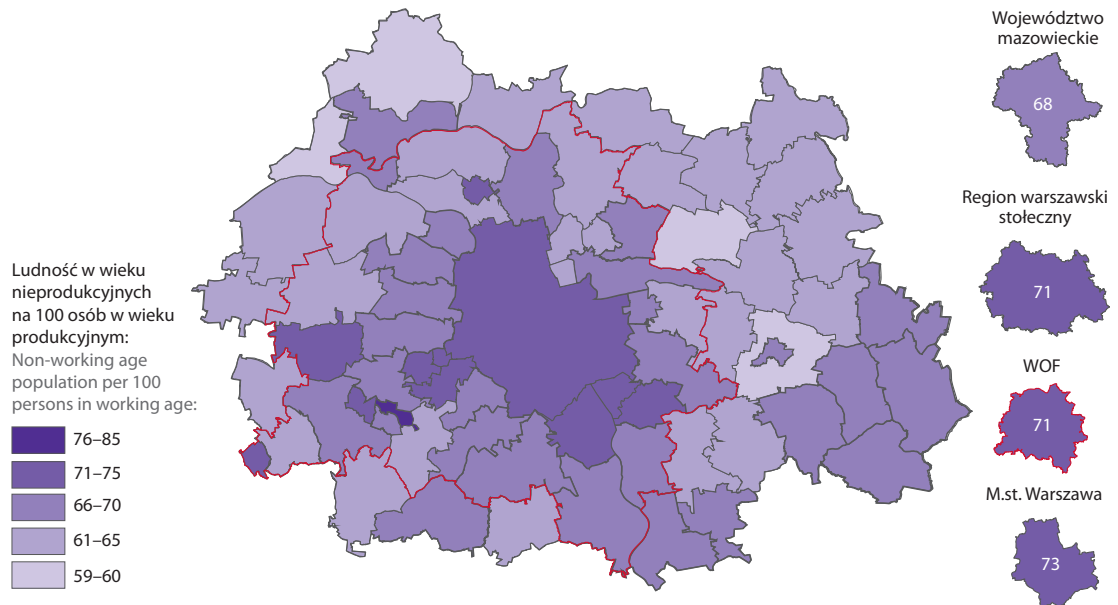

Powyższe zjawiska przekładają się na wskaźnik obrazujący proces starzenia się społeczeństwa, tj. relacji osób starszych (grupa wiekowa 65 lat i więcej) do dzieci (0–14 lat). Zarówno w skali województwa, metropolii, jak i Warszawy grupa osób starszych jest liczniejsza (na 100 dzieci przypada odpowiednio 108 osób starszych w woj. mazowieckim, 110 – w RWS, 112 – w WOF i aż 128 w Warszawie). Jednocześnie w metropolii występują gminy, o bardziej korzystnej strukturze demograficznej, w których na 100 dzieci przypada niespełna 60 osób w wieku 65+ (Lesznowola, Ząbki, Marki, Jabłonna, Radzymin).

Ze względów gospodarczych istotny jest także poziom współczynnika obciążenia demograficznego, czyli liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2018 roku kształtował się on następująco: województwo mazowieckie – 68, RWS i WOF – po 71, m.st. Warszawa – 73. Najniższe (najlepsze dla bieżącej sytuacji gospodarczej) wartości wskaźnika zanotowano w gminie wiejskiej Mińsk Mazowiecki i Zakroczym (po 59) oraz Nasielsk i Poświętne (po 60). Z drugiej strony w 12 gminach metropolii jego wartość przekroczyła 70. Poza wspomnianą wcześniej Warszawą były to także: Podkowa Leśna (85), Legionowo i Piastów (po 75), Józefów (74), Milanówek (73), Michałowice, Otwock, Żyrardów (po 72) oraz Błonie, Konstancin-Jeziorna i Pruszków (po 71).

**Mapa 16. Współczynnik obciążenia demograficznego w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 16. Age dependency ratio in 2018
As of 31st December

W analizowanej perspektywie czasowej zanotowano istotny wzrost wartości tego wskaźnika, co należy uznać za trend niekorzystny. W stosunku do 2010 r. liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wzrosła o 11 w województwie mazowieckim, o 14 w RWS i o 16 w Warszawie.

Współczynnik małżeństw, tj. liczba zawartych w 2018 r. małżeństw na 1000 ludności w rozpatrywanych przekrojach terytorialnych przyjmuje bardzo zbliżone wartości (od 5,00 w RWS, przez 5,02 w WOF, 5,05 w woj. mazowieckim do 5,18 w Warszawie). Wartość powyżej 6,00 omawiany wskaźnik przyjął tylko w trzech gminach: Kampinos (6,89), Latowicz (6,27) i Żąbki (6,13). Natomiast najmniejsze wartości zaobserwowano w gminach Osieck (2,22) i Podkowa Leśna (2,84).

Rozdział 4.

Chapter 4.

Edukacja i wychowanie

Education

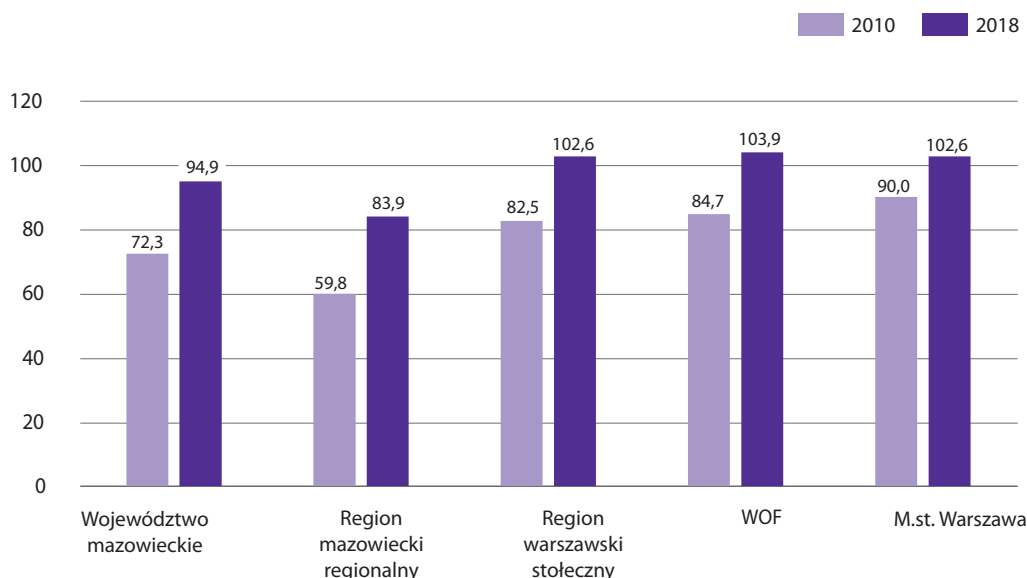
Pierwszym etapem kształcenia w polskim systemie oświaty jest wychowanie przedszkolne, które realizowane jest w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych a także w punktach przedszkolnych i zespołach wychowania przedszkolnego.

W 2018 r. w regionie warszawskim stołecznym (RWS) funkcjonowało 2121 placówek wychowania przedszkolnego (wzrost o 1,7% w porównaniu z rokiem poprzednim), przy czym przedszkola stanowiły 2/3 wszystkich jednostek oferując 136,5 tys. miejsc. Ponad połowa (52,1%) placówek wychowania przedszkolnego na terenie RWS zlokalizowana była w Warszawie, a w dyspozycji stołecznych przedszkoli znajdowało się 58,3% wszystkich miejsc w regionie. Natomiast w pozostałej części województwa dzieci mogły uczęszczać do 1544 placówek, z czego 41,3% stanowiły przedszkola. W WOF było 1915 placówek, w tym 1328 przedszkoli).

W województwie na 100 miejsc w przedszkolach przypadało średnio 116 mazowieckich dzieci w wieku od 3 do 6 lat, przy czym w regionie warszawskim stołecznym wskaźnik ten był znacznie niższy (99) niż w pozostałej części województwa (154). W Warszawskim Obszarze Funkcjonalnym wartość omawianego wskaźnika wyniosła 95.

Wykres 4.
Chart 4.

Odsetek dzieci w wieku 3–6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym
Percentage of children aged 3–6 covered by pre-primary education

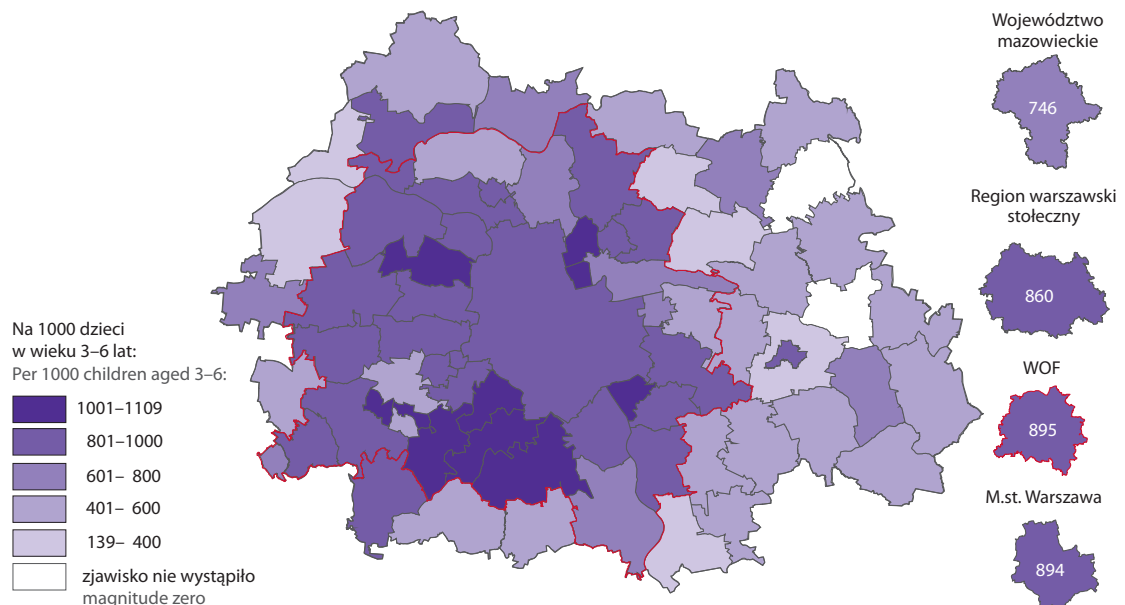

W roku szkolnym 2018/19 wychowaniem przedszkolnym w RWS objętych było 143,4 tys. dzieci, tj. o 3,2% więcej niż rok wcześniej. Do placówek wychowania przedszkolnego w regionie warszawskim stołecznym uczęszczało 102,6% ogółu dzieci w wieku 3–6 lat wobec 83,9% w regionie mazowieckim regionalnym. W porównaniu z 2010 r. odsetek ten wzrósł zarówno w obszarze metropolitalnym (RWS) jak i w regionie mazowieckim regionalnym – odpowiednio o 20,1 p. proc. i 24,1 p. proc. Należy zwrócić uwagę, że zarówno w całej metropolii, jak i w Warszawskim Obszarze Funkcjonalnym oraz w Warszawie omawiany wskaźnik przewyższył 100%, co świadczy o tym, że w jednostkach tych do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczały również dzieci spoza ich terenu.

Powyższe koresponduje z rozkładem przestrzennym wskaźnika „dzieci w przedszkolach w roku szkolnym 2018/2019 na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat”. Wartości w granicach 801–1000 odnotowano w 24 gminach RWS, z czego 21 należy do WOF. W 10 gminach (w większości graniczących ze stolicą) wartość wskaźnika przekroczyła 1000, tj. w: Józefowie, Podkowie Leśnej, Żąbkach, Izabelinie, Piasecznie, Markach, Lesznowoli, Nadarzynie, Raszynie oraz. Milanówku. Związane jest to z faktem, że część dzieci uczęszczających tu do przedszkoli pochodziła z pobliskich gmin, w których brakuje miejsc w tego typu placówkach lub była dowożona przez rodziców pracujących w Warszawie i gminach ościennych.

**Mapa 17. Dzieci w przedszkolach w roku szkolnym 2018/2019
Stan na początku roku szkolnego**

Map 17. Children in pre-primary education in the 2018/2019 school year
As of the beginning of the school year

Jednocześnie zauważalne jest, że we wszystkich przekrojach terytorialnych globalna liczba dostępnych miejsc w przedszkolach przewyższa liczbę dzieci do nich uczęszczających. Na początku roku szkolnego 2018/2019 w RWS, WOF i Warszawie przypadło 88 dzieci na 100 miejsc, w województwie mazowieckim – 89, zaś w regionie mazowieckim regionalnym – 93. Należy jednak pamiętać, że znaczna część miejsc, zwłaszcza w stolicy i otaczających ją gminach, oferowana jest przez przedszkola prywatne, które ze względu na opłaty, nie zawsze są dostępne dla rodzin o niższym statusie materialnym.

Tablica 5. **Szkoły**
Table 5. **Schools**

Wyszczególnienie Specification		Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	
Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży Primary schools for children and youth	2010/11	635	1152	1787
	2015/16	705	1069	1774
	2016/17	717	1054	1771
	2017/18	827	1118	1945
	2018/19	828	1114	1942
Gimnazja dla dzieci i mło- dzieży Lower secondary schools for children and youth	2010/11	438	525	963
	2015/16	470	550	1020
	2016/17	473	551	1024
	2017/18	117	140	257
	2018/19	102	123	225
Szkoły ponadgimnazjalne (łącznie ze specjalnymi) Upper secondary schools (including special)	2010/11	726	947	1673
	2015/16	585	730	1315
	2016/17	591	718	1309
	2017/18	597	672	1269
	2018/19	596	653	1249

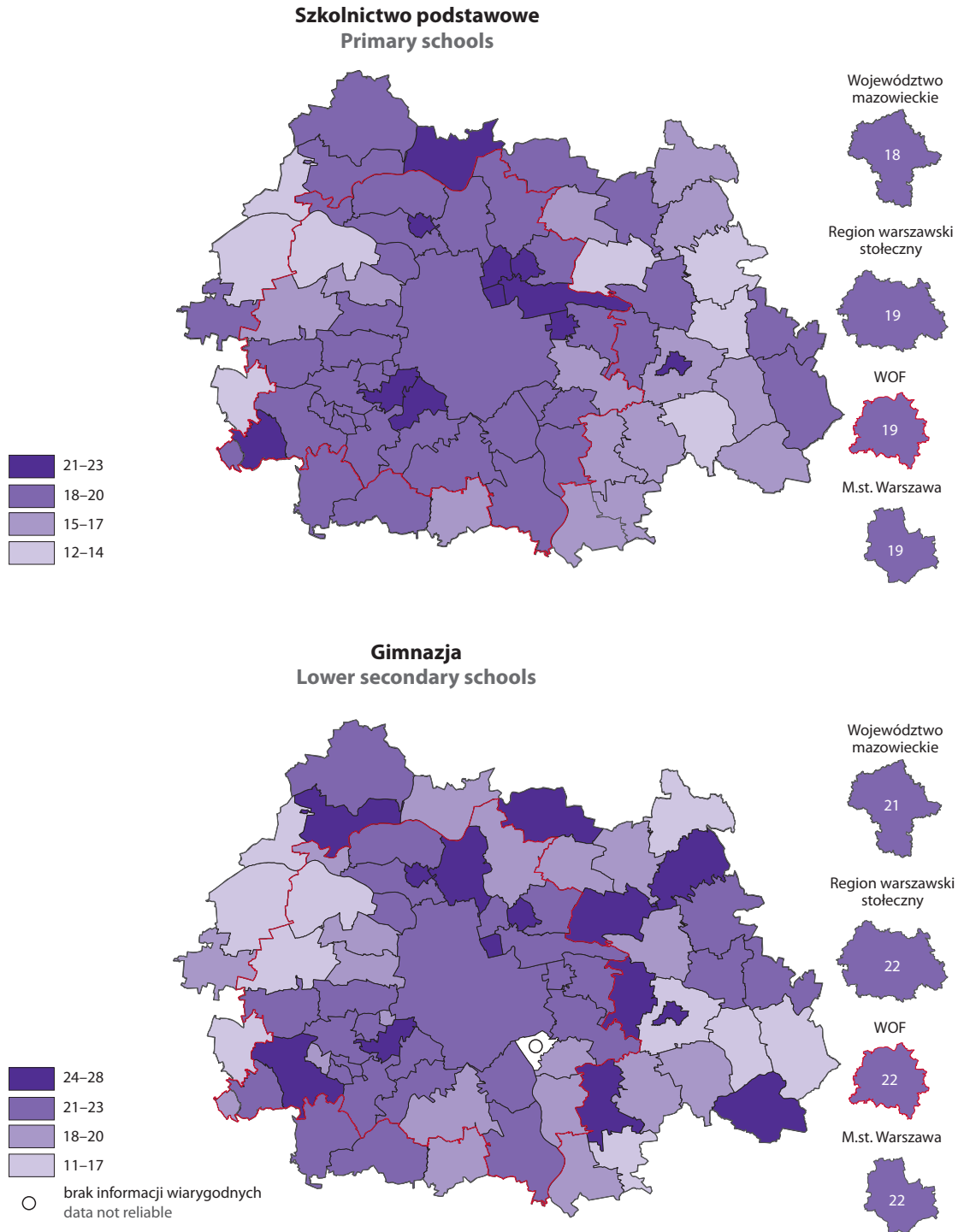
Rok szkolny 2018/19 był kolejnym, w którym obowiązywała reforma edukacji rozpoczęta 1 września 2017 r. Do szkół podstawowych poszedł o jeden rocznik dzieci więcej niż rok wcześniej, co było związane z faktem, że uczniowie kończący w roku szkolnym 2017/18 klasę VII, kontynuowali naukę w klasie VIII. Skutkowało to jednocześnie brakiem absolwentów szkół podstawowych.

W roku szkolnym 2018/19 na terenie województwa mazowieckiego działały 1942 szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży, do których uczęszczało 462,9 tys. uczniów, tj. o 14,8% więcej niż rok wcześniej. Prawie 42,6% szkół podstawowych w województwie zlokalizowanych było w RWS (828 szkół), a uczęszczające do nich dzieci stanowiły 58,3% wszystkich uczniów w województwie. W WOF placówek tego typu było 704 (36,3%) – uczęszczało do nich 53,2% uczniów mazowieckich, z czego w samej Warszawie 398 szkół (20,5%), do których chodziło 30,9% uczniów szkół podstawowych w województwie.

W roku szkolnym 2018/19, w wyniku wdrażania nowego systemu edukacji, oddziały na poziomie klasy III gimnazjum funkcjonowały w wygaszanych gimnazjach lub jako oddziały gimnazjalne w innych typach szkół. W efekcie zmian oświatowych na terenie województwa mazowieckiego działało 225 gimnazjów dla dzieci i młodzieży, z czego 102 w regionie warszawskim stołecznym. Do mazowieckich gimnazjów i oddziałów gimnazjalnych łącznie uczęszczało 52,5 tys. uczniów klas III, przy czym gimnazjaliści z obszaru metropolitalnego (RWS) stanowili 55,3% ogółu, a z Warszawy – 30,2%. W Warszawskim Obszarze Funkcjonalnym udział ten wyniósł 50,4%.

Średnia wielkość oddziału szkolnego była zbliżona we wszystkich jednostkach odniesienia – w regionie warszawskim stołecznym, WOF i w Warszawie wskaźnik ten wynosił 19 dla szkół podstawowych i 22 dla gimnazjów. W pozostałej części województwa (region mazowiecki regionalny) był on niższy – odpowiednio 16 i 20. W gminach RWS różnice w liczbie uczniów przypadających na oddział są bardziej widoczne – wskaźnik przyjmuje wartości od 12 do 23 w szkołach podstawowych i od 11 do 29 w gimnazjach.

Mapa 18. Uczniowie^a przypadający na 1 oddział w roku szkolnym 2018/2019
 Map 18. Pupils^a per section in the 2018/2019 school year

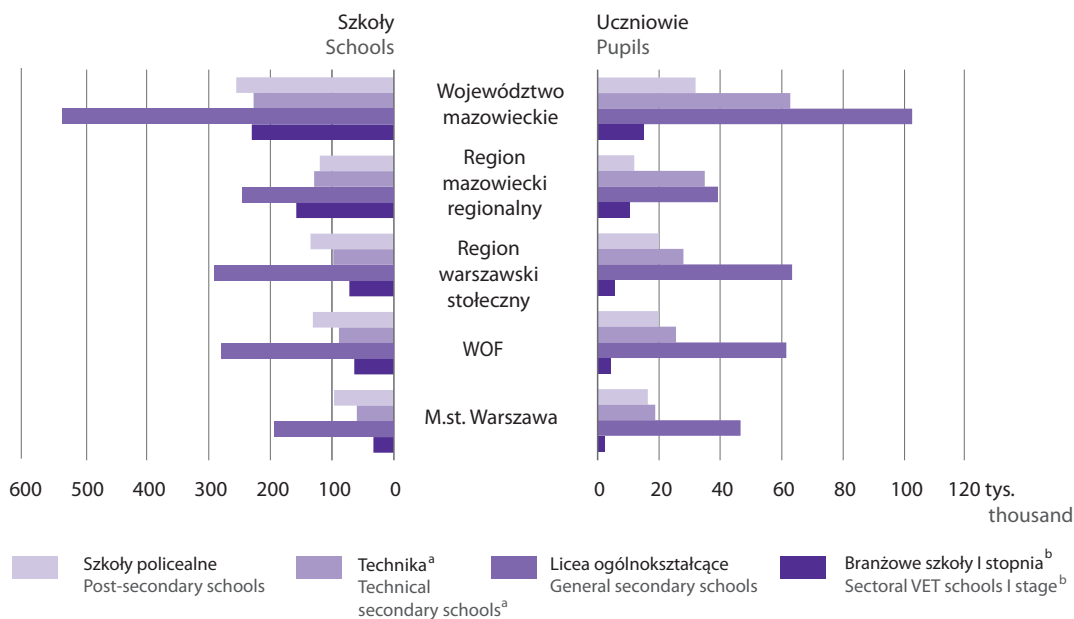

^a W szkołach dla dzieci i młodzieży.
 a In schools for children and youth.

Zgodnie ze zmianami systemowymi w szkolnictwie od roku szkolnego 2017/18 obok szkół ponadgimnazjalnych funkcjonowały również szkoły ponadpodstawowe. Do szkół ponadgimnazjalnych obecnie zalicza się: licea ogólnokształcące, technika oraz ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe, natomiast do szkół ponadpodstawowych: specjalne szkoły przysposabiające do pracy, branżowe szkoły I stopnia oraz szkoły policealne. W roku szkolnym 2018/19 w województwie mazowieckim działało 1249 szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych, do których uczęszczało 212,2 tys. uczniów. W stosunku do roku poprzedniego odnotowano spadek liczby omawianych szkół o 20, dotyczył on jednak głównie obszaru poza regionem warszawskim stołecznym. W samym RWS było 596 szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych o 1 mniej niż w 2017 roku, w których uczyło się 116,0 tys. osób. W WOF funkcjonowały 563 takie placówki, z czego w samej Warszawie – 384 kształcą odpowiednio 110,8 tys. i 83,9 tys. uczniów. We wszystkich przekrojach terytorialnych największy udział wśród poszczególnych typów szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych miały licea ogólnokształcące (537 w województwie, z tego 291 w RWS), które od wielu lat cieszą się największą popularnością wśród absolwentów gimnazjów. W roku szkolnym 2018/19 do tego typu szkół uczęszczało 54,7% ogółu uczniów na tym poziomie edukacji w regionie warszawskim stołecznym i 40,7% w regionie mazowieckim regionalnym.

Wykres 5. Szkolnictwo ponadgimnazjalne w roku szkolnym 2018/2019 Stan na początku roku szkolnego

Chart 5. Upper secondary education in the 2018/2019 school year
As of the beginning of the school year

a Łącznie z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe. b Łącznie ze specjalnymi szkołami przysposabiającymi do pracy oraz w przypadku uczniów łącznie z oddziałami zasadniczych szkół zawodowych.

a Including general art schools leading to professional certification. b Including special job training schools and in the case of students including branches of basic vocational schools.

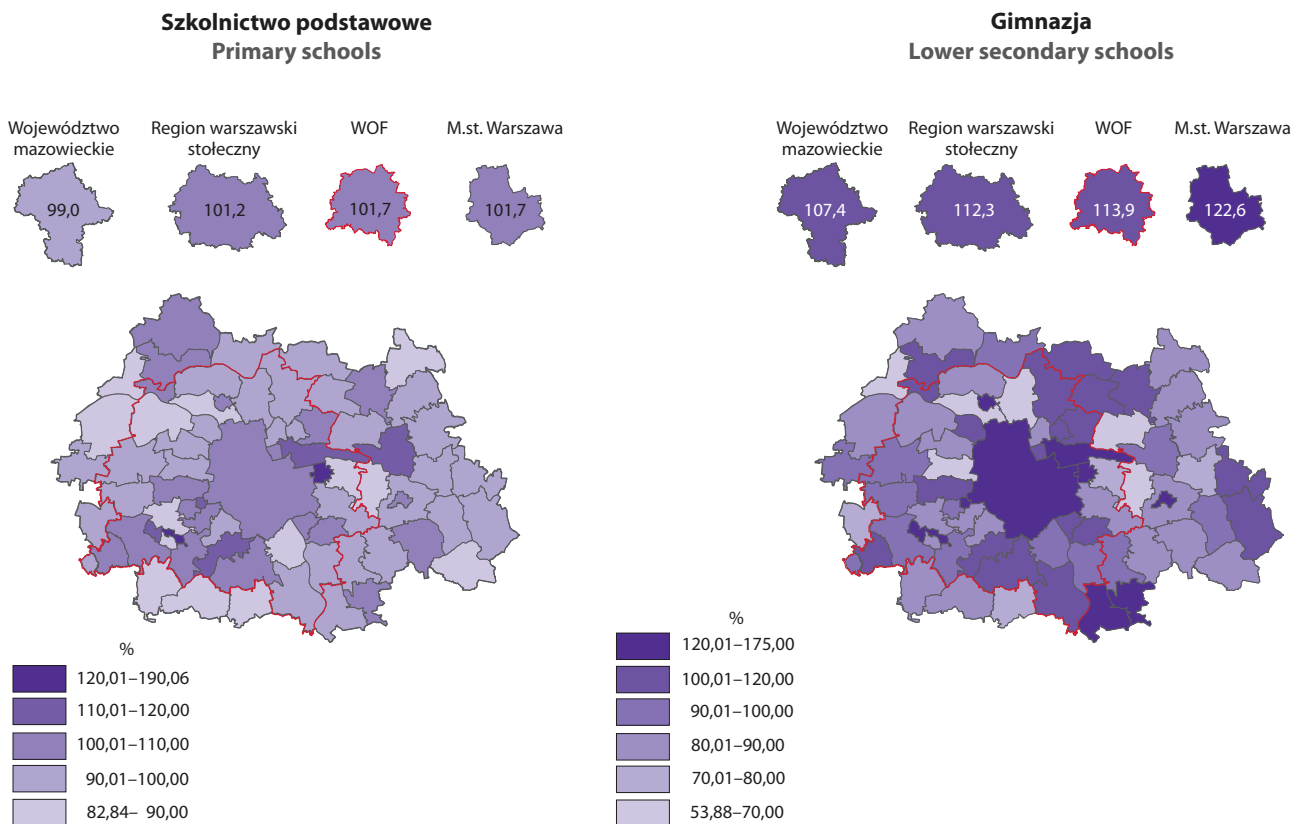
Współczynnik skolaryzacji brutto

jest to stosunek liczby wszystkich osób uczących się na danym poziomie do całej populacji osób będących w wieku nominalnie przypisanym temu poziomowi kształcenia wyrażony w procentach.

Gross enrolment rate

it is the ratio of the number of all learners at a given level to the total population of persons in the age nominally assigned to this level of education expressed as a percentage.

Mapa 19. Współczynnik skolaryzacji brutto w 2018 r.
Map 19. Gross enrolment rate in 2018

Wskaźniki skolaryzacji na poszczególnych etapach kształcenia wskazują na to, że uczniowie często uczęszczają do szkół w innej gminie niż ta, w której formalnie mieszkają. W regionie warszawskim stołecznych zjawisko to, było szczególnie widoczne w gimnazjach. Najpopularniejszymi kierunkami dojazdów w WOF, obok Warszawy, były także: Podkowa Leśna, Sulejówek, Legionowo, Zielonka, Milanówek, Piastów, Lesznowola, a poza WOF: miasto Mińsk Mazowiecki oraz gminy Osieck i Sobienie-Jeziory. Dojeżdżającymi są przede wszystkim uczniowie pobliskich gmin wiejskich.

Widoczne jest podążanie przez uczniów za jakością kształcenia – gminy charakteryzujące się wysokimi współczynnikami skolaryzacji odznaczają się także najwyższymi wynikami egzaminów. Dla 2018 r. na poziomie gmin możemy analizować tylko wyniki egzaminu gimnazjalnego, ponieważ z uwagi na zmiany w systemie edukacji w roku szkolnym 2017/2018 nie był przeprowadzany egzamin kończący szkołę podstawową. Ten odbędzie się ponownie w roku szkolnym 2018/19, kiedy pierwszy rocznik uczniów będzie kończył klasę ósmą.

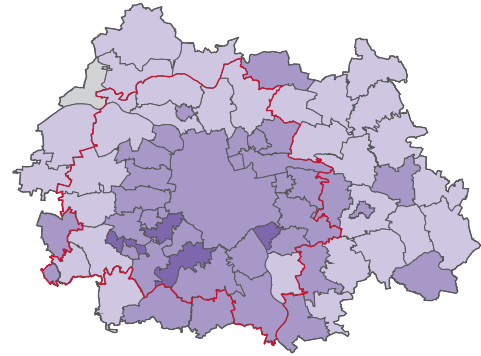
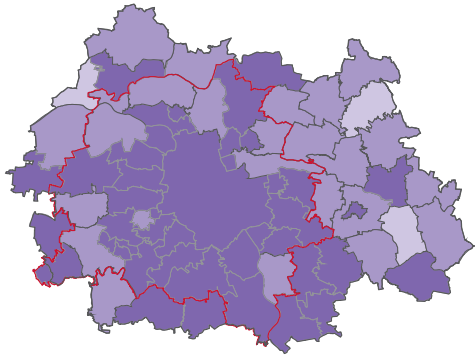
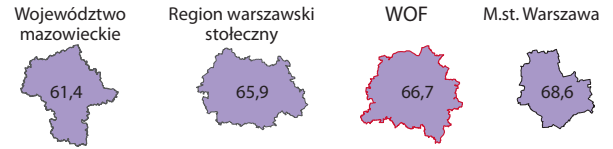
Mapa 20. Średnie wyniki egzaminu (w %) uczniów kończących gimnazja w 2018 r.
 Map 20. Average results of the exam (in %) of pupils leaving lower secondary schools in 2018

CZĘŚĆ HUMANISTYCZNA
HUMANISTIC COMPONENT

Język polski
Polish language

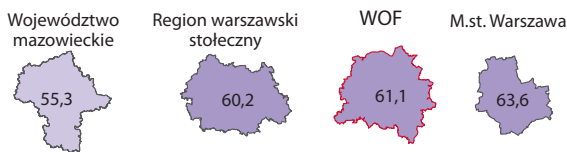

Historia i wiedza o społeczeństwie
History and civics

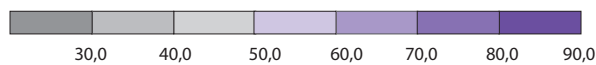
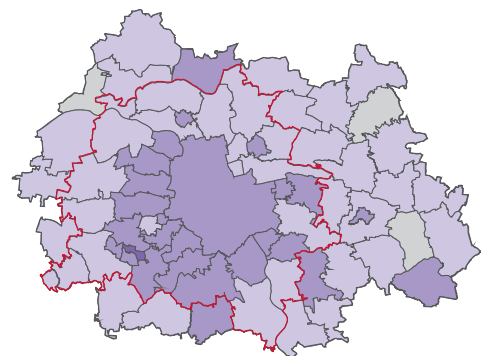
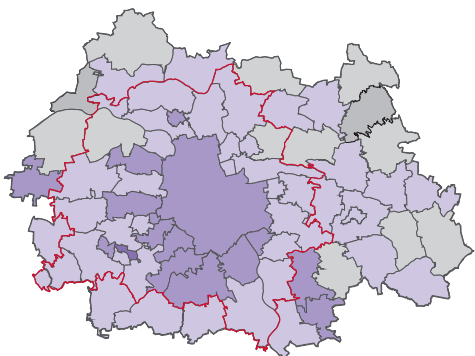
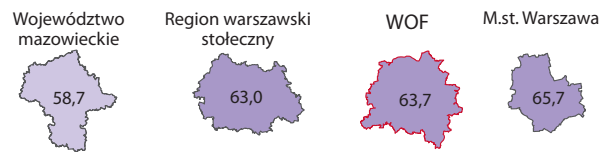

CZĘŚĆ MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZA
MATHEMATICAL AND NATURAL COMPONENT

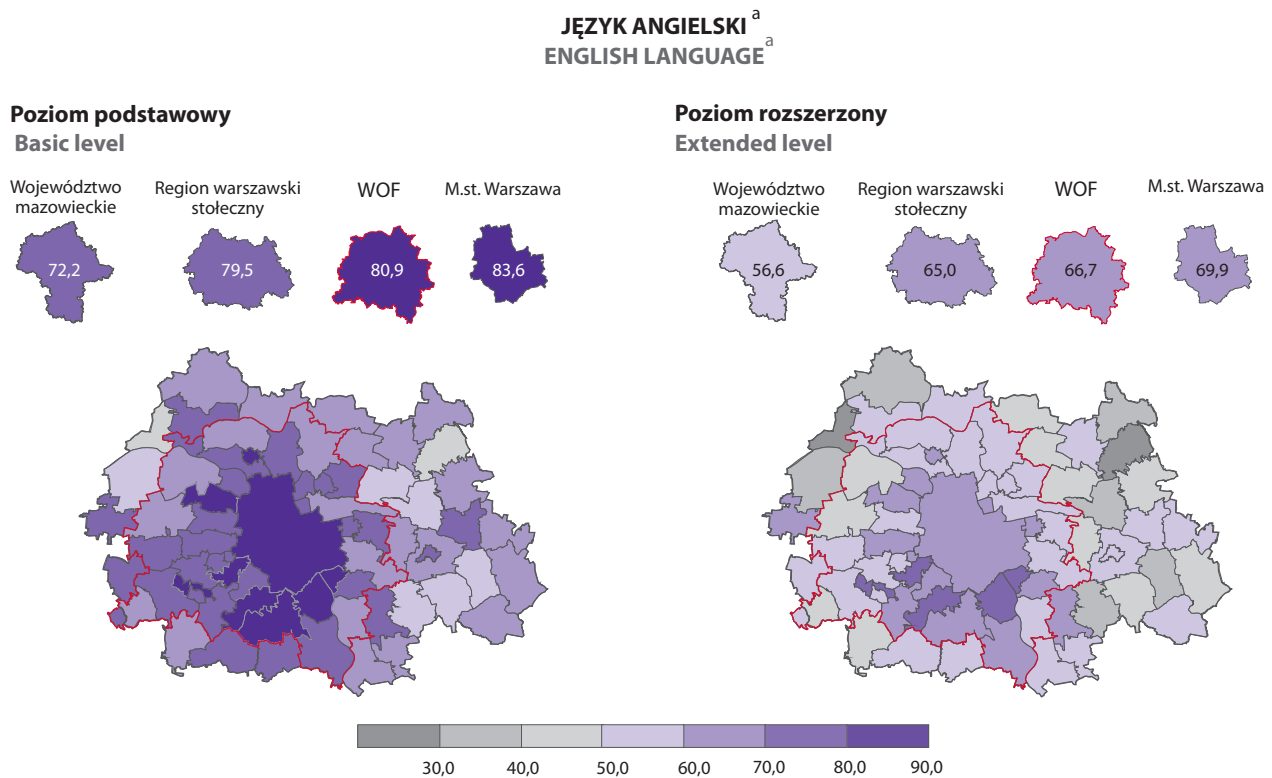
Matematyka
Mathematics

Przedmioty przyrodnicze
Natural sciences

Mapa 20. Średnie wyniki egzaminu (w %) uczniów kończących gimnazja w 2018 r. (dok.)
 Map 20. Average results of the exam (in %) of pupils leaving lower secondary schools in 2018 (cont.)

^a Język angielski wybrało 94,7% piszących egzamin z języka obcego nowożytnego na terenie RWS.

U w a g a. Dane dotyczą uczniów bez dusfunkcji piszących egzamin w kwietniu.

Ź r ó ł o: opracowano na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie.

^a English language was chosen by 94,7% of persons writing a modern foreign language exam in the warszawski stołeczny region.

N o t e. Data refer to students without dysfunction taking the exam in April.

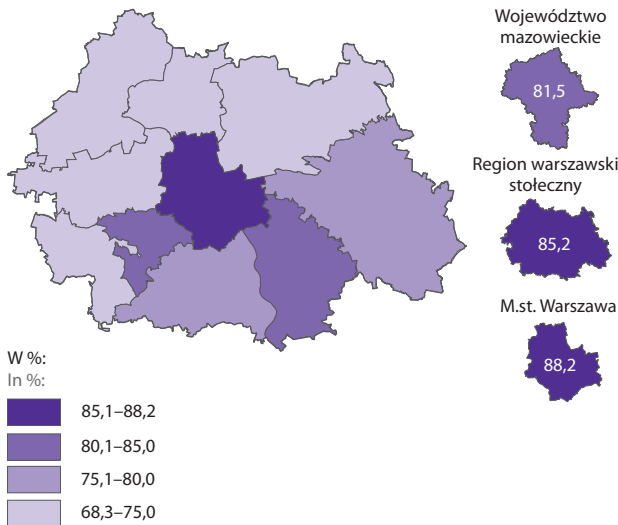
S o u r c e: compiled on the basis of data of the Regional Examination Board in Warsaw.

Porównanie zdawalności oraz średnich wyników pisemnego egzaminu maturalnego z przedmiotów obowiązkowych w trzech przekrojach terytorialnych, tj.: województwo mazowieckie, RWS oraz Warszawa, wskazuje na przewagę stolicy pod względem osiągniętych wyników. Relatywnie lepszymi wynikami od średniej wojewódzkiej charakteryzowały się także powiaty położone na południe od Warszawy.

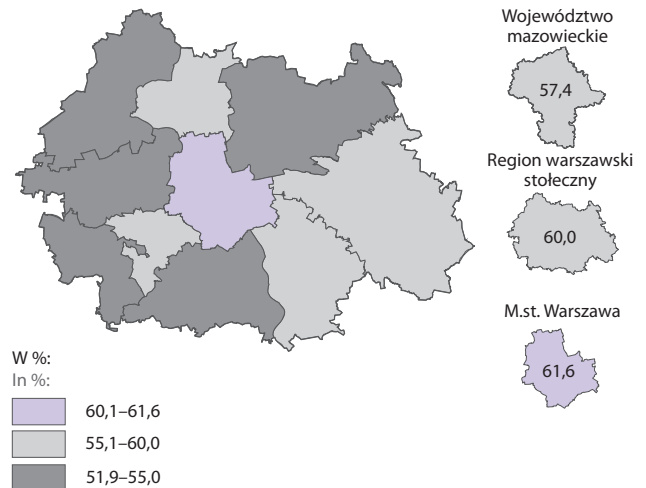
Mapa 21. Zdawalność oraz średnie wyniki pisemnego egzaminu maturalnego z przedmiotów obowiązkowych^a w powiatach regionu warszawskiego stołecznego w 2018 r.

Map 21. Pass rate and average results of the written matriculation exam in compulsory subjects^a in powiats of warszawski stołeczny region in 2018

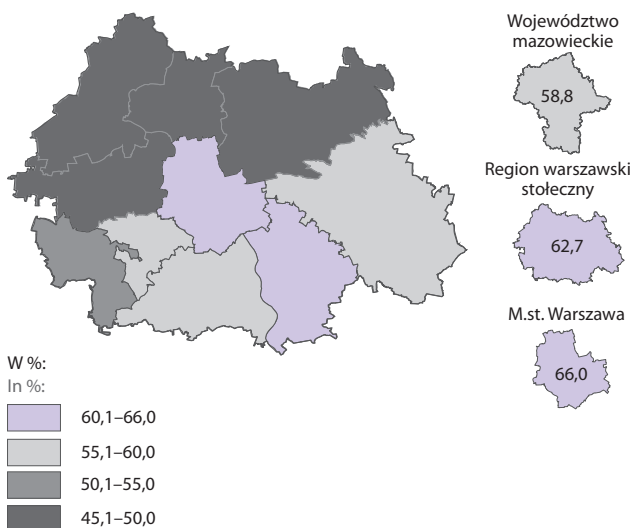
Zdawalność egzaminu maturalnego
Pass rate of the matriculation exam

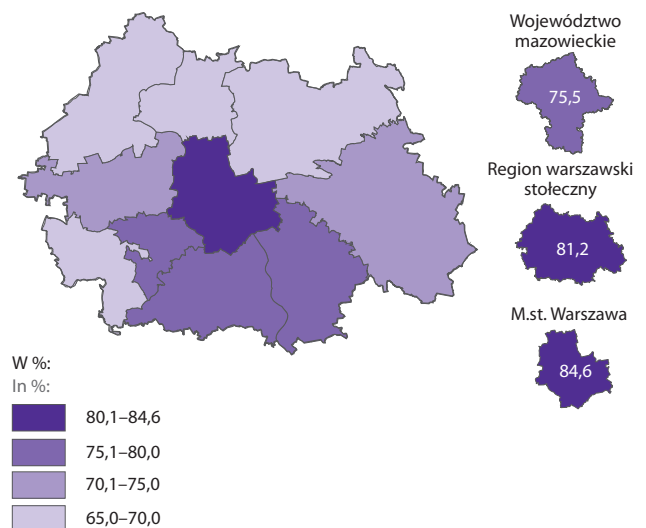
Średnie wyniki z języka polskiego
Average results in Polish language

Średnie wyniki z matematyki
Average results in mathematics

Średnie wyniki z języka angielskiego
Average results in English language

a W wynikach uwzględniono wyłącznie absolwentów piszących arkusz standardowy w nowej formule; język angielski wybrało 93% zdających egzamin z języka obcego nowożytnego na terenie regionu warszawskiego stołecznego.

U w a g a. Dane obejmują wyłącznie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych z roku szkolnego 2016/17 zdających egzamin w sesji majowej.

Ź r ó d ł o: opracowano na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie.

a Only graduates who wrote a standard sheet in the new formula were included in the results; English language was chosen by 93% of persons taking the exam in a modern foreign language in the warszawski stołeczny region.

N o t e. Data include only graduates of upper secondary schools from the 2016/17 school year taking the exam in May.

S o u r c e: compiled on the basis of the Regional Examination Board in Warsaw.

Tablica 6.
Table 6.

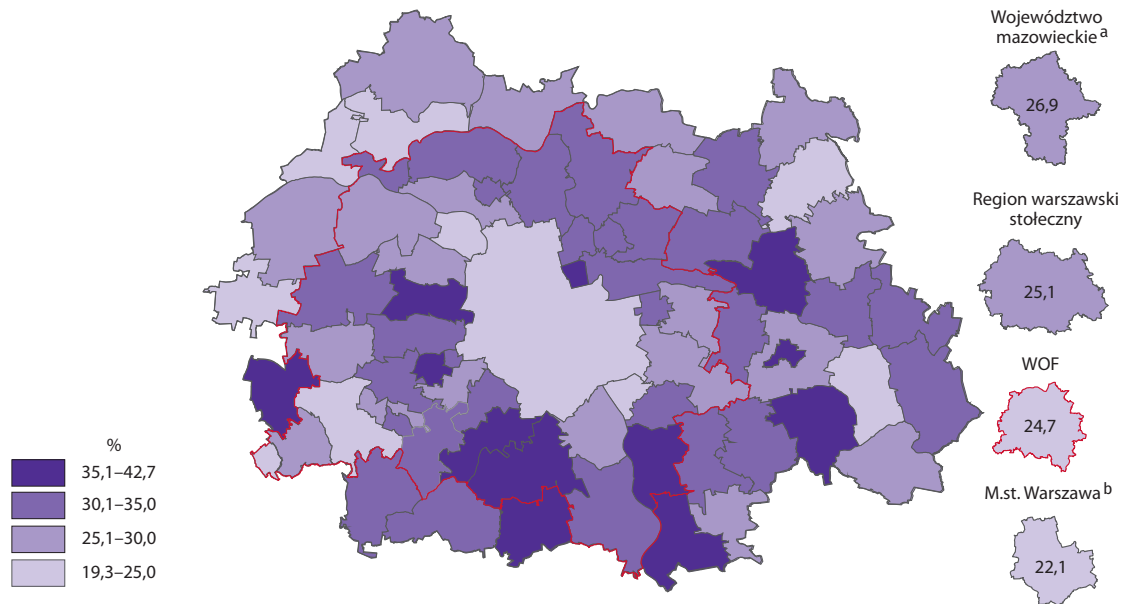
Wydatki budżetów gmin na oświatę
Expenditure of gminas budgets on education

LATA YEARS	Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship	
	warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny		
Wydatki w mln zł Expenditure in million PLN	2010	3 567,8	2 805,2	6 373,1
	2015	4 652,1	3 312,5	7 964,5
	2016	5 158,1	3 384,7	8 542,8
	2017	5 565,4	3 544,5	9 109,9
	2018	6 020,9	3 777,0	9 797,8

Jakość kształcenia w gminach (mierzona wynikami egzaminu gimnazjalnego) nie zawsze idzie w parze z wielkością wydatków na oświatę i wychowanie (mierzoną udziałem w wydatkach ogółem). Jest to jednak spowodowane tym, że wydatki na oświatę charakteryzują się dużą „sztywnością” i nie ma możliwości ich ograniczenia, w związku z czym są one relatywnie wyższe w mniej zamożnych gminach. Wpływ na wysoki udział wydatków w dziale oświata i wychowanie mogą mieć również podjęte działania inwestycyjne.

Mapa 22.
Map 22.

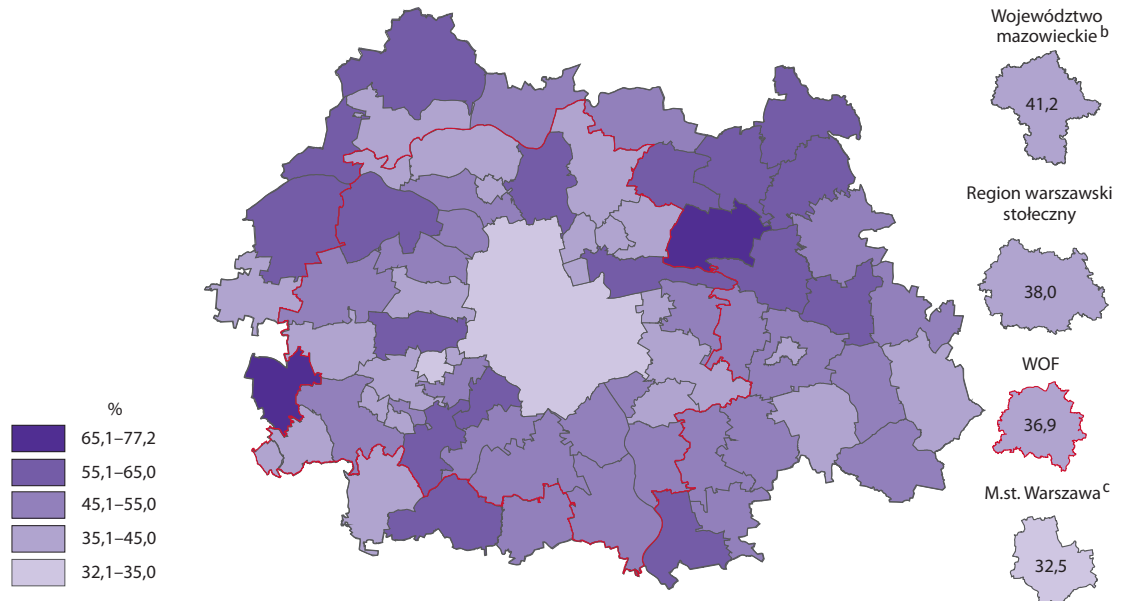
Wydatki budżetów gmin na oświatę w 2018 r.
Expenditure of gminas budgets on education in 2018

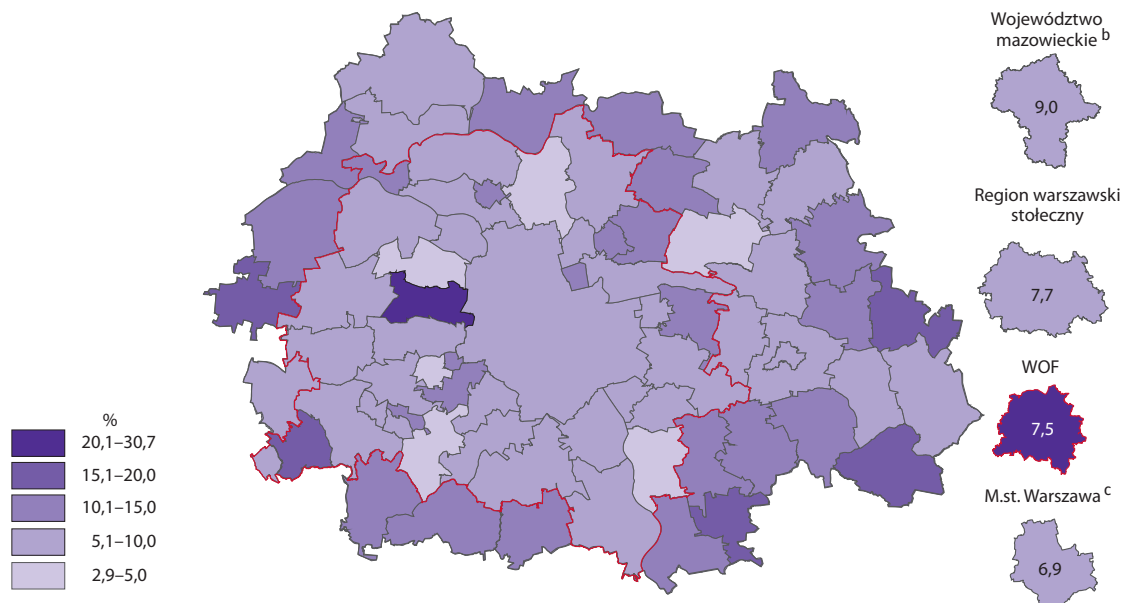
a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

Mapa 22. Wydatki budżetów gmin na oświatę w 2018 r. (cd.)
 Map 22. Expenditure of gminas budgets on education in 2018 (cont.)

Udział wydatków na szkoły podstawowe^a w wydatkach na oświatę i wychowanie
Share of expenditures on primary schools^a in total expenditure on education

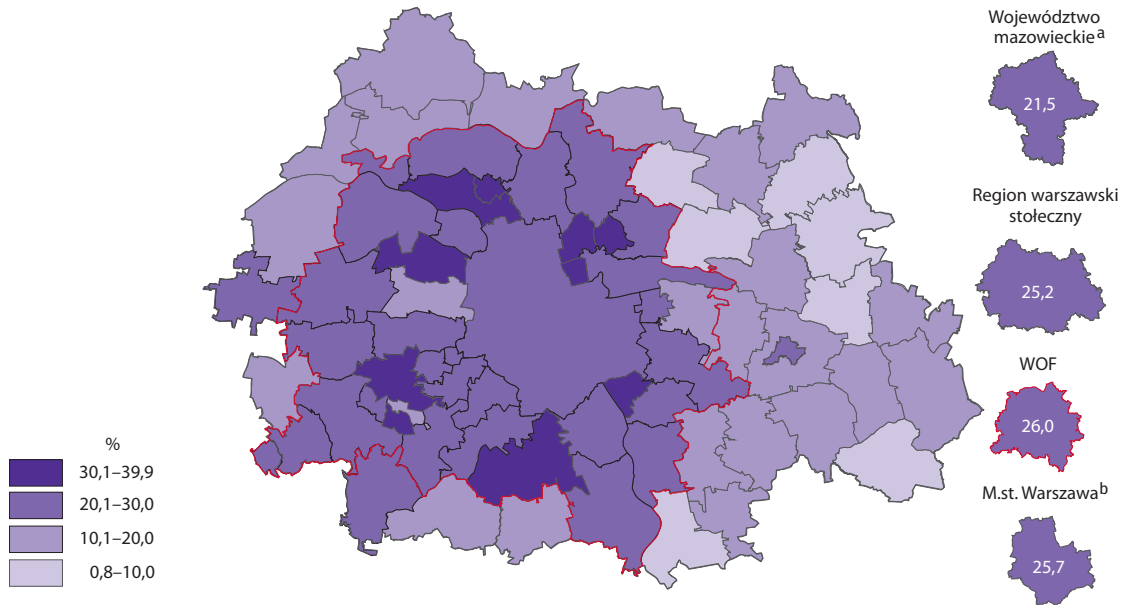
Udział wydatków na gimnazja^a w wydatkach na oświatę i wychowanie
Share of expenditures on lower secondary schools^a in expenditure on education

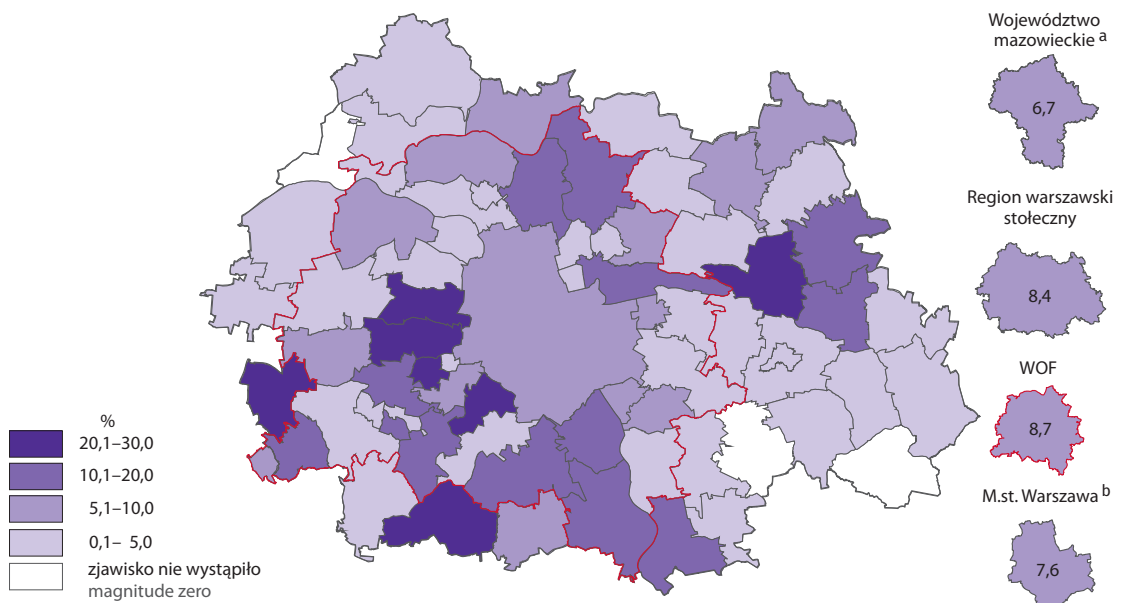
^a Bez szkół specjalnych. ^b Łącznie z miastami na prawach powiatu. ^c Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
^a Excluding special schools. ^b Including cities with powiat status. ^c Data concern budget of the city with powiat status.

Mapa 22. Wydatki budżetów gmin na oświatę w 2018 r. (dok.)
Map 22. Expenditure of gminas budgets on education in 2018 (cont.)

Udział wydatków na przedszkola w wydatkach na oświatę i wychowanie
Share of expenditures on nursery schools in total expenditure on education

Mapa 23. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach na oświatę i wychowanie w 2018 r.
Map 23. Share of investment expenditure in expenditure on education in 2018

a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

Rozdział 5.

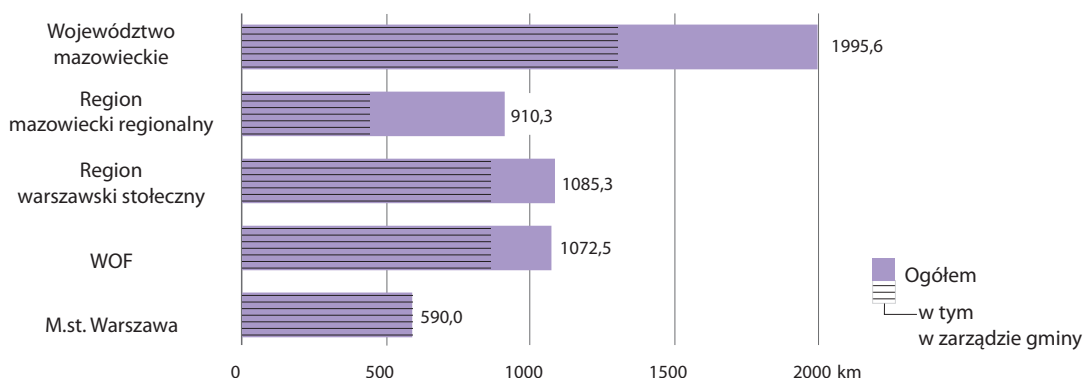
Chapter 5.

Transport. Mieszkania. Infrastruktura komunalna

Transport. Dwellings. Municipal infrastructure

Zgodnie z informacjami przedstawionymi w poprzednich rozdziałach niniejszego opracowania (w szczególności w rozdziałach 1 i 3) w RWS następuje coraz większa koncentracja ludności oraz zabudowy. Z oczywistych względów zasób dostępnej przestrzeni pozostaje taki sam, co wiąże się z rosnącą konkurencją pomiędzy poszczególnymi funkcjami zagospodarowania. W tym kontekście konieczne jest znalezienie nowych rozwiązań komunikacyjnych i przekonanie mieszkańców m.in. do zmiany zachowań związanych z mobilnością. Potrzebę tą pogłębia konieczność minimalizowania oddziaływania na środowisko. Jednym z typów działań podjętych przez władarzy wielu gmin RWS, stanowiących odpowiedź na wskazane powyżej problemy, są inwestycje mające na celu rozbudowę sieci dróg rowerowych.

Wykres 6. Długość ścieżek rowerowych^a w 2018 r.
Chart 6. Length of cycle paths^a in 2018

^a Stan w dniu 31 grudnia.
^a As of 31st December.

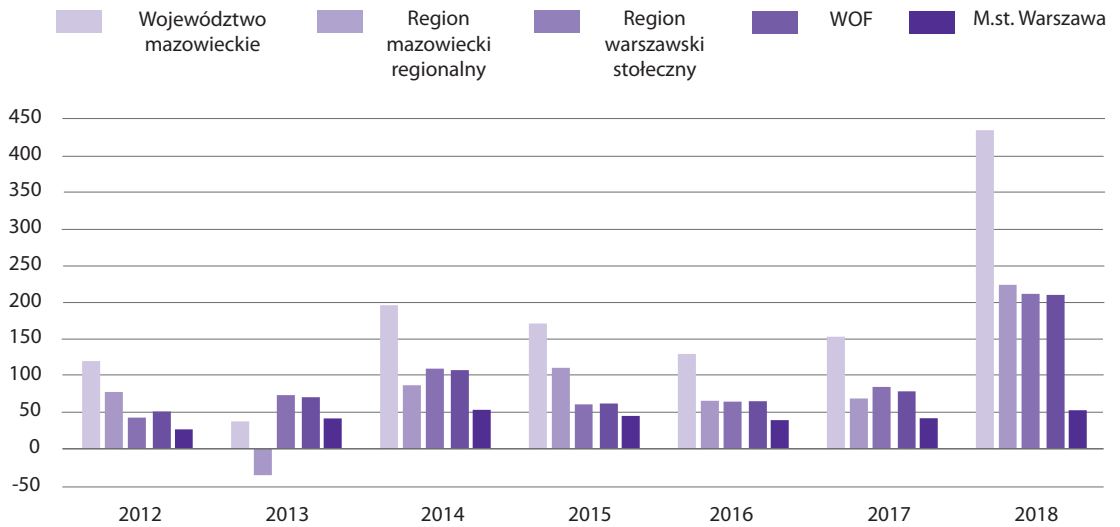
W 2018 r. w obszarze metropolitalnym (RWS) ścieżki rowerowe miały łączną długość 1085,3 km i stanowiły ponad 54% (1995,6 km) ścieżek w całym województwie mazowieckim. Należy zwrócić uwagę na istotną dysproporcję w kilometrażu ścieżek, jeśli pod uwagę weźmiemy podział RWS na gminy należące do WOF i te zlokalizowane poza obszarem funkcjonalnym wyznaczonym na potrzeby realizacji instrumentu ZIT. W samym WOF znajduje się 1072,5 km ścieżek rowerowych, co oznacza, że w pozostałych 31 gminach RWS nienależących do WOF wybudowano ich do końca 2018 r. niespełna 38 km (różnica pomiędzy RWS a WOF powiększona o długość tras rowerowych w Żyrardowie). Przyczyny takiego stanu rzeczy są co najmniej trzy.

Po pierwsze, w Warszawie – najbardziej zurbanizowanym terenie w województwie – od lat prowadzone są inwestycje mające na celu stworzenie gęstej i spójnej sieci ścieżek, umożliwiającej sprawne przemieszczanie się po stolicy za pomocą roweru. W efekcie ponad połowa ścieżek rowerowych w metropolii zlokalizowana jest właśnie w Warszawie (590 km).

Po drugie, podwarszawskie gminy, m.in. ze względu na zwiększającą się gęstość zabudowy i zaludnienia, również zmierzają do zapewnienia swoim mieszkańcom wysokiej jakości życia, w tym poprzez umożliwienie im przemieszczania się za pomocą rowerów. Prawdopodobnie, pewną presję w tym zakresie mogą wywierać nowi mieszkańcy podwarszawskich gmin, którzy przenieśli się do nich z Warszawy i oczekują podobnego dostępu do infrastruktury, jak w mieście rdzeniowym metropolii.

Po trzecie wreszcie, bardzo istotnym impulsem do rozwoju sieci ścieżek rowerowych – szczególnie w WOF – był wdrażany w obecnej perspektywie unijnej instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych i dzięki temu relatywnie łatwo dostępne środki finansowe, przeznaczone właśnie na budowę dróg rowerowych.

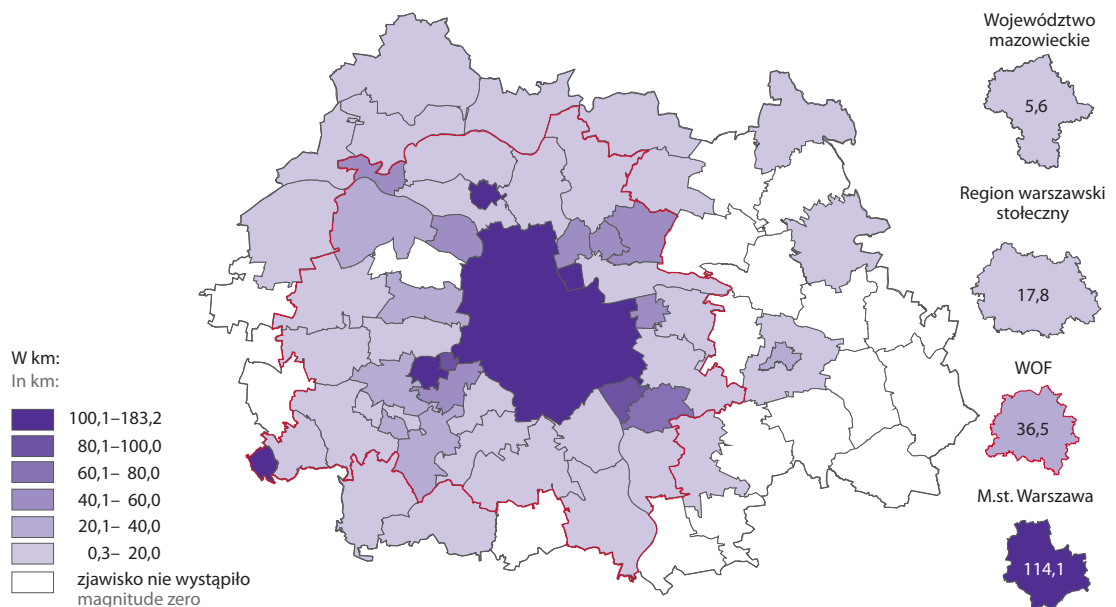
Wykres 7. Roczny przyrost ścieżek rowerowych (w km)
Chart 7. Annual growth of cycle paths (in km)

W ostatnim roku, m.in. w wyniku realizacji inwestycji dofinansowanych ze środków UE, nastąpił bardzo istotny przyrost długości ścieżek rowerowych, który był ponad 2-krotnie większy niż w którymkolwiek wcześniejszym roku objętym badaniem. W województwie mazowieckim przybyło ponad 430 km nowych ścieżek. Ponad 210 km z nich zbudowano w RWS (prawie wszystkie w gminach WOF), a ponad 50 km w samej Warszawie.

Mapa 24. Ścieżki rowerowe na 100 km² w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia

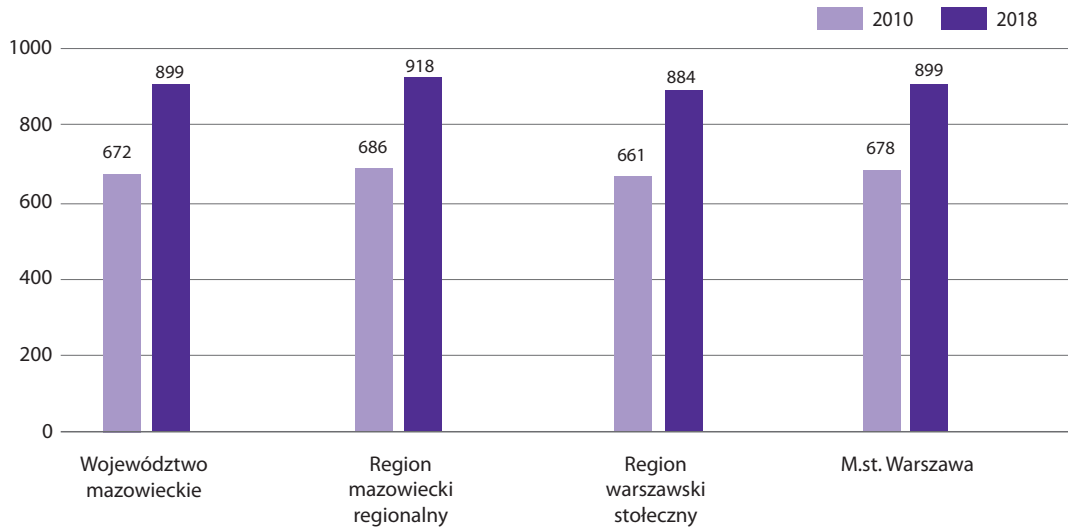
Map 24. Cycle paths per 100 km² in 2018
As of 31st December

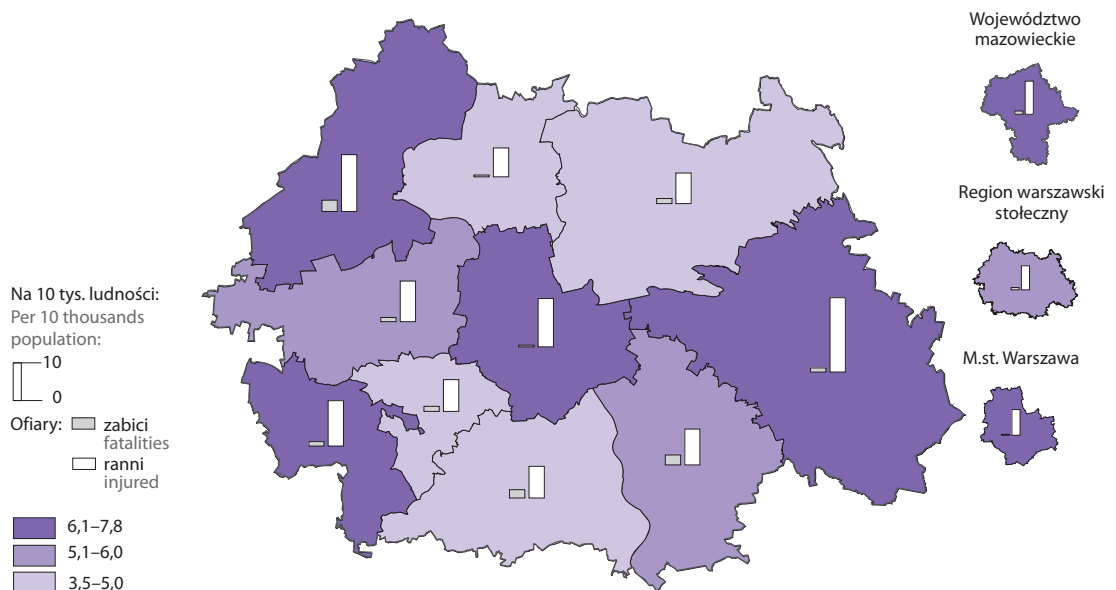
Powyższe przekłada się istotnie na wzrost gęstości sieci tras rowerowych w metropolii. Największe wartości (ponad 100 km/100 km²) odnotowano w Legionowie, Żyrardowie, Ząbkach, Pruszkowie i w Warszawie, czyli 5 gminach miejskich. Z drugiej strony w 18 gminach RWS nie ma ani jednego kilometra ścieżki rowerowej, ale tylko jedna z tych gmin (Izabelin) należy do WOF. Znacomita większość gmin pozbawiona infrastruktury rowerowej zlokalizowana jest we wschodniej części regionu warszawskiego stołecznego.

Wykres 8. Pojazdy samochodowe na 1000 ludności Stan w dniu 31 grudnia

Chart 8. Road motor vehicles per 1000 population As of 31st December

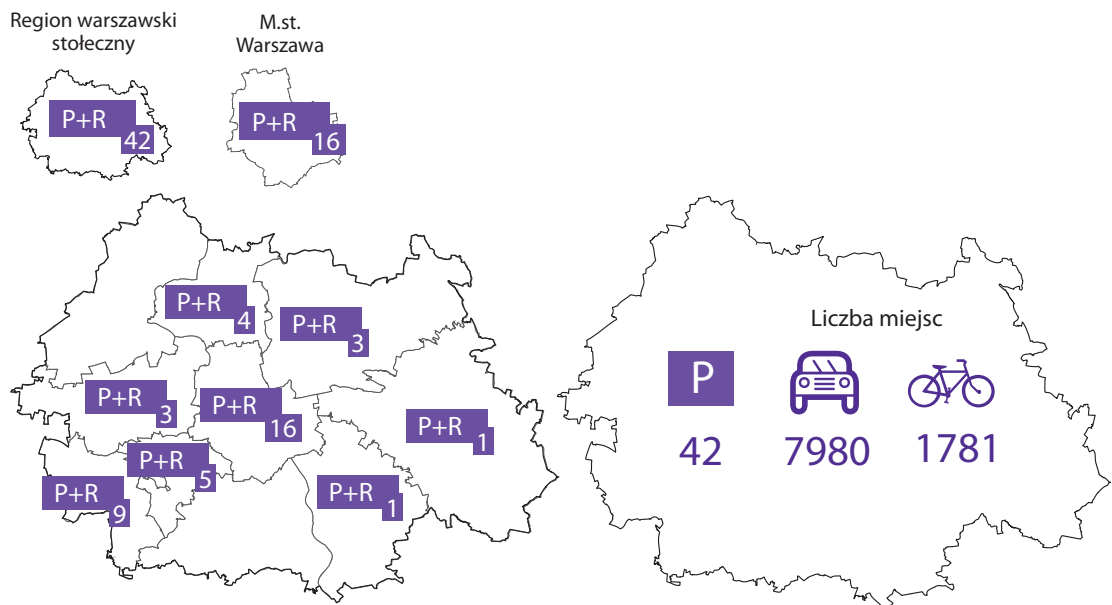

Mapa 25. Wypadki drogowe na 10 tys. ludności w 2018 r.
Map 25. Road accidents per 10 thousand population in 2018

W stosunku do 2010 r. obserwuje się ciągle wzrost liczby pojazdów samochodowych na 1000 mieszkańców. W zależności od rozpatrywanego przekroju przyrost wynosił od 221 pojazdów/1000 osób w Warszawie do 227 pojazdów/1000 osób w całym województwie mazowieckim – w obu przypadkach omawiany wskaźnik osiągnął w 2018 r. poziom 899 pojazdów samochodowych na 1000 mieszkańców. Nieco niższe wartości wskaźnika zaobserwowano w 2018 r. dla całego regionu stołecznego – 884/1000 osób (wzrost w stosunku do 2010 r. o 223). Znamienne jest, że największy przyrost i liczbę pojazdów samochodowych odnotowano w części regionalnej województwa i jest to odpowiednio: 232 pojazdy/1000 osób i 918 pojazdów/1000 osób. Powyższy stan rzeczy jest prawdopodobnie uwarunkowany koncentracją miejsc pracy w Warszawie i pobliskich gminach oraz koniecznością dojazdu do nich z różnych części Mazowsza, nierównym dostępem do transportu publicznego – słabym szczególnie w gminach zlokalizowanych dalej od stolicy, wzrostem zamożności mieszkańców i możliwości nabycia samochodu, a wreszcie ciągłą poprawą infrastruktury drogowej, która umożliwia w miarę sprawny i wygodny dojazd do centrum metropolii. Przekłada się to niestety na coraz większe problemy związane z kongestią w centralnej części metropolii (przede wszystkim w Warszawie).

Mapa 26. **Parkingi „Parkuj i Jedź”**
Map 26. **Park & Ride facilities**

Źródło: Urząd Miasta Legionowo, Urząd Miasta Pruszków, Urząd Miejski w Wołominie, Urząd Gminy Jaktorów, Urząd Gminy Leszno, Warszawskie Koleje Dojazdowe, Koleje Mazowieckie sp. z o.o.
Source: City Hall of Legionowo, City Hall of Pruszków, City Hall of Wołomin, the Warsaw Commuter Railway, Municipal Office Jaktorów, Municipal Office Leszno, Mazowieckie Railway.

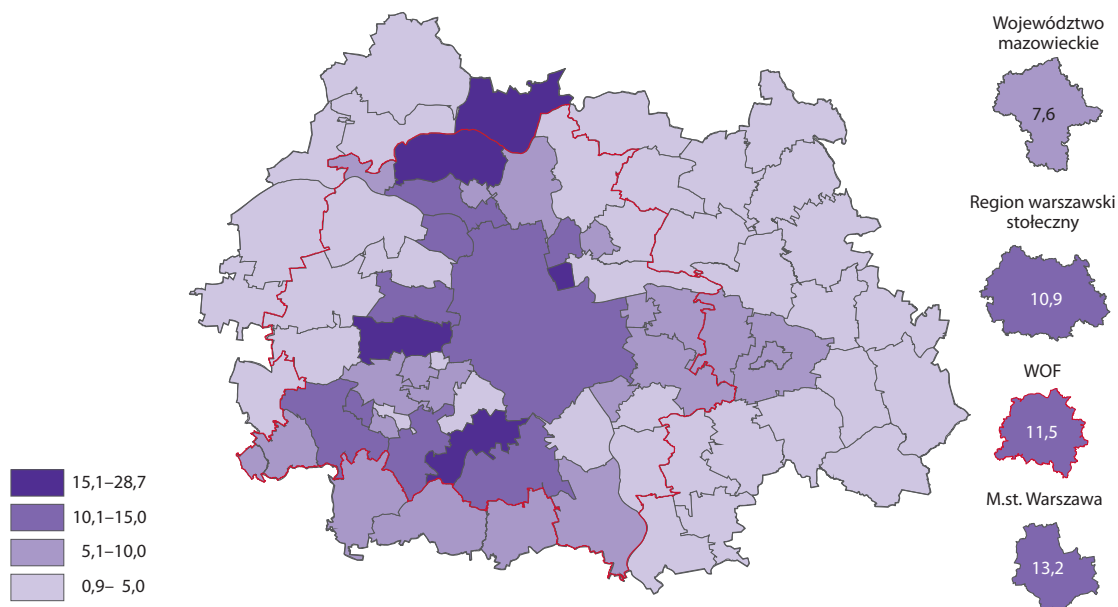
Władze publiczne podejmują kroki, aby ograniczyć skutki wzrostu liczby samochodów. Jednym ze sposobów radzenia sobie z tym zjawiskiem jest budowa parkingów Parkuj i Jedź (P+R). Ma to na celu ograniczenie poruszania się coraz większej liczby samochodów i ich wjazdu do centrum Warszawy, a tym samym przeciwdziałanie m.in. powstawaniu smogu. Do powstania części parkingów P+R w gminach należących do WOF w dużej mierze przyczynił się w ostatnich latach instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. To w istotny sposób warunkuje rozkład przestrzenny lokalizacji tego typu infrastruktury. W 2018 r. w RWS funkcjonowały 42 parkingi Parkuj i Jedź (16 z nich jest położonych w Warszawie). Zapewniają one prawie 8 tys. miejsc parkingowych dla samochodów oraz prawie 1,8 tys. miejsc dla rowerów. W ciągu ostatniego roku przybyło w metropolii 5 parkingów P+R (wszystkie były zlokalizowane poza Warszawą).

Tablica 7. Mieszkania oddane do użytkowania
Table 7. Dwellings completed

LATA YEARS	Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship	
	warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny		
Mieszkania Dwellings	2010	21 452	7 509	28 961
	2015	21 709	7 518	29 227
	2016	28 630	7 419	36 049
	2017	28 907	8 367	37 274
	2018	33 288	7 790	41 078

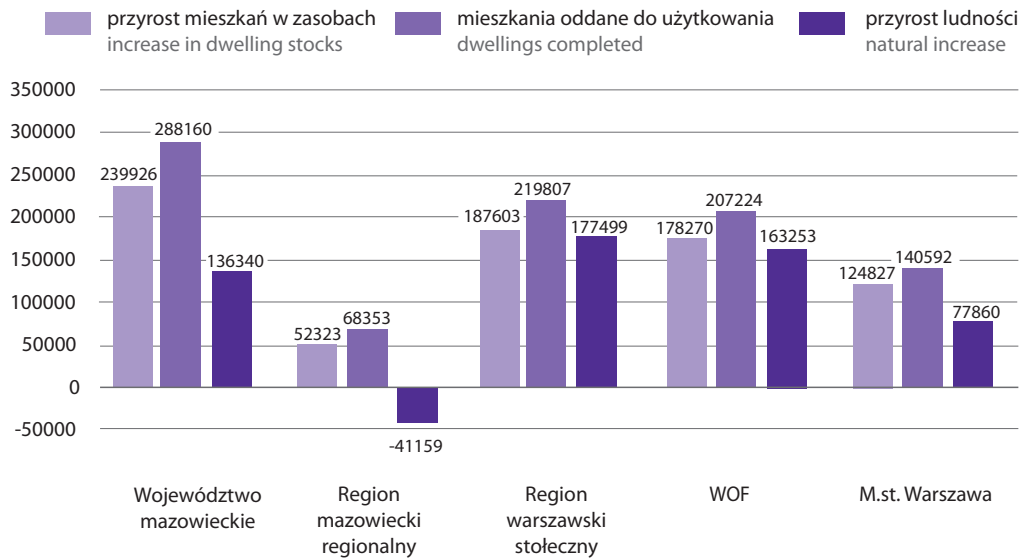
W 2018 roku w województwie mazowieckim zlokalizowanych było ponad 2,3 mln mieszkań. Prawie 1,5 mln z nich położonych był w regionie warszawskim stołecznym (63,7% mieszkań położonych w województwie), a prawie milion w samej Warszawie (42,4%). Jeszcze większa koncentracja występuje w zakresie oddawanych mieszkań. W 2018 roku oddano w województwie 41,1 tys. mieszkań, z których 33,3 tys. było zlokalizowanych w RWS (81%), a ponad 23,4 tys. w Warszawie (57%). Powyżej 300 mieszkań oddano ponadto w 9 gminach RWS, tj. w Piasecznie (1 117), Żąbkach (640), Lesznowoli (596), Grodzisku Mazowieckim (566), Ożarowie Mazowieckim (483), Markach (422), Pruszkowie (419), Wieliszewie (397) i w Mińsku Mazowieckim (368) – jedynej gminie RWS, która jednocześnie nie należy do WOF. Wskazane gminy w większości są zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie stolicy lub są w dość wygodny sposób skomunikowane z miastem rdzeniowym za pomocą połączeń drogowych lub kolejowych.

Mapa 27. Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności w 2018 r.
Map 27. Dwellings completed per 1000 population in 2018

Powyższe ma swoje odzwierciedlenie w zróżnicowaniu przestrzennym wskaźnika „mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności”. Najwyższe wartości w 2018 r. ten wskaźnik przyjął w Warszawie (13,2) i części gmin ościennych oraz w gminach usytuowanych wzdłuż najistotniejszych korytarzy transportowych. Na poziomie lokalnym najwyższe wartości wskaźnika (powyżej 15/1000 os.) w 2018 r. odnotowano dla gmin zlokalizowanych w bliskim sąsiedztwie Warszawy, tj. Wieliszewie (28,7), Lesznowoli (22,4), Ożarówie Mazowieckim (19,9), Markach (17,7) i Serocku (15,5). Można zauważyć pewną prawidłowość, że najczęściej mieszkań do użytkowania oddaje się w gminach o wysokim przyroście liczby ludności. Trudno jednak wskazać, które zjawisko jest przyczyną, a które skutkiem. Niezależnie od tego, mamy tu do czynienia z pozytywnym sprzężeniem zwrotnym obydwu.

Wykres 9. Mieszkania i przyrost ludności w latach 2010–2018
Chart 9. Dwellings and population growth in 2010–2018

W badanym okresie (2010-2018) we wszystkich przekrojach terytorialnych liczba oddanych do użytkowania mieszkań była większa niż wzrost liczby ludności. Większy od wzrostu liczby ludności był także przyrost całkowitej liczby mieszkań. W wyniku tego procesu sukcesywnie zmniejsza się liczba osób w przeliczeniu na mieszkanie. W 2018 r. wyniosła – 2,35 osoby w przypadku woj. mazowieckiego, 2,08 w RWS, a tylko 1,82 w Warszawie.

W 2018 r. średnia cena 1 m² lokalu mieszkalnego w regionie warszawskim stołecznym kształtowała się na poziomie 7892 zł i w stosunku do 2015 roku wzrosła o prawie 12%. Dla porównania, w pozamiejskiej części województwa było to niespełna 3500 zł za 1 m². Obie części województwa różni zależność cen pomiędzy rynkiem pierwotnym, a wtórnym. O ile w przypadku RWS mieszkania na rynku wtórnym są droższe o ok. 12% (odpowiednio 8228 i 7371 zł za 1 m²), o tyle w pozostałej części województwa są o ok. 22% tańsze (odpowiednio 3104 i 3982 zł za 1 m²).

Sprzedaż mieszkań na wolnym rynku

dotyczy sprzedaży o charakterze rynkowym (z pewnymi wyłączeniami, np. sprzedaży między stronami spokrewnionymi) oraz sprzedaży przetargowej. Do transakcji na rynku wtórnym zaliczono pozostałe transakcje rynkowe przeprowadzone na wolnym rynku oraz sprzedaż przetargową.

Sale of apartments on the free market

applies to market sales (with some exemptions, e.g. sales between related parties) and auctioning. The transactions on the secondary market include other market transactions carried out on the free market and auction sales.

Średnia cena 1 m² lokali mieszkalnych

uzyskana jako iloraz wartości i powierzchni użytkowej lokali mieszkalnych zaliczonych do danego grupowania. Cena obejmuje wszystkie składniki nieruchomości objętej transakcją. Ceny lokali mieszkalnych sprzedanych na rynku pierwotnym zawierają podatek VAT.

The average price of 1 m² of residential premises

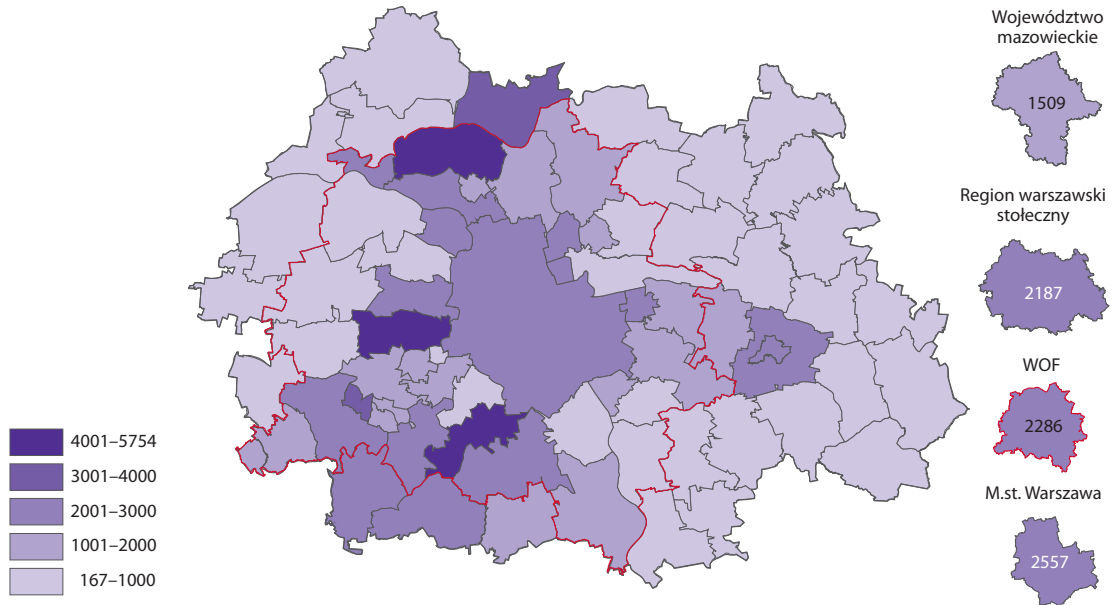
obtained as a quotient of the value and usable area of residential premises included in the given grouping. The price includes all components of the real estate covered by the transaction. Prices of residential premises sold on the primary market include VAT.

Tablica 8.
Table 8.

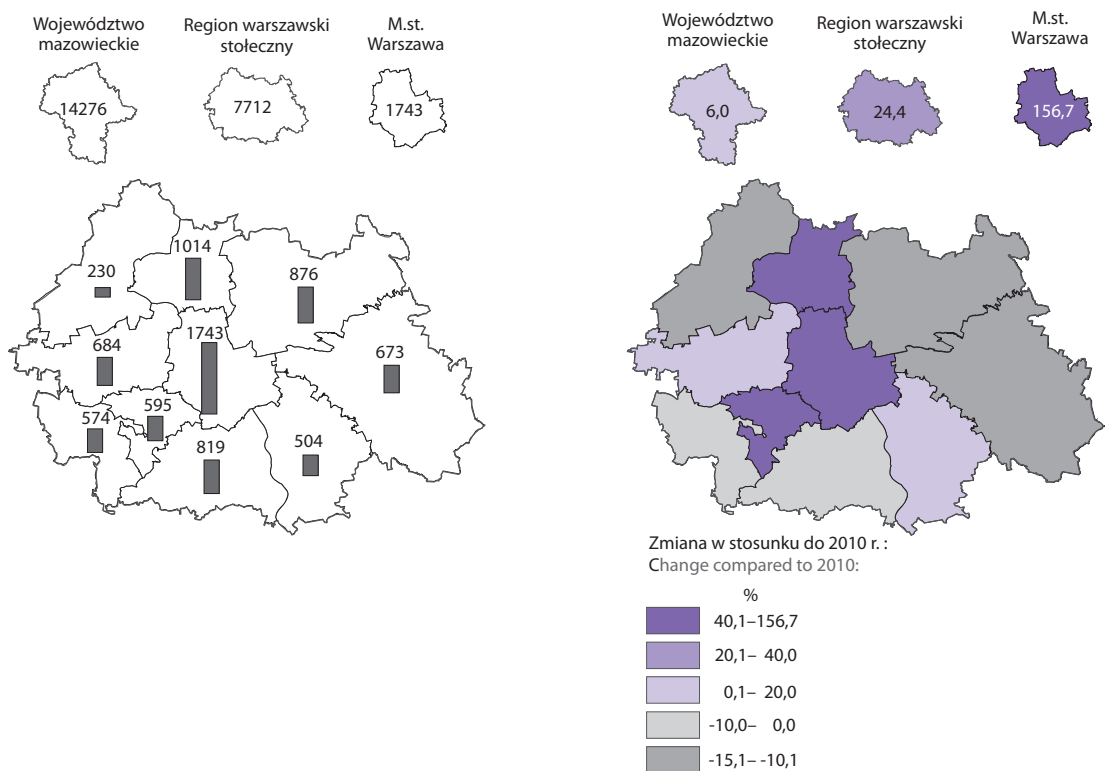
Średnia cena 1m² lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych
The average price of 1 m² of residential premises

Wyszczególnienie Specification	Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship	
	warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny		
Ogółem w zł Total in PLN	2015	7 073	3 177	6 654
	2016	7 142	3 275	6 721
	2017	7 427	3 346	6 864
	2018	7 892	3 463	7 250
Rynek pierwotny w zł Primary market in PLN	2015	7 003	3 628	6 754
	2016	7 001	3 796	6 749
	2017	7 262	3 837	6 807
	2018	7 371	3 982	6 862
Rynek wtórny w zł Secondary market in PLN	2015	7 146	2 948	6 559
	2016	7 297	2 977	6 691
	2017	7 562	2 971	6 910
	2018	8 228	3 104	7 503

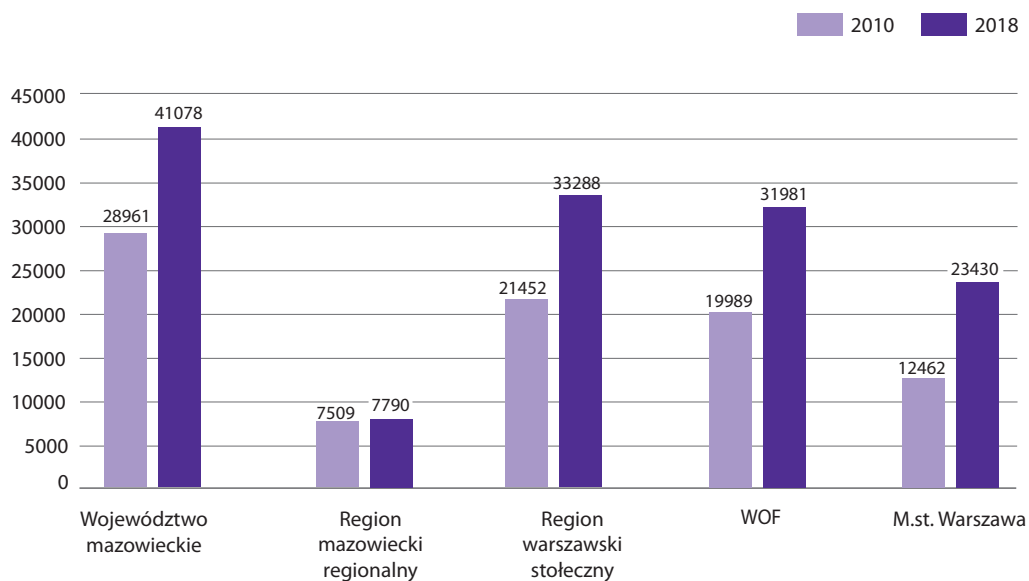
Mapa 28. Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 zawartych małżeństw w 2018 r.
 Map 28. Dwellings completed per 1000 concluded marriages in 2018

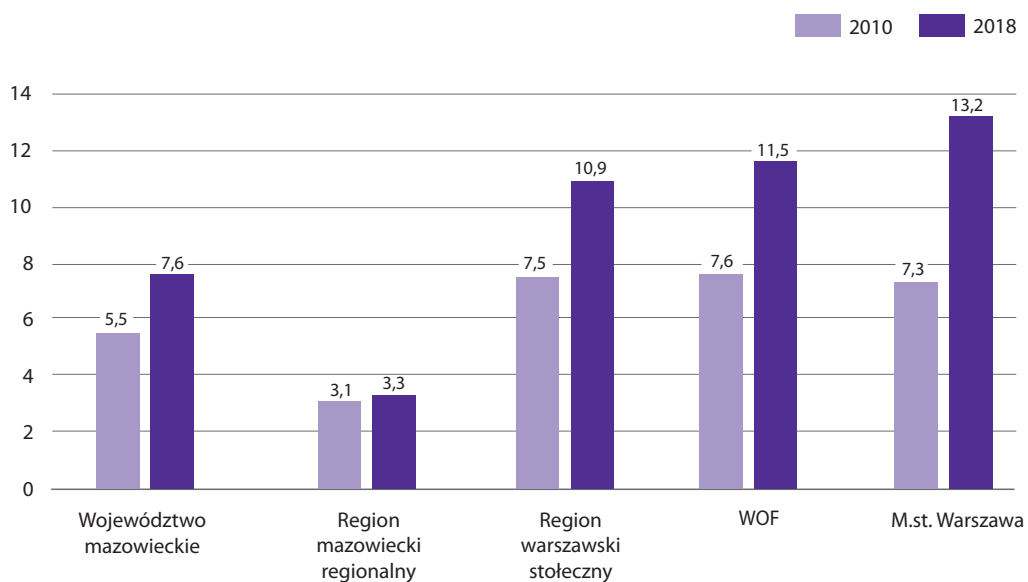
Mapa 29. Pozwolenia na budowę i zgłoszenia z projektem budowlanym na budowę nowych budynków mieszkalnych w 2018 r.
 Map 29. Building permits and registrations with a construction project for the construction of new residential buildings in 2018

Wykres 10. Mieszkania oddane do użytkowania
Chart 10. Dwellings completed

Wykres 11. Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 mieszkańców
Chart 11. Dwellings completed per 1000 population

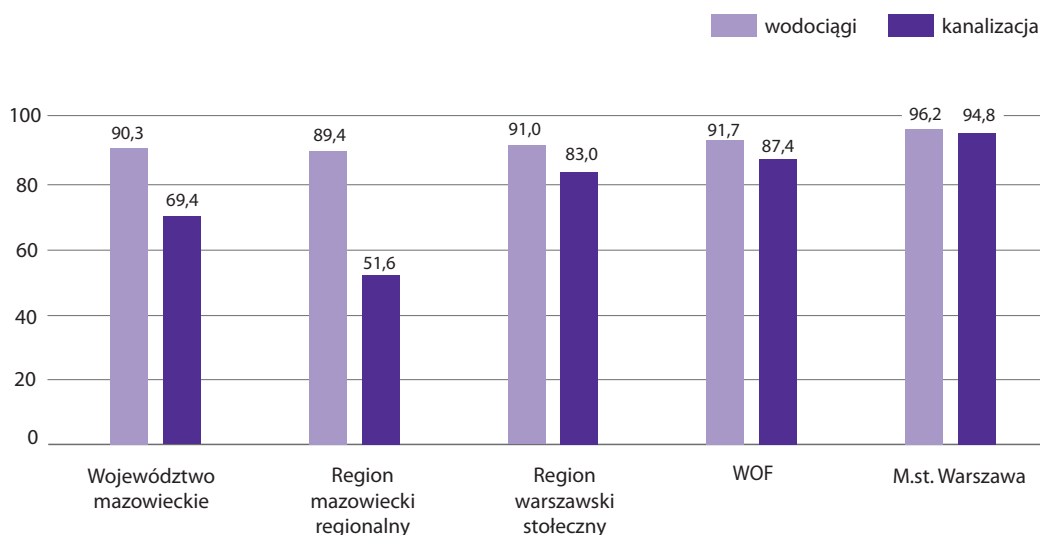

Dostępność do sieci wodociągowej w województwie mazowieckim jest powszechna. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej w liczbie ludności ogółem w Warszawie wyniósł aż 96,2 %. W RWS i WOF odnotowano zbliżone wartości, wynoszące odpowiednio 91% i 91,7%, zaś w województwie mazowieckim 90,3%. Jednocześnie w porównaniu z rokiem 2010 największy przyrost wskaźnika zaobserwowano w województwie mazowieckim – wzrost o 6,8 p. proc. W RWS i WOF przyrosty te wyniosły odpowiednio: 4,9 p. proc. i 3,7 p. proc., natomiast w Warszawie o 1 p. proc.

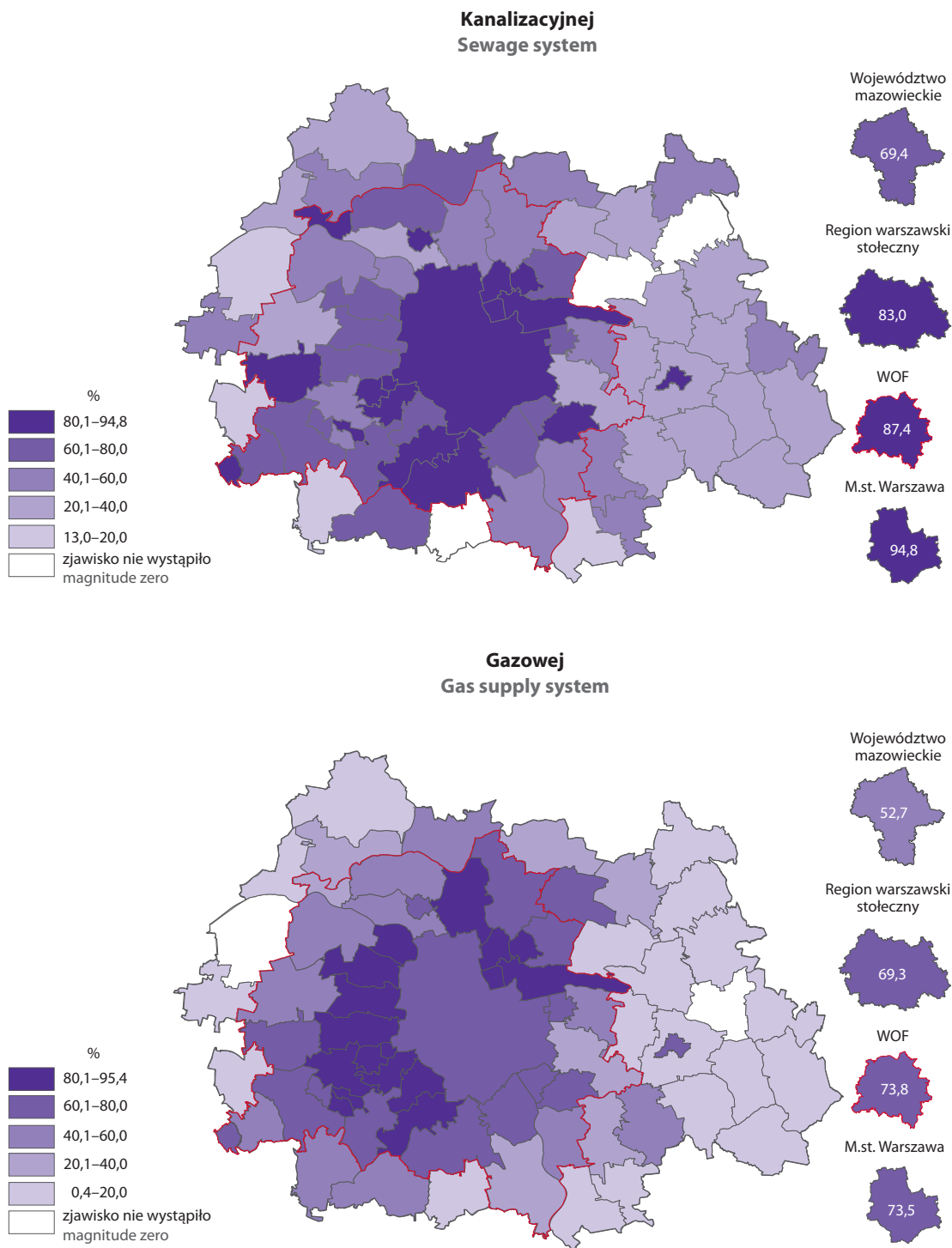
Tablica 9. **Wodociągi i kanalizacja**
Table 9. Water supply and sewage systems

Wyszczególnienie Specification	Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship	
	warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny		
Sieć rozdzielcza w km: Distribution network in km:				
wodociągowa water supply	2010	10 465,5	29 610,8	40 076,3
	2015	11 990,6	32 025,7	44 016,3
	2016	12 297,6	32 298,0	44 595,6
	2017	12 538,6	32 616,0	45 154,6
	2018	13 194,8	32 912,5	46 107,3
kanalizacyjna sewage systems	2010	5 513,3	4 982,7	10 496,0
	2015	7 154,4	7 525,6	14 680,0
	2016	7 477,0	7 839,0	15 316,0
	2017	7 929,4	7 940,9	15 870,3
	2018	8 160,1	8 278,0	16 438,1

Wykres 12. **Odsetek mieszkańców korzystających z wodociągów i kanalizacji w 2018 r.**
Chart 12. Percentage of inhabitants connected to water supply systems and sewage systems in 2018

Mapa 30. Ludność korzystająca z sieci w % ogółu ludności w 2018 r.
 Map 30. Population connected to sewage and gas supply systems in % of the total population in 2018

Biorąc pod uwagę skalę lokalną w metropolii nadal występowało duże zróżnicowanie w dostępności do infrastruktury wodociągowej. W 22 gminach RWS udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej w liczbie ludności ogółem przekroczył poziom 95%. Z drugiej strony w 5 gminach metropolii udział mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej był ciągle niższy niż 50%. Do tej grupy należały Tłuszcz (49%), Leoncin (46,3%), Strachówka (35,7%), Jabłonna (13,9%) i Poświętne (12,6%).

W m.st. Warszawie udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej (94,8%) był zbliżony do udziału ludności korzystającej z wodociągów. W metropolii odsetek ten był nieco niższy i wynosił odpowiednio 87,4% dla WOF i 83% dla RWS. W przypadku województwa mazowieckiego wskaźnik osiągnął 69,4%. Względem roku 2010 udział ludności korzystającej z kanalizacji wzrósł w metropolii i województwie o 7–8 p. proc. W przypadku Warszawy było to 3,1 p. proc., ale poziom odniesienia był zdecydowanie wyższy. Poza Warszawą, wartość wskaźnika na poziomie przekraczającym 90% odnotowano tylko w 3 gminach metropolii: Ząbkach (93,5%), Lesznowoli (91,4%) i Legionowie (90,4%). Najniższe wartości wskaźnika charakteryzowały gminy peryferyjne obszaru metropolitalnego. W trzech gminach metropolii (Prażmów, Poświętne i Strachówka), kanalizacji sieciowej nie było w ogóle, a udział mieszkańców korzystających z kanalizacji wynoszący 20% i mniej odnotowano w kolejnych 4 gminach: Sobienie-Jeziory (18,8%), Leoncin (17,5%), Baranów (15,6%) i Żabia Wola (13%) .

Różnica między udziałem ludności korzystającej z wodociągów a udziałem ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej dla regionu warszawskiego stołecznego w końcu 2018 r. wynosiła 8 p. proc. (dla WOF było to 4,3 p. proc., a dla Warszawy jedynie 1,4 p. proc.). W kilku gminach różnice w tym zakresie przekraczały 80 p. proc. (Prażmów, Żabia Wola, Sobienie-Jeziory). Z drugiej strony, w metropolii wystąpiła grupa gmin, w których udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej był większy niż tej korzystającej z wodociągów (Józefów, Kobyłka, Otwock, Piastów, Ząbki, Legionowo, Jabłonna, Wieliszew). Pozytywnym aspektem jest to, że sieć kanalizacyjna jest sukcesywnie rozbudowywana, zaś różnica pomiędzy udziałami ludności korzystającej z wodociągów i kanalizacji maleje, co pozwala zmniejszać negatywne oddziaływanie na środowisko naturalne.

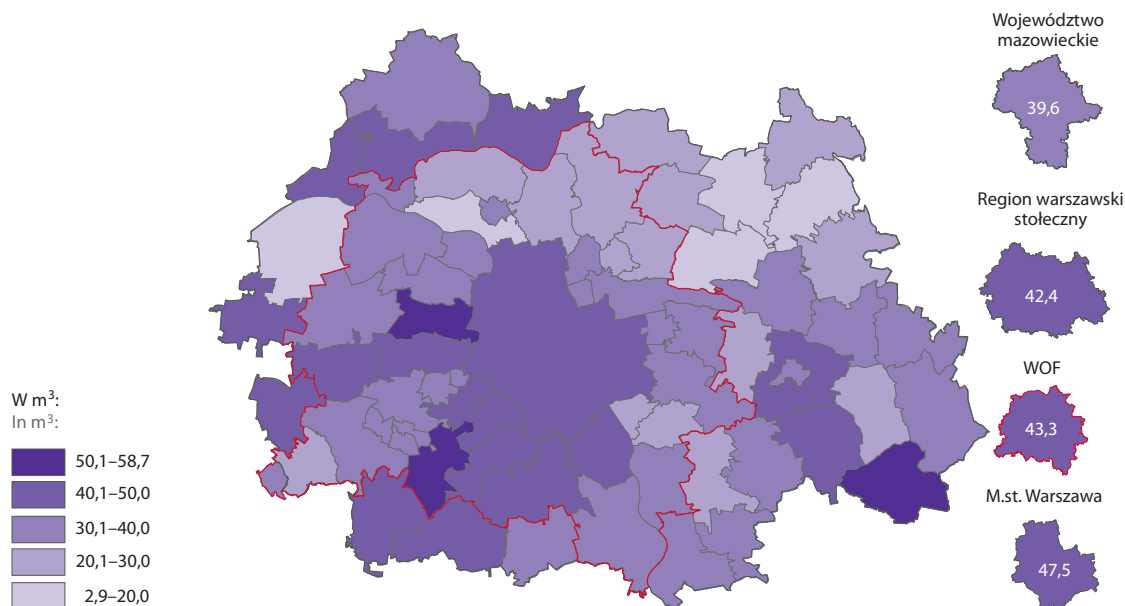
Udział ludności obsługiwanej przez sieć gazową w metropolii wynosił ok. 70%. Było to o ok. 20 p. proc. więcej niż w całym województwie mazowieckim (52,7%). Podkreślenia wymaga, że udział ludności korzystających z sieci gazowej utrzymuje się od 2010 r. na właściwie niezmiennym poziomie. W stosunku do 2017 r. w regionie warszawskim stołecznym i WOF spadek był ok 1 p. proc. (w Warszawie o 1,9 p. proc. w województwie mazowieckim o 0,3 p. proc.)

Tablica 10. Zużycie wody i gazu w gospodarstwach domowych
Table 10. Consumption of water and gas in households

Wyszczególnienie Specification	Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship	
	warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny		
Na 1 korzystającego: Per user:				
woda z wodociągów w m ³ water supply in m ³	2010	47,4	37,2	42,9
	2015	45,0	38,6	42,2
	2016	44,9	38,4	42,1
	2017	44,4	38,0	41,6
	2018	46,4	40,2	43,7
gaz z sieci w kWh gass in kWh	2010	x	x	x
	2015	3 122,5	2 353,3	2 927,0
	2016	3 582,0	2 612,1	3 335,4
	2017	3 668,7	2 632,4	3 404,8
	2018	3 596,3	2 550,2	3 328,5

W 2018 r. w gospodarstwach domowych województwa mazowieckiego zużywano średnio niespełna 40 m³ wody z wodociągów (39,6 m³). W metropolii (RWS) zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca było wyższe (42,4 m³ na 1 mieszkańca). W Warszawie było to aż 47,5 m³ na mieszkańca. W stosunku do 2017 r. zużycie wody w gospodarstwach domowych wzrosło we wszystkich przekrojach terytorialnych, odwracając tendencję spadkową.

Mapa 31. Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w 2018 r.
Map 31. Water consumption from water supply systems in households per capita in 2018

Rozdział 6.

Chapter 6.

Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Health care and social welfare

Na terenie województwa mazowieckiego w 2018 r. funkcjonowało 1881 aptek i punktów aptecznych, z czego 1068 zlokalizowanych było na terenie obszaru metropolitalnego (56,8% tego typu placówek w województwie). Dostępność aptek (mierzona liczbą mieszkańców przypadających na 1 obiekt) była podobna we wszystkich przekrojach terytorialnych i kształtowała się na poziomie 2,8–2,9 tys. osób na obiekt.

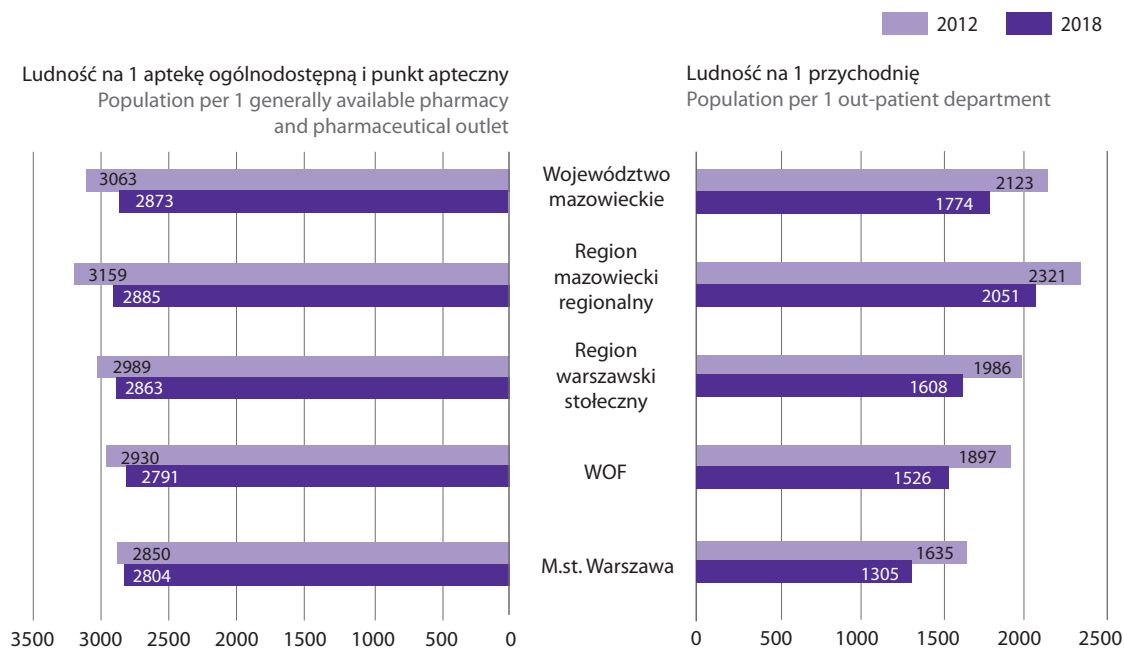
Tablica 11. Ochrona zdrowia
Table 11. Health care

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	
Apteki ogólnodostępne i punkty apteczne Generally available phar- macies	2010	898	736	1 634
	2015	1 069	813	1 882
	2016	1 101	817	1 918
	2017	1 113	825	1 938
	2018	1 068	813	1 881
Przychodnie Out-patient departments	2010	1 048	942	1 990
	2015	1 652	1 089	2 741
	2016	1 759	1 126	2 885
	2017	1 877	1 151	3 028
	2018	1 902	1 144	3 046
w tym podległe samorzą- dowi of which subordinated to local government	2010	247	207	454
	2015	215	134	349
	2016	220	136	356
	2017	236	151	387
	2018	233	147	380

Należy zwrócić uwagę, że rok 2018 był pierwszym od lat, w którym liczba aptek i punktów aptecznych zmniejszyła się w stosunku do roku poprzedniego (spadek w skali województwa o 57 placówek, w skali metropolii o 45). Prawdopodobnie jest to wynik obowiązującej od 2017 r. nowelizacji prawa farmaceutycznego, która wprowadziła obostrzenia dotyczące tworzenia nowych aptek w zakresie m.in. ich odległości od już istniejących obiektów i minimalnej liczby ludności, która powinna przypadać na 1 placówkę, którą ustalono na 3 tys. mieszkańców.

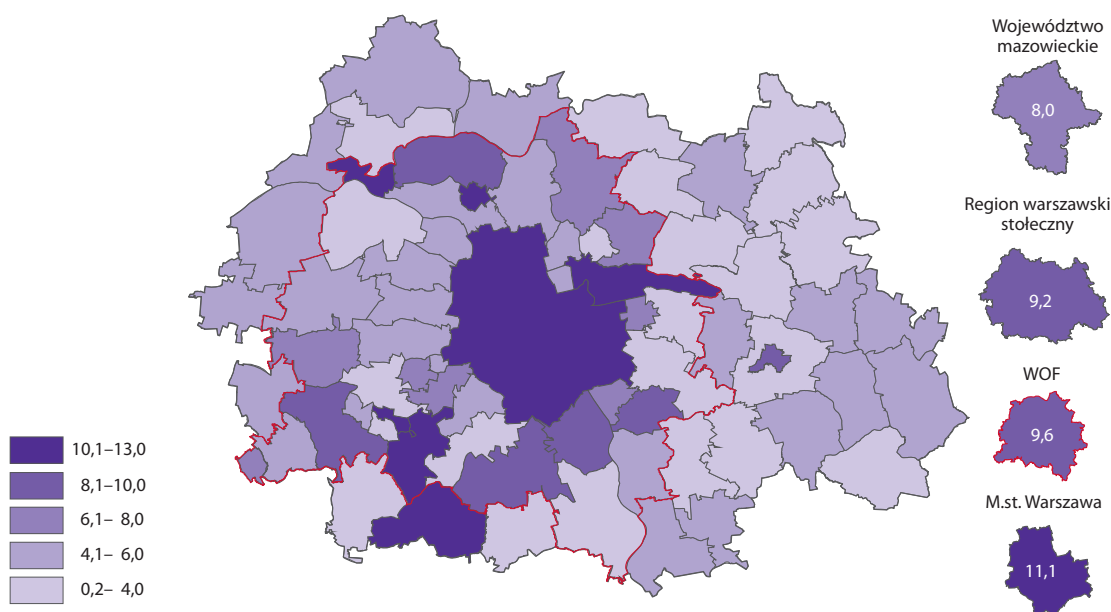
Wykres 13. Ludność na 1 obiekt infrastruktury zdrowotnej w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia

Chart 13. Population per 1 establishment of health infrastructure in 2018 As of 31st December

Mapa 32. Porady^a lekarskie ambulatoryjne na 1 mieszkańca w 2018 r.

Map 32. Doctors consultations^a per capita in out-patient health care in 2018

^a łącznie z poradami udzielonymi w nocnej i świątecznej opiece zdrowotnej.
^a Including consultations provided in night and holiday healthcare.

W 2018 r. na terenie województwa mazowieckiego działało ponad 3 tys. przychodni, z których ponad 1,9 tys. zlokalizowanych było w metropolii, a ponad 1,3 tys. w samej Warszawie. Dostępność przychodni w Warszawie jest największa (1,3 tys. osób na 1 obiekt). W metropolii wskaźnik ten wynosi 1,6 tys. osób, a na poziomie województwa niemal 1,8 tys.

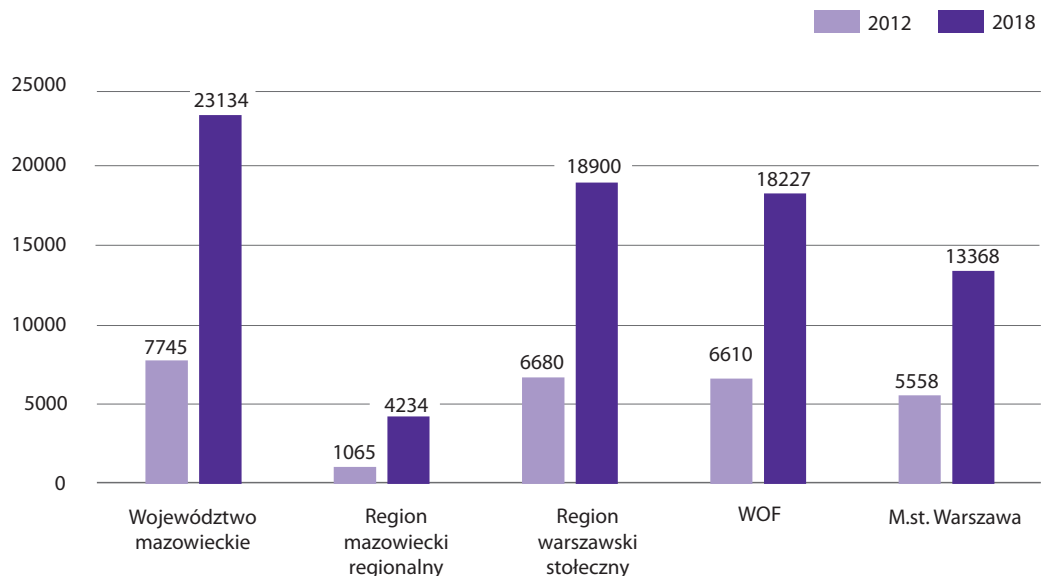
Z dostępnością przychodni związana jest liczba ambulatoryjnych porad lekarskich, których w przeliczeniu na 1 mieszkańca, w metropolii (9,2) udzielono więcej niż średnio w województwie (8,0). Najwięcej porad lekarskich (powyżej 10 w przeliczeniu na mieszkańca) udzielono w Zielonce, Nadarzynie, Tarczynie, Legionowie, Warszawie, Nowym Dworze Mazowieckim i Podkowie Leśnej. Z drugiej strony w 30% gmin metropolii liczba porad ambulatoryjnych na mieszkańca nie przekraczała 4.

Kompetencje samorządu lokalnego w zakresie ochrony zdrowia nie są duże, czego dowodem jest wolumen wydatków na ten dział oraz ich udział w strukturze wydatków ogółem. Na poziomie województwa na ochronę zdrowia przeznaczono w 2018 r. niespełna 460 mln zł, co stanowiło 1,3% wydatków ogółem. W metropolii było to 380 mln, co stanowiło 1,6%. Tylko 3 gminy metropolii przeznaczyły na ten cel 2% i więcej swoich wydatków (Izabelin, Warszawa oraz Wieliszew), w przypadku Warszawy istotny wpływ miał na to status miasta na prawach powiatu. Ponad 70% gmin metropolii przeznaczała na ochronę zdrowia mniej niż 0,5% swoich wydatków.

W 2018 r. w placówkach sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3 (żłobkach oraz klubach dziecięcych) w województwie mazowieckim było do dyspozycji ponad 23 tys. miejsc. Prawie 19 tys. z nich znajdowało się w metropolii, z czego ponad 13 tys. w samej Warszawie. Liczba miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych dynamicznie rośnie. W latach 2012–2018 w województwie mazowieckim powstało ponad 15 tys. nowych miejsc opieki. Zdecydowana większość z nich (ponad 12 tys.) przybyła w placówkach zlokalizowanych w granicach RWS (z czego prawie 8 tys. w samej Warszawie).

Wykres 14. Miejsca w placówkach^a sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3 Stan w dniu 31 grudnia

Chart 14. Places in establishments^a providing care for children up to the age of 3
As of 31st December

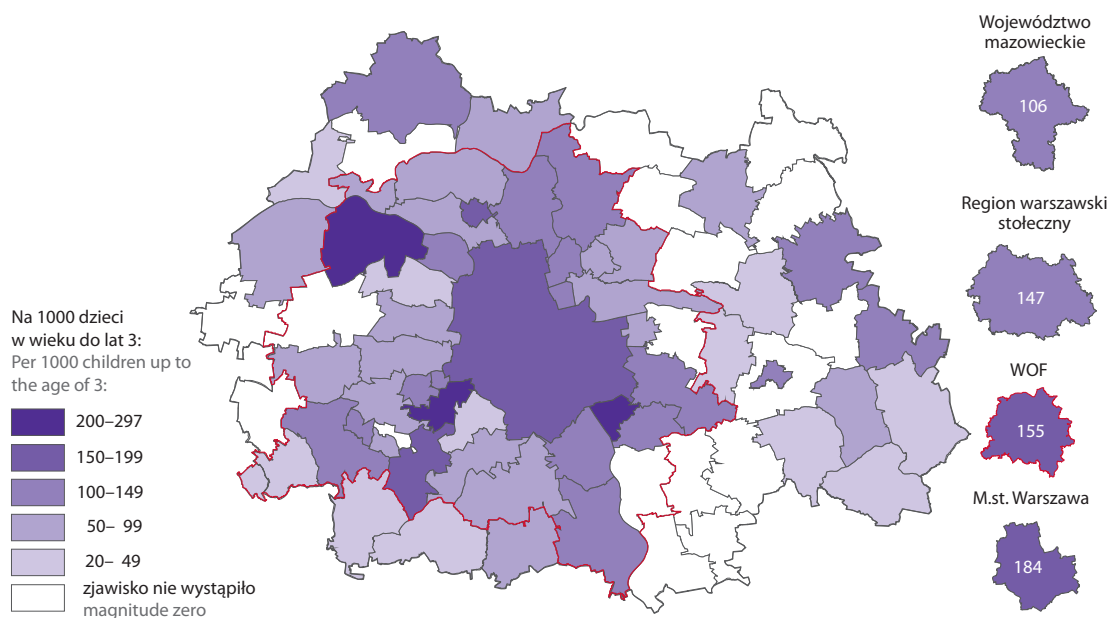

^a Placówki obejmują żłobki (łącznie z oddziałami) i kluby dziecięce.
^a Establishments include nurseries (including nursery wards) and children's clubs.

Przekłada się to na wskaźnik liczby dzieci do lat 3 objętych opieką w ww. placówkach na 1000 dzieci do lat 3, który w metropolii jest wyższy niż w województwie o ok. 40% (odpowiednio 147 wobec 106 dzieci). W związku z tym, że 71% położonych na terenie metropolii miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych skoncentrowanych jest w Warszawie, w samej metropolii także panuje duże zróżnicowanie w tym zakresie. Tylko w 6 gminach RWS odsetek dzieci objętych opieką żłobkową przekraczał w 2018 r. 15% (poza Warszawą także w Michałowicach, Czosnowie, Józefowie, Legionowie, i Nadarzynie). Wszystkie te gminy znajdują się w WOF. Z drugiej strony ciągle istnieje liczna grupa jednostek (licząca 18 gmin), w której nie ma żadnego miejsca opieki nad dziećmi do lat 3.

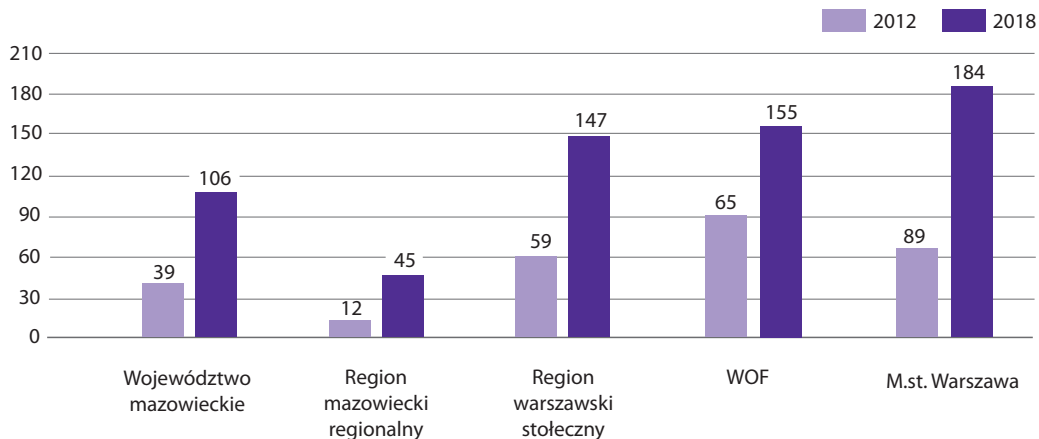
Mapa 33. Dzieci w wieku do lat 3 w żłobkach oraz klubach dziecięcych w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia

Map 33. Children up to the age of 3 in nurseries and children's clubs in 2018
As of 31st December

Wykres 15. Dzieci w wieku do lat 3 w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 Stan w dniu 31 grudnia

Chart 15. Children up to the age of 3 in nurseries and children's clubs per 1000 children up to the age of 3
As of 31st December

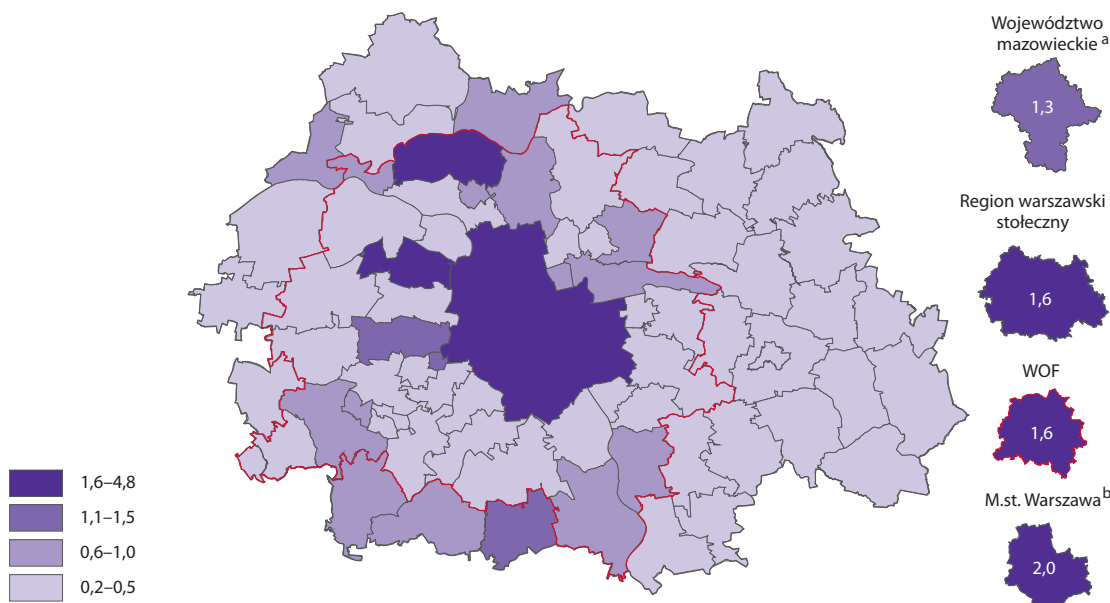

Wydatki na pomoc społeczną w 2018 r. wyniosły w woj. mazowieckim 1,36 mld zł, z czego prawie 800 mln zł zostało zrealizowane w metropolii, a ponad 550 mln zł w samej Warszawie. Udział wydatków budżetów gmin na pomoc społeczną w 2018 r. wynosił od 3,3% w RWS i Warszawie do 3,7% w całym województwie mazowieckim. W stosunku do roku 2017 udział wydatków w tym zakresie zmniejszył się zarówno w całej metropolii (o 0,15 p. proc.), jak i w zdecydowanej większości gmin (ponad 80%) wchodzących w jej skład.

Tablica 12. Wydatki budżetów gmin na ochronę zdrowia
Table 12. Expenditure of gminas budgets on health care

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	Mazowieckie Voivodship
Wydatki w mln zł Expenditure in million PLN	2010	319,8	83,3	403,1
	2015	284,1	87,4	371,5
	2016	239,4	71,2	310,7
	2017	350,0	68,9	418,9
	2018	380,2	77,1	457,3

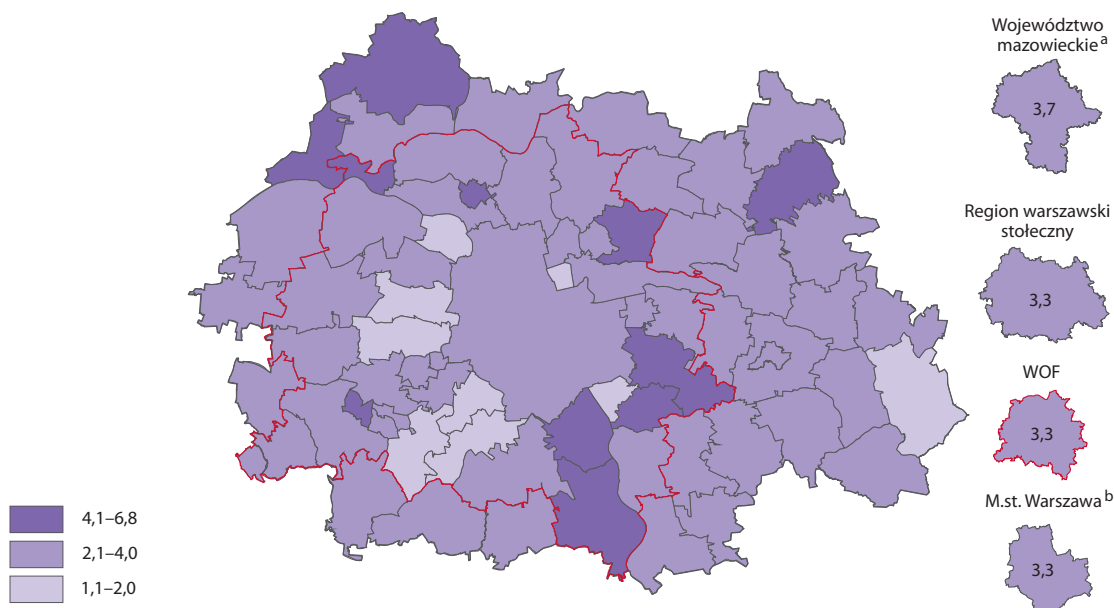
Mapa 34. Udział wydatków budżetów gmin na ochronę zdrowia w 2018 r.
Map 34. Share of gminas budgets expenditure on health care in 2018

a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

W poszczególnych gminach metropolii udział wydatków na pomoc społeczną w ogóle wydatków różnił się w sposób dość znaczący. Grupa gmin o najniższych wydatkach na pomoc społeczną (poniżej 1,5%) skupiała się w większości przy zachodniej granicy Warszawy. Należały do niej Łomianki, Ożarów Mazowiecki, Nadarzyn, Stare Babice oraz leżący po wschodniej stronie Warszawy Józefów. Najwyższymi wydatkami na pomoc społeczną (udział powyżej 5%) charakteryzowały się gminy: Zakroczym, Wołomin, Otwock, Milanówek i Góra Kalwaria.

Mapa 35. Udział wydatków budżetów gmin na pomoc społeczną w 2018 r.
Map 35. Share of gminas budgets expenditure on social welfare in 2018

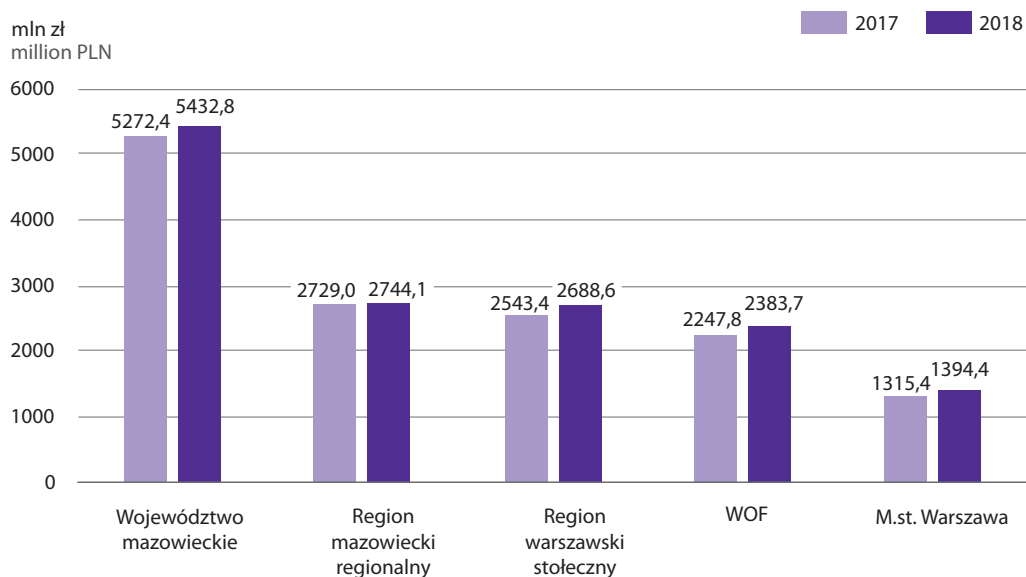

a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

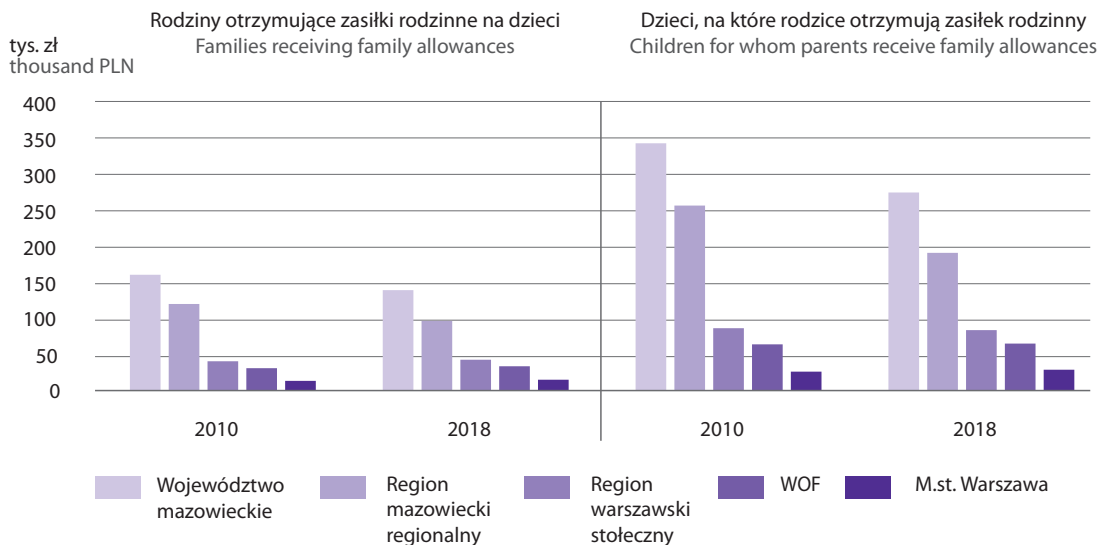
Tablica 13. Wydatki budżetów gmin na pomoc społeczną
Table 13. Expenditure of gminas budgets on social assistance

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie ^a
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	Mazowieckie Voivodship
Pomoc społeczna w mln zł Social welfare in million PLN	2012	1 057,7	1 204,5	2 262,2
	2015	1 196,2	1 305,9	2 502,1
	2016	2 566,1	2 764,3	5 330,4
	2017	743,4	541,8	1 285,2
	2018	789,8	566,3	1 356,1
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej w mln zł Other tasks in the field of social policy in PLN million	2012	128,2	56,8	185,0
	2015	150,2	64,6	214,9
	2016	165,1	50,1	215,1
	2017	42,8	26,2	69,0
	2018	60,2	27,9	88,1

Wykres 16. Wydatki budżetów gmin w dziale „Rodzina”
Chart 16. Expenditure of gminas budgets in the „Family” division

Wykres 17. Korzystający ze świadczeń rodzinnych
Chart 17. Persons receiving family benefits

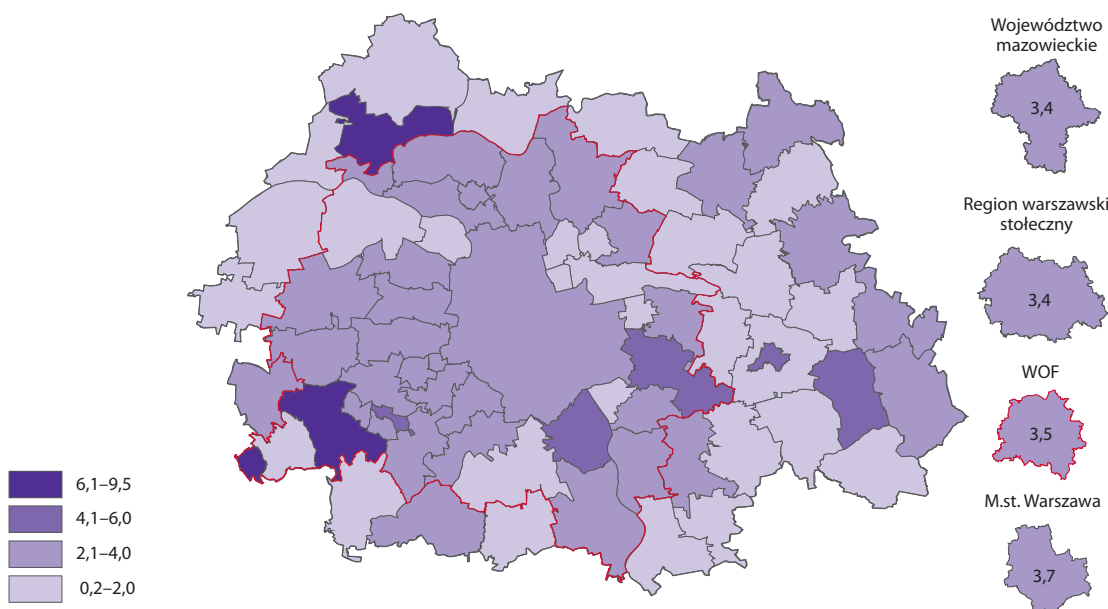

Rozdział 7. Chapter 7.

Kultura Culture

Nakłady na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego stanowią relatywnie niewielki odsetek w budżetach samorządowych. W 2018 r. w skali województwa mazowieckiego gminy przeznaczyły na ten cel zaledwie 3,4% swoich wydatków. Dokładnie taki sam udział był w metropolii (RWS), zaś w WOF był on minimalnie wyższy i wynosił 3,5%. W samej stolicy było to natomiast 3,7%.

Mapa 36. Udział wydatków budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w 2018 r.
Map 36. Share of gminas budgets expenditure on culture and national heritage protection in 2018

a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

Tablica 14. Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego
Table 14. Expenditure of gminas budgets on culture and national heritage protection

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	Mazowieckie Voivodship
Wydatki w mln zł Expenditure in million PLN	2010	772,92	251,80	1024,73
	2015	585,76	284,28	870,04
	2016	656,18	233,84	890,02
	2017	744,80	281,71	1 026,50
	2018	826,59	408,17	1 234,76

Tylko w trzech gminach RWS udział omawianych wydatków przekroczył 5%. Były to Pomiechówek (9,5%), Grodzisk Mazowiecki (8,7%) i Żyrardów (6,7%). Z drugiej strony w 9 gminach metropolii ich udział stanowił mniej niż 1% wydatków ogółem. Aż cztery z nich znajdują się w powiecie mińskim.

Kwoty na działania związane z kulturą podlegają silnym wahaniom. W 2010 r. wydatki gmin RWS w tym zakresie wyniosły 773 mln zł (z czego niemal 85% stanowiły wydatki m.st. Warszawy). W 2015 r. wydatki całego RWS wyniosły niespełna 600 mln zł. Od tego roku ponownie rosną – w 2018 r. osiągnęły pułap niespełna 830 mln zł (udział Warszawy wyniósł 75%). Powyższe zjawisko związane jest m.in. z cyklem inwestycyjnym dużych projektów w tym zakresie (w szczególności realizowanych przez Warszawę). W 2010 r. w trakcie budowy było m.in. Centrum Nauki Kopernik. W kolejnych latach (począwszy od 2019 r.) wydatki na kulturę powinny się zwiększać z uwagi na rozpoczęcie procesu prac nad budową Muzeum Sztuki Nowoczesnej na Placu Defilad.

Tablica 15. Biblioteki publiczne (z filiami)
Table 15. Public libraries (with branches)

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	
Placówki (stan w dniu 31 XII) Establishments (as of 31 XII)	2010	394	593	987
	2015	397	564	961
	2016	398	559	957
	2017	401	552	953
	2018	403	550	953
Księgozbiór w tys. wol. (stan w dniu 31 XII) Collection in thousand vol. (as of 31 XII)	2010	9 028,6	8 201,8	17 230,4
	2015	9 634,8	8 058,2	17 693,0
	2016	9 727,0	8 003,9	17 730,8
	2017	9 805,0	7 937,1	17 742,1
	2018	9 876,0	7 823,4	17 699,4
Czytelnicy w ciągu roku Library borrowers during the year)	2010	621 833	332 994	954 827
	2015	625 058	322 476	947 534
	2016	618 357	315 289	933 646
	2017	626 168	302 982	929 150
	2018	628 457	297 232	925 689

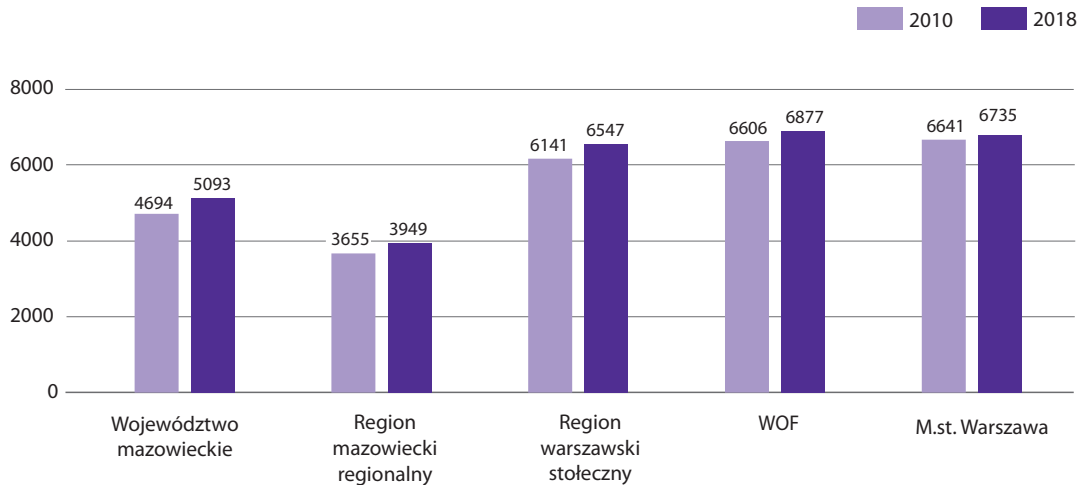
Istotną funkcję kulturotwórczą, szczególnie w mniejszych miastach i miejscowościach, pełnią biblioteki publiczne, które poza udostępnianiem księgozbiorów często organizują różnego typu wydarzenia kulturalne. Stąd dostęp do bibliotek stanowi jeden z ważniejszych wskaźników dostępu do kultury. W 2018 r. w woj. mazowieckim działały 953 biblioteki, z czego 42% (tj. 403 jednostki) było zlokalizowanych w gminach RWS. Jednocześnie należy zauważyć, że ich rozlokowanie jest koncentryczne, tzn. najwięcej bibliotek zlokalizowanych jest w Warszawie – 204, w pozostałych gminach WOF – 137, a tylko 66 w gminach RWS, które nie wchodzą w skład WOF.

Jednocześnie, o ile w województwie mazowieckim zauważalna jest tendencja spadkowa (liczba bibliotek w porównaniu do 2010 r. zmalała o 34 i w 2018 r. wyniosła – 953), to w RWS sytuacja jest właściwie stabilna – od 2010 r. przybyło 9 bibliotek i w roku 2018 było ich 403. Jeśli analizą obejmie się poziom gmin, to zauważalny jest ubytek bibliotek po wschodniej stronie RWS. Od 2010 roku w 6 gminach RWS ubyło 9 bibliotek (z czego 7 w powiatach mińskim i wołomińskim). Z drugiej strony liczba bibliotek w 6 gminach zwiększyła się o 18 placówek (aż 12 z nich zlokalizowanych było w Warszawie).

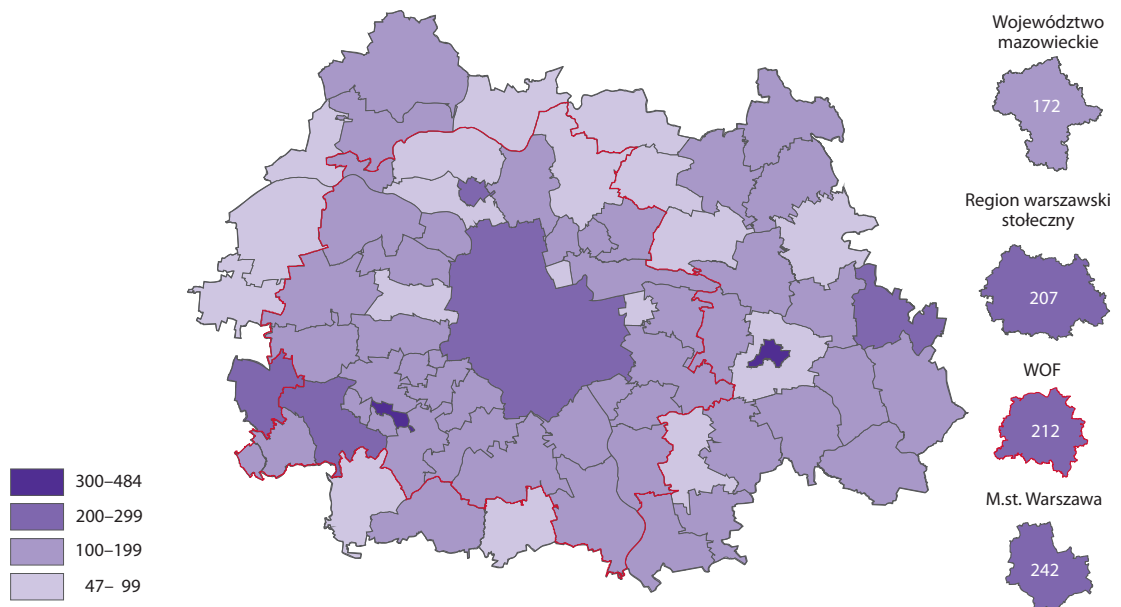
Mimo zmniejszającej się liczby bibliotek, w województwie mazowieckim systematycznie rozrasta się księgozbiór. O ile w 2010 r. było ponad 17,2 mln woluminów, to w 2018 r. było ich o prawie 0,5 mln więcej. Jednocześnie ten wzrost rozkładał się bardzo nierównomiernie. W części mazowieckiej regionalnej odnotowano bowiem spadek o niemal 0,4 mln egzemplarzy, natomiast w regionie warszawskim stołecznym liczba woluminów istotnie wzrosła – o 0,85 mln.

Wykres 18. Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia

Chart 18. Number of population per 1 library facility in 2018 As of 31st December

Mapa 37. Czytelnicy bibliotek (łącznie z punktami bibliotecznymi) na 1000 ludności w 2018 r.
Map 37. Library borrowers (including library service points) per 1000 population in 2018

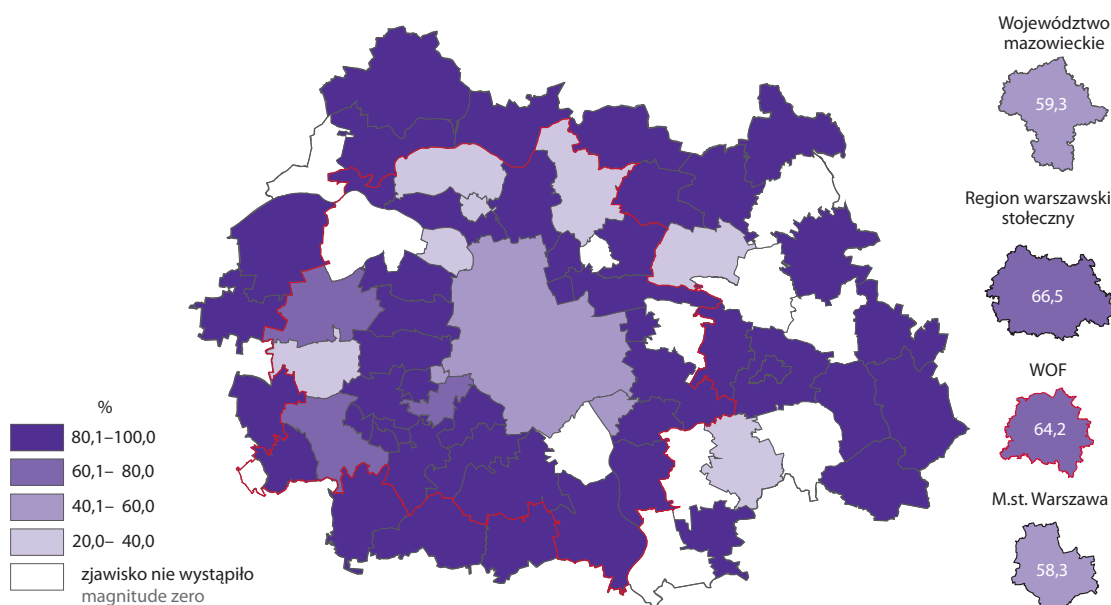

Liczba osób korzystających z bibliotek utrzymuje się w metropolii na zbliżonym poziomie. Od 2010 r. do 2018 r. obserwowano w RWS wahania w przedziale 620–640 tys. osób, przyjmując w roku 2018 wartość ok. 630 tys. W pozostałej części województwa w tym okresie liczba czytelników zmniejszyła się o ponad 10% (z 333 tys. do 297 tys. osób).

W związku ze wzrostem liczby ludności i utrzymywaniem się liczby bibliotek na tym samym poziomie, liczba osób przypadająca na 1 placówkę biblioteczną powoli, ale systematycznie wzrasta. W porównaniu z 2010 r. największy przyrost odnotowano w RWS – z 6141 do 6547 osób w 2018 r.

Mapa 38. Biblioteki z Internetem bezprzewodowym w % ogółu bibliotek w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia

Map 38. Libraries with wireless Internet in % of the total number of libraries in 2018 As of 31st December

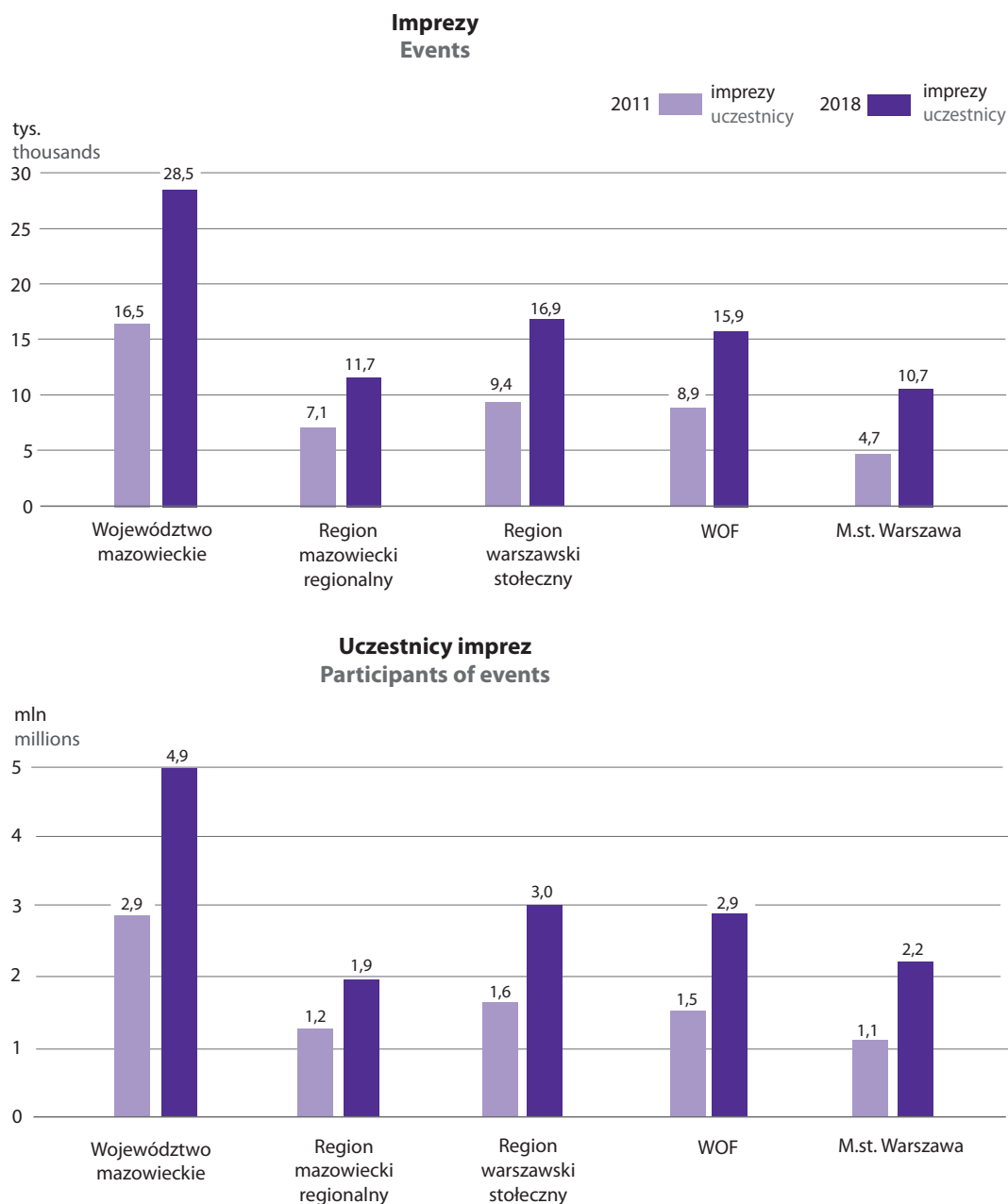

Biblioteki, szczególnie te w oddalonych od Warszawy gminach, mogą pełnić także rolę we wspieraniu rozwoju społeczeństwa cyfrowego. Większość bibliotek i ich filii oferuje bowiem możliwość skorzystania z komputerów podłączonych do Internetu i dostępu do różnego typu informacji. W ostatnich latach odnotowuje się wzrost liczby tego typu infrastruktury. W 2018 r. w województwie mazowieckim było ponad 3,5 tys. komputerów z dostępem do sieci – to o ponad 1 tys. więcej niż w 2010 r. W RWS wzrost ten wyniósł 500 szt. (w 2018 r. – 1 815), jednak większość z nowych komputerów zlokalizowanych jest w gminach WOF – przyrost o 405 szt. do poziomu 1 555 szt. W samej Warszawie przybyło 141 komputerów i w 2018 r. było ich 993. Należy zwrócić uwagę, że oferta bibliotek jest pod tym względem zróżnicowana przestrzennie. Poza Warszawą jeszcze tylko w 15 gminach RWS czytelnicy mieli dostęp do ponad 20 komputerów z Internetem. Jednocześnie 2 gminy – Stare Babice i Kampinos – miały tylko po jednym takim komputerze. Wynika to m.in. z faktu szybkiego rozwoju w zakresie oprzyrządowania informatycznego i związanej z tym szybkiej jego amortyzacji, co z kolei powoduje w niektórych gminach dość duży (w skali danej gminy) spadek liczby ogólnodostępnych komputerów z łączem internetowym.

Większość bibliotek oferuje dostęp do internetu bezprzewodowego. W województwie mazowieckim było to 59,3% ogółu wszystkich bibliotek, a w RWS – 66,5%. Co ciekawe udział ten jest mniejszy w WOF – 64,2%, a najniższą wartość odnotowuje się w Warszawie – 58,3%. Wynika to prawdopodobnie z różnic technologicznych. W Warszawie, jak i w innych miejscowościach, w których dostęp do internetu sieciowego jest łatwiejszy, nie dokonuje się inwestycji w zakresie dostępu bezprzewodowego.

W 2018 r. w całym województwie mazowieckim zlokalizowanych było 307 instytucji kultury (centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice). W regionie warszawskim stołecznym znajdowało się 135 z nich (z czego 65 w Warszawie). W większości gmin metropolii (61 na 70 jednostek) liczba tych placówek utrzymuje się na niezmiennym poziomie w stosunku do 2012 r. W 6 spośród 9 jednostek, w których nastąpiła zmiana liczebności, instytucji kultury przybyło. Najwięcej w Warszawie, w której w latach 2012–2018 ich liczba zwiększyła się o 25. Po jednej instytucji kultury przybyło w Starych Babicach, Lesznie, Piasecznie, Zakroczymiu oraz w gminie Dębe Wielkie. Ubytki w zakresie tej infrastruktury nastąpiły w Legionowie, Otwocku i Stanisławowie.

Wykres 19. Imprezy zorganizowane przez instytucje kultury
Chart 19. Events organized by cultural institutions

Władze JST oraz instytucje kultury przykładają coraz większą uwagę do umożliwienia swoim mieszkańcom udziału w różnego typu wydarzeniach kulturalno-artystycznych. Wspólne spotkania pozwalają budować tożsamość lokalną i poczucie wspólnoty, mają również na celu zainteresować i przyciągnąć turystów i mieszkańców sąsiednich gmin oraz Warszawy.

W 2018 r. mieszkańcy województwa mogli wziąć udział w 28,5 tys. imprezach zorganizowanych przez instytucje kultury. Prawie 60% z nich została zorganizowana w RWS (16,9 tys.), przy czym w gminach należących do WOF instytucje kultury zorganizowały ich 15,9 tys., a w samej Warszawie odbyło się 10,7 tys. z nich. W porównaniu z 2011 rokiem zauważalny jest znaczny wzrost liczby tego typu wydarzeń we wszystkich przekrojach: w województwie mazowieckim o 12 tys., w gminach RWS – o 7,5 tys., w WOF o 7 tys., z czego w samej Warszawie – o 6 tys.

Podjęte działania przyczyniły się do znacznego wzrostu uczestników imprez organizowanych przez instytucje kultury w woj. mazowieckim z poziomu 2,9 mln w 2011 r. do 4,9 mln osób w 2018 r. W RWS, WOF i m.st. Warszawie liczba uczestników organizowanych przez instytucje kultury prawie się podwoiła osiągając odpowiednio 3 mln w przypadku RWS, 2,9 mln dla WOF oraz 2,2 mln w samej Warszawie.

Organizacja imprez wymaga również stosownej infrastruktury. W 2018 r. w całym województwie zlokalizowanych było 198 instytucji posiadających sale widowiskowe. W stosunku do 2012 r. przybyło ich 41. Niemal połowa instytucji z salami widowiskowymi znajduje się w metropolii (92), ale przyrost w ostatnich latach jest tu wolniejszy niż w reszcie województwa (od 2012 r. przybyło 15 takich instytucji). Należy zwrócić uwagę także na postępującą koncentrację instytucji dysponującymi salami widowiskowymi w ramach metropolii. W samej Warszawie w latach 2012–2018 przybyło 17 takich instytucji, podczas gdy w pozostałej części metropolii ubyły 2. Analogicznie kształtuje się sytuacja w zakresie miejsc w salach widowiskowych. W Warszawie przybyło ich w tym okresie 3,1 tys. (z 4,2 do 7,3 tys.), a w pozostałej części metropolii ich liczba pozostała bez zmian (7,4 tys.). W „regionalnej” części województwa w latach 2012–2018 przybyło tyle samo miejsc co w Warszawie (3,1 tys.). Ich liczba wzrosła z 15,5 do 18,6 tys.

Rozdział 8.

Chapter 8.

Rynek pracy. Podmioty gospodarki narodowej

Labour market. Entities of the national economy

Bezrobotni zarejestrowani

to osoby, które ukończyły 18 lat i nie osiągnęły wieku emerytalnego, niezatrudnione i niewykonyjące innej pracy zarobkowej, zdolne i gotowe do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy i zarejestrowane we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukujące zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej.

Registered unemployed persons

persons who are aged 18 or more and have not reached the retirement age, are not employed or performing any other kind of paid work, available for full-time work and are registered in the powiat labour office respective to the person's place of residence (permanent or temporary), seeking employment or any other paid work.

Rynek pracy w Polsce w ostatnich latach charakteryzował się spadkiem liczby bezrobotnych i wzrostem płac. W latach 2010–2018 można wyróżnić 2 okresy, do roku 2013, w którym udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym osiągnął maksymalną wartość i po nim, kiedy zaczął się zmniejszać. W 2018 r. udział ten w województwie mazowieckim wynosił 4,2%, natomiast im bliżej centrum gospodarczego, jakim jest Warszawa, tym był on mniejszy. W RWS i WOF wyniósł odpowiednio 2,4% i 2,3%, a w samej Warszawie jedynie 1,9%. Grupa gmin RWS, w których udział bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym wynosił poniżej 2% liczyła 10 jednostek, skoncentrowanych głównie w jego zachodniej części (Baranów, Błonie, Grodzisk Mazowiecki, Jaktorów, Kołbiel, Milanówek, Ożarów Mazowiecki, Podkowa Leśna, Stare Babice oraz wspomniana wcześniej Warszawa).

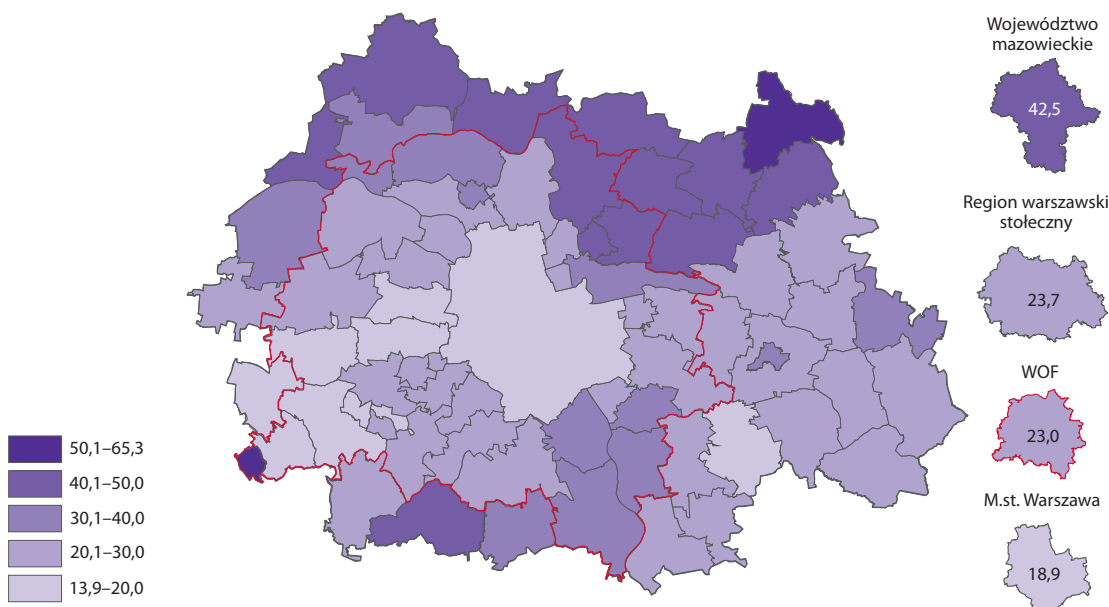
Tablica 16. **Bezrobotni zarejestrowani oraz stopa bezrobocia**
Table 16. Registered unemployed and unemployment rate

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	Mazowieckie Voivodship
Bezrobotni zarejestrowani Registered unemployed	2010	76 251	162 090	238 341
	2015	77 513	139 014	216 527
	2016	65 801	123 109	188 910
	2017	51 440	102 628	154 068
	2018	42 441	94 104	136 545
Stopa bezrobocia Unemployment rate	2010	5,0	17,0	9,7
	2015	4,7	14,5	8,3
	2016	3,8	12,7	7,0
	2017	2,8	10,7	5,6
	2018	2,3	9,8	4,9

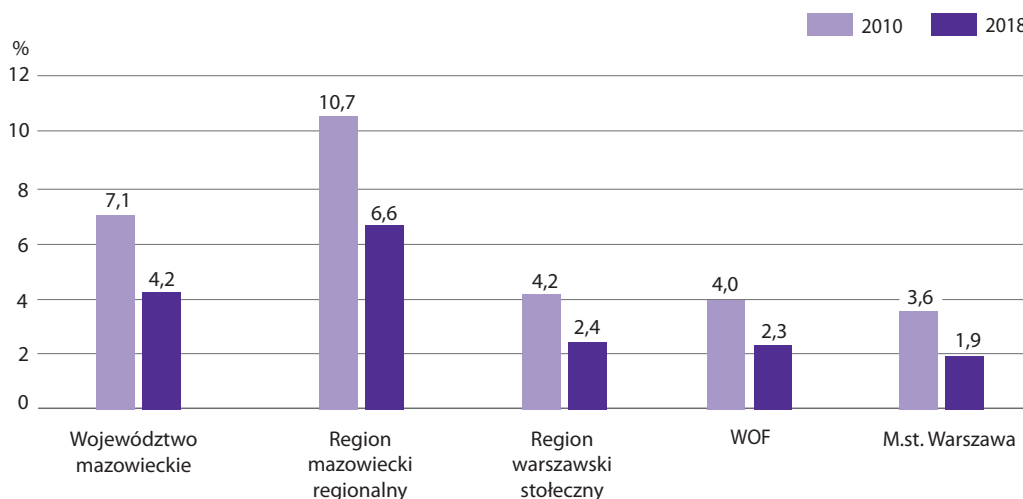
Gminy o udziale bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym zbliżonym lub przewyższającym wartość średnią dla województwa (powyżej 4%) koncentrowały się w północnej części RWS, przede wszystkim w powiecie wołomińskim. Do tej grupy należało 12 jednostek wchodzących w skład RWS (Jadów, Klembów, Kobyłka, Nasielsk, Poświętne, Radzimin, Serock, Strachówka, Tuszcz, Wołomin, Zakroczym i położony na południu RWS Tarczyn). Poziom bezrobocia powyżej wartości dla województwa odnotowano też w Żyrardowie. Biorąc pod uwagę cały obszar metropolitalny (RWS) można stwierdzić, że problemem był brak rąk do pracy i niedopasowanie rynku pracy do oczekiwań pracowników (np. w kwestiach związanych z warunkami płacowymi).

Mapa 39. Bezrobotni zarejestrowani na 1000 ludności w wieku produkcyjnym w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia

Map 39. Registered unemployed persons per 1000 working age population in 2018 As of 31st December

Wykres 20. Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym
Chart 20. Share of unemployed persons in the working age population

Pracujący

to osoby wykonujące pracę przynoszącą im zarobek lub dochód. Dane o pracujących dotyczą faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności, bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

Employment

concern persons performing work providing earnings or income. Data regarding employment concern the actual place of work and type of activity, excluding persons employed in budgetary units operating within the scope of national defense and public safety, persons employed in private farms in agriculture, clergy and persons employed in organizations, foundations and associations; excluding economic entities employing up to 9 persons.

Liczba osób pracujących w porównaniu z 2017 r. wzrosła we wszystkich analizowanych przekrojach terytorialnych, choć wzrost ten był mniej dynamiczny niż w poprzednich latach, co można powiązać z tym, że poziom odniesienia z 2017 r. był już dość wysoki. Dobra sytuacja na rynku pracy w metropolii to zasługa przede wszystkim Warszawy, będącej zdecydowanie największym rynkiem pracy, ale także okolicznych gmin. Liczba pracujących na 1000 ludności w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 9 osób przekraczała 450 w 5 gminach (o jedną więcej niż w 2017 r.) Poza Warszawą były to także gminy Błonie, Nadarzyn, Ożarów Mazowiecki i Wiązowna. Z drugiej strony liczba gmin, w których liczba pracujących nie przekraczała 150 osób na 1000 mieszkańców utrzymała się na poziomie 33, czyli w prawie połowie zbiorowości.

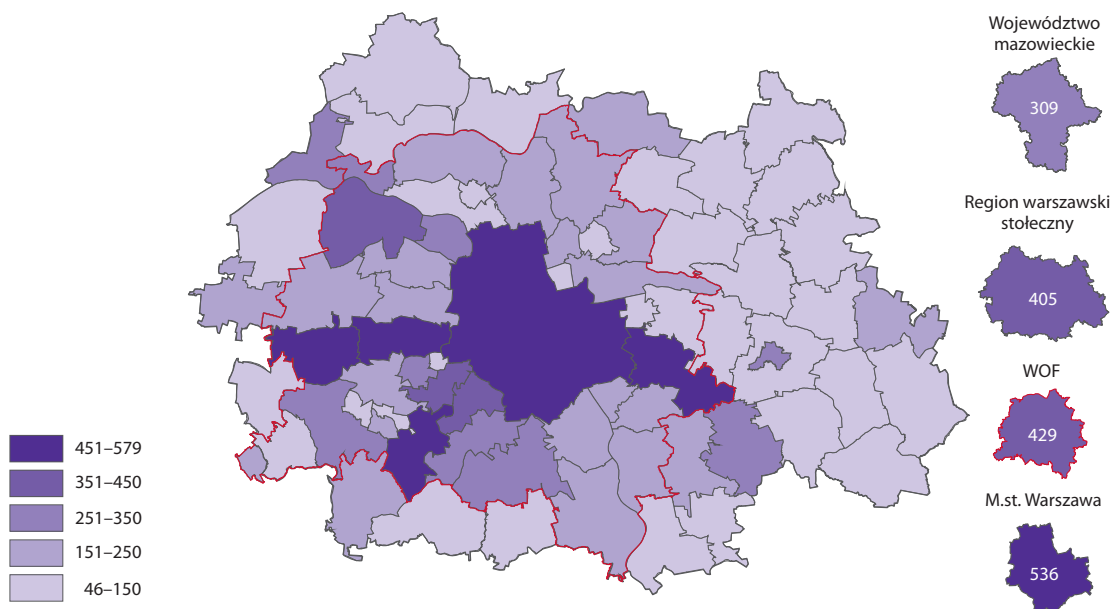
Tablica 17.
Table 17.

Pracujący
Employed persons

LATA YEARS	Region Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship	
	warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny		
Pracujący Employed persons	2010	1 035 172	394 892	1 430 064
	2015	1 103 009	408 140	1 511 149
	2016	1 162 428	421 836	1 584 264
	2017	1 213 441	428 239	1 641 680
	2018	1 237 241	434 459	1 671 700

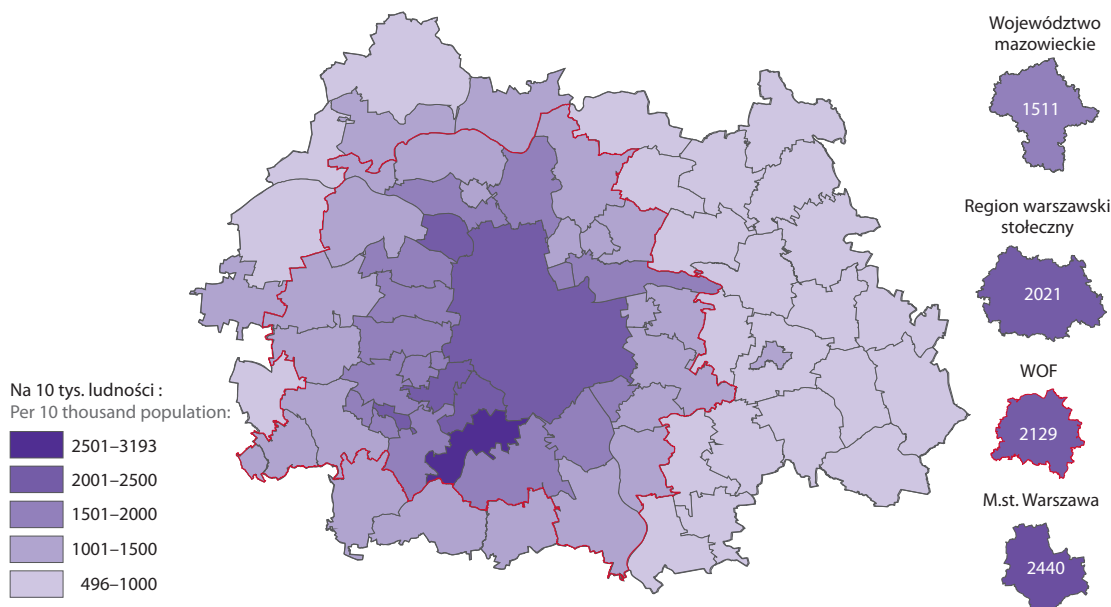
Wskaźnik przedstawiający liczbę pracujących na 1000 mieszkańców był ściśle powiązany z liczbą oraz wielkością podmiotów gospodarczych, które były skoncentrowane przede wszystkim w Warszawie i okolicznych gminach. Im dalej od Warszawy tym było ich mniej. Na mapie prezentującej liczbę podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności wyraźnie widać granicę Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowiącego bezpośrednie zaplecze stolicy, gdzie zagęszczenie podmiotów gospodarki narodowej było zdecydowanie większe niż w pozostałej części metropolii. Bardzo zbliżony jest rozkład zjawiska dotyczący mikroprzedsiębiorstw, które stanowią zdecydowaną większość podmiotów gospodarki narodowej.

**Mapa 40. Pracujący^a na 1000 ludności w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia**
Map 40. Employed persons^a per 1000 population in 2018
As of 31st December

^a Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.
^a By actual workplace and type of activity; excluding economic entities employing up to 9 persons and persons working in private farms in agriculture.

**Mapa 41. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia**
Map 41. Entities of the national economy in REGON register in 2018
As of 31st December

Podmiot gospodarki narodowej

osoba prawna, jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej oraz osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą. W systemie REGON pojęcie podmiotu gospodarki narodowej jest tożsame z pojęciem jednostki prawnej. Posiadanie osobowości prawnej nie jest kryterium określenia podmiotu jako jednostki prawnej.

Entity of the national economy

a legal person, a organizational entity without legal personality and a natural person conducting economic activity. In the REGON system the term entity of the national economic is identical to the term legal entity. The fact of having legal personality is not a criterion for defining the entity as a legal entity.

Tablica 18. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON
Table 18. Entities of the national economy in REGON register

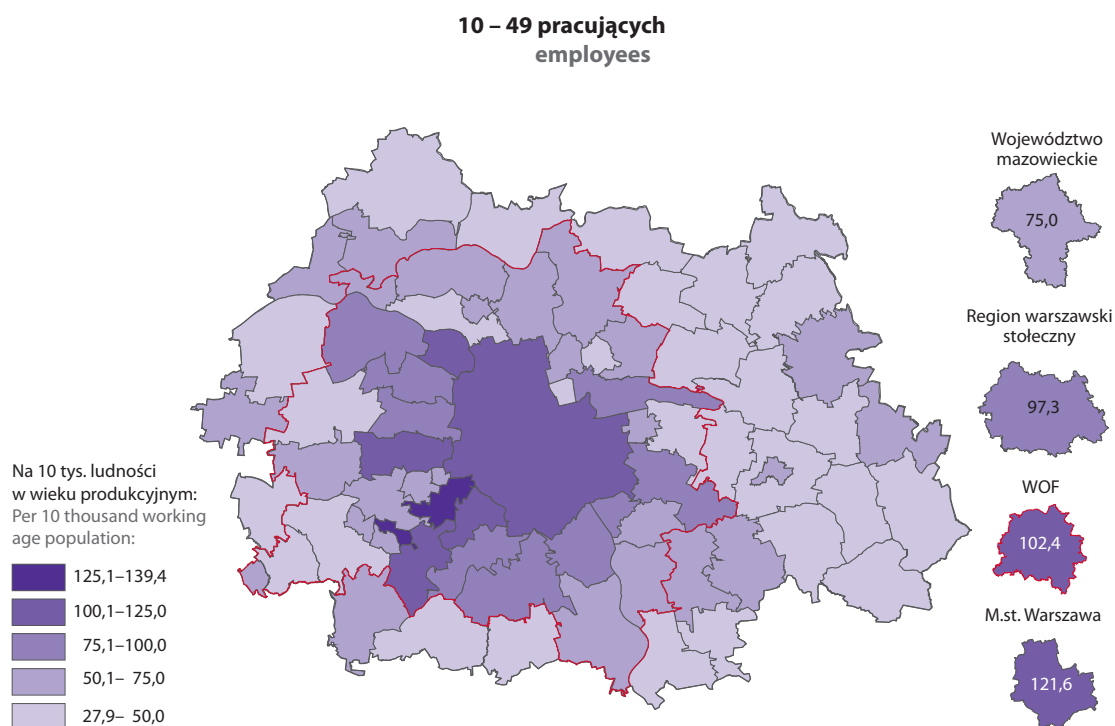
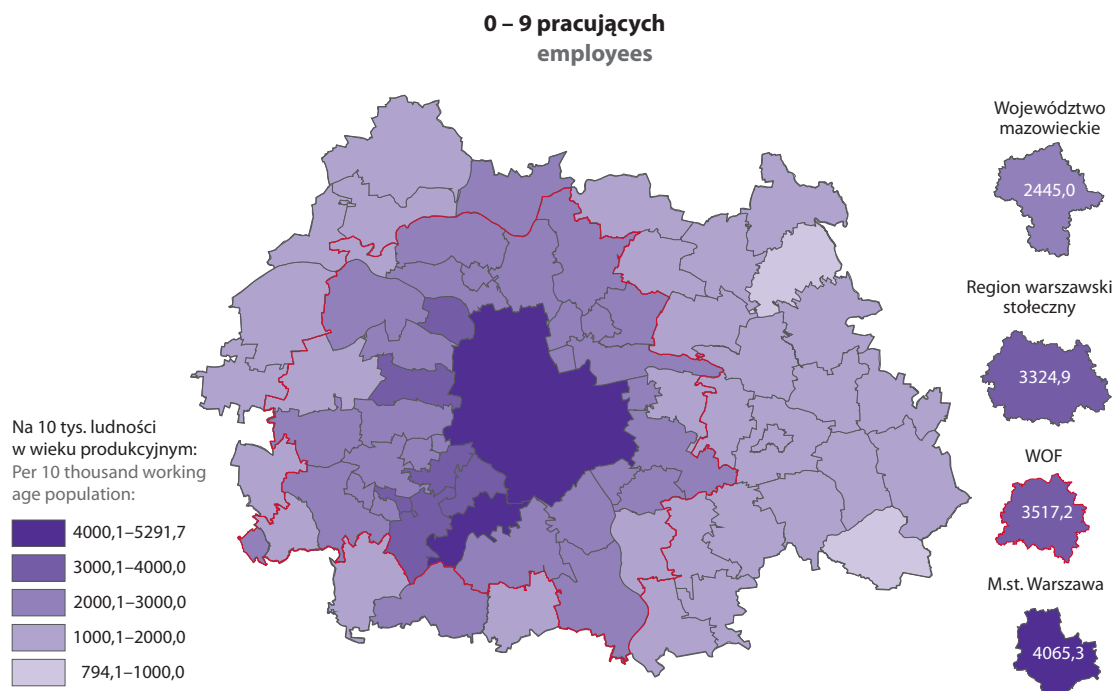
Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	Mazowieckie Voivodship
Ogółem Total	2010	494 083	186 929	681 012
	2015	572 072	193 958	766 030
	2016	593 345	194 663	788 008
	2017	613 376	195 993	809 369
	2018	617 803	198 620	816 423
w tym osoby fizyczne of which natural persons	2012	334 428	147 953	482 381
	2015	351 415	151 621	503 036
	2016	355 439	151 049	506 488
	2017	362 318	151 688	514 006
	2018	378 993	156 593	535 586

Im większe podmioty, tzn. zatrudniające więcej pracowników, tym większa ich koncentracja w Warszawie i gminach w jej bezpośrednim sąsiedztwie (przede wszystkim położonych wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych). Dotyczy to przede wszystkim średnich (50-249 pracowników) i dużych firm (250 pracowników i więcej). W połowie gmin metropolii nie występował żaden pracodawca zatrudniający co najmniej 250 osób. W 6 gminach metropolii nie miał siedziby żaden pracodawca zatrudniający co najmniej 50 pracowników (Dobre, Kałuszyn, Klembów, Latowicz, Prażmów, Strachówka)

Koncentracja w centralnej części metropolii występowała także w zakresie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, których najwięcej było w Warszawie i w bezpośrednio otaczających ją gminach (z przewagą gmin leżących na zachód od stolicy), gdzie ponad 20% osób w wieku produkcyjnym prowadziła działalność gospodarczą. Najniższą aktywnością gospodarczą charakteryzowały się wschodnie peryferia regionu warszawskiego stołecznego, gdzie znajdowało się wszystkie 12 gmin obszaru metropolitalnego, w których mniej niż 10% osób w wieku produkcyjnym prowadziło działalność gospodarczą (ich liczba zmniejszyła się o 1 w stosunku do 2017 r.).

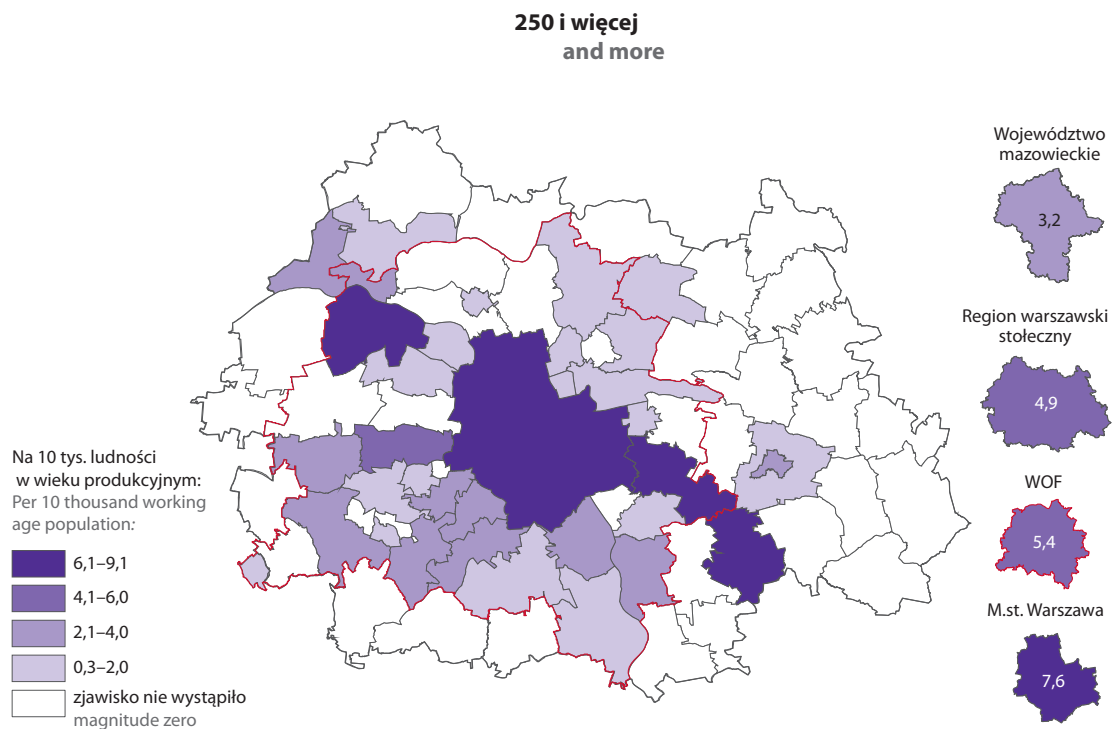
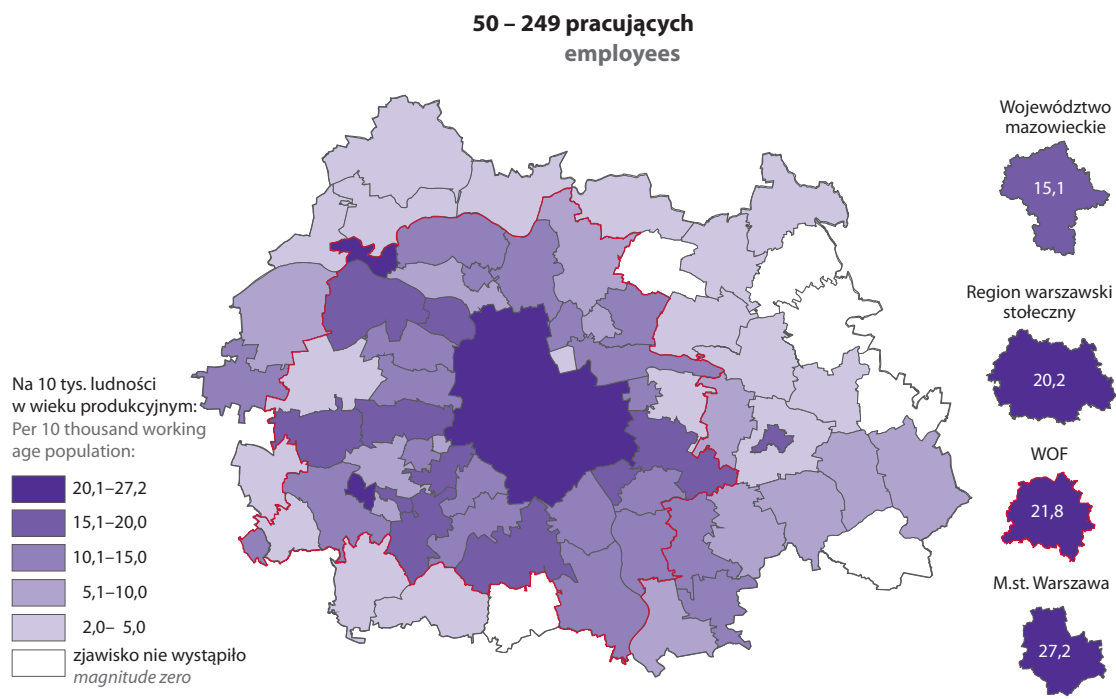
Mapa 42. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON według klas wielkości w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia

Map 42. Entities of the national economy in REGON register by size class in 2018
As of 31st December

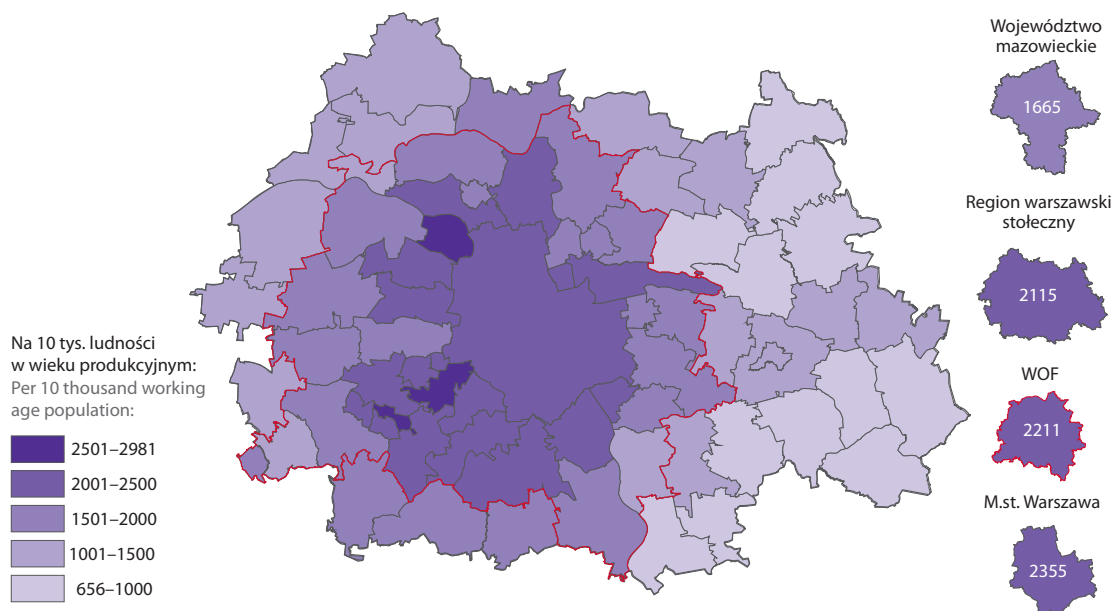
**Mapa 42. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON według klas wielkości w 2018 r. (dok.)
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 42. Entities of the national economy in REGON register by size class in 2018 (cont.)
As of 31st December

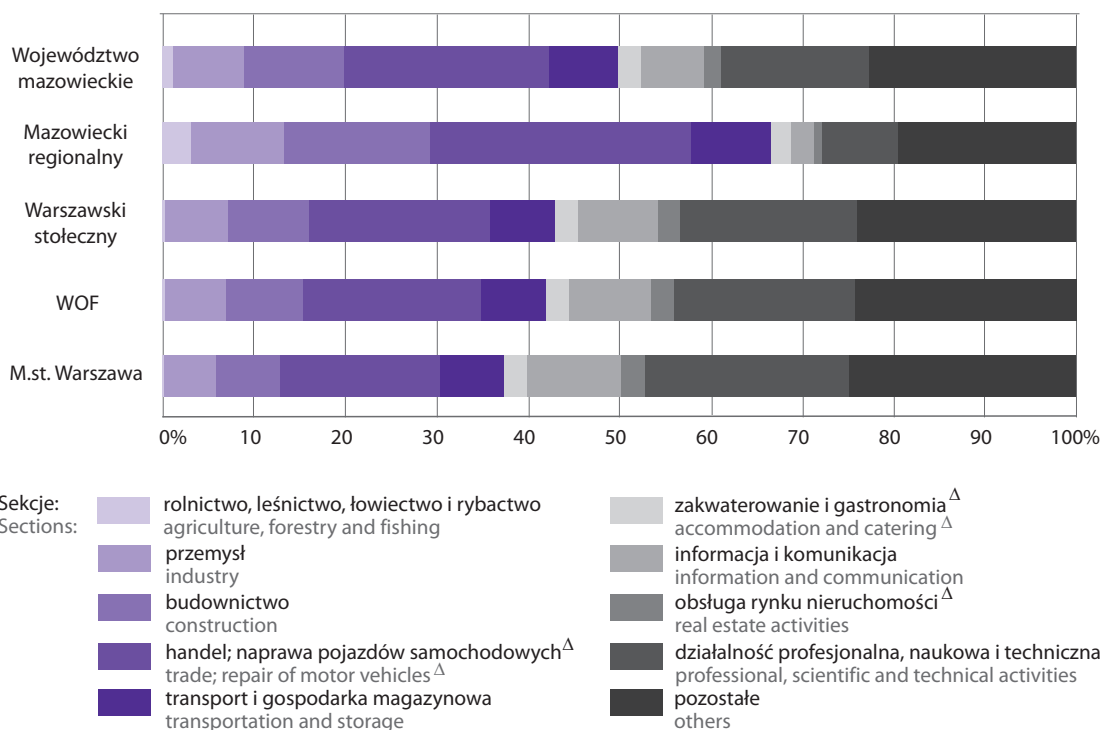
**Mapa 43. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 43. Natural persons conducting economic activity in 2018
As of 31st December

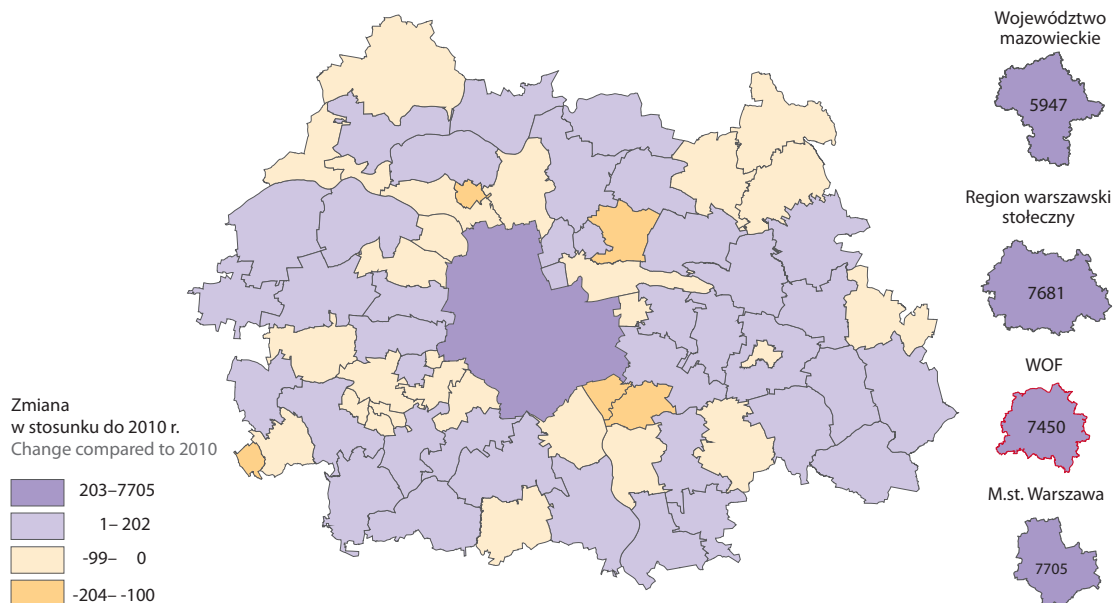
**Wykres 21. Struktura osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą według sekcji w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Chart 21. Structure of persons conducting economic activity by sections in 2018
As of 31st December

**Mapa 44. Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane w 2018 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 44. Newly registered entities of the national economy in 2018
As of 31st December

Podmioty według sektorów przetwórstwa przemysłowego i usług zaprezentowano zgodnie z podejściem dziedzinowym OECD. Przetwórstwo przemysłowe według zaawansowania techniki oraz usługi według zaangażowania wiedzy.

Entities by manufacturing and services sectors were presented in accordance with the OECD domain approach. Manufacturing by the advanced technology and services by the commitment of knowledge.

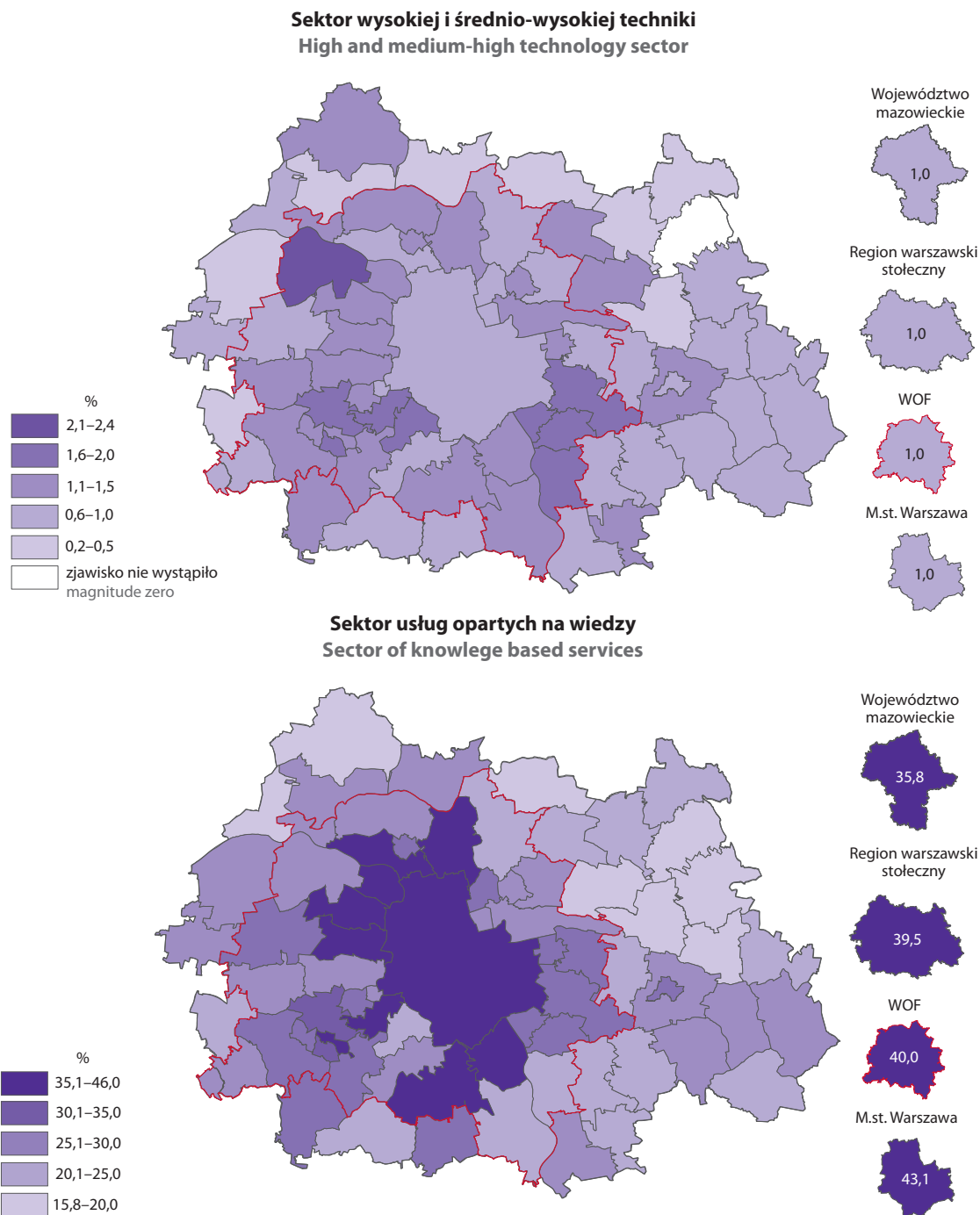
Tablica 19. Podmioty gospodarki narodowej według sektorów przetwórstwa przemysłowego i usług
Table 19. Entities of the national economy by sectors of manufacturing and services

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	Mazowieckie Voivodship
Podmioty sektora wysokiej i średnio-wysokiej techniki Entities of the high and medium-high technology sector	2010	6101	1499	7600
	2015	6654	1562	8216
	2016	6831	1579	8410
	2017	6945	1613	8558
	2018	6372	1564	7936
Podmioty sektora usług opartych na wiedzy Entities of the sector of knowledge based services	2010	155 656	39 055	194 711
	2015	208 904	45 558	254 462
	2016	221 350	46 519	267 869
	2017	232 472	47 838	280 310
	2018	243 857	48 590	292 447

Mapa 45. Udział wybranych sektorów przetwórstwa przemysłowego i usług w ogólnej liczbie podmiotów w 2018 r.

Stan w dniu 31 grudnia

Map 45. Share of selected sectors of manufacturing and services in the total number of entities in 2018
As of 31st December

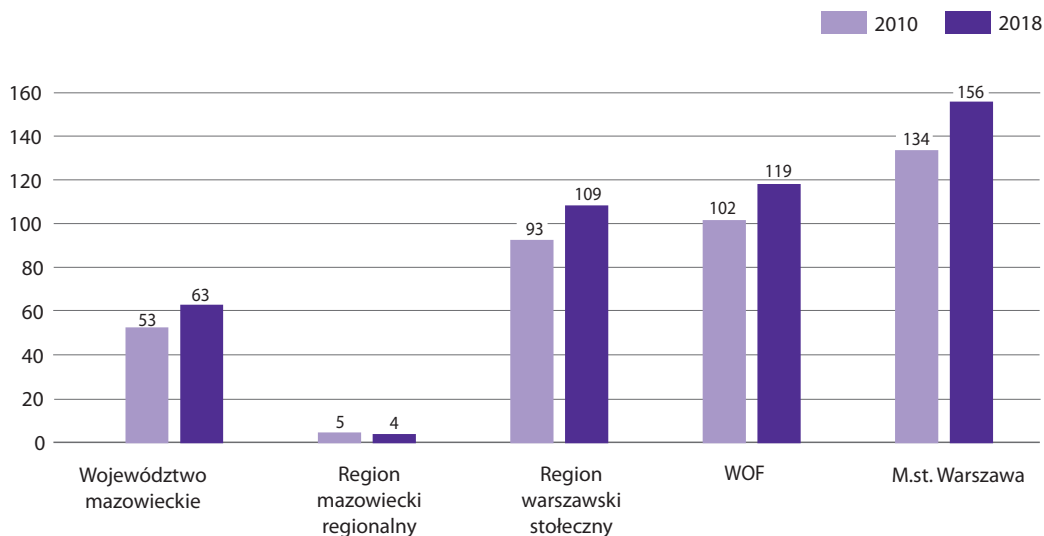
Analizując lokalizację przedsiębiorstw innowacyjnych (sektor wysokiej i średnio-wysokiej techniki oraz sektor usług opartych na wiedzy) widać ich koncentrację w rdzeniu metropolii, choć w przypadku pierwszej ze wspomnianych grup ich udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w gminach otaczających Warszawę, jest wyższy (niekiedy nawet dwukrotnie) niż w samej stolicy.

Tablica 20. Podmioty z kapitałem zagranicznym^a
Table 20. Entities with foreign capital^a

LATA YEARS	Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship	
	warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny		
Podmioty Entities	2010	26 890	1 148	28 038
	2015	35 360	1 320	36 680
	2016	37 623	1 382	39 005
	2017	39 301	1 458	40 759
	2018	33 254	977	34 231

Wykres 22. Podmioty z kapitałem zagranicznym^a na 10 tys. ludności w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia

Chart 22. Entities with foreign capital^a per 10 thousand population in 2018
As of 31st December

^a Źródłem danych w zakresie podmiotów z kapitałem zagranicznym jest baza REGON.
a The source of data on entities with foreign capital is the REGON database.

U w a g a. W 2018 r. wystąpił spadek liczby podmiotów na skutek wykreślenia z rejestru REGON podmiotów, które pozostawały wpisane do rejestru w oparciu o wpisy dokonane w rejestrach sądowych na podstawie przepisów obowiązujących do dnia wejścia w życie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, a których wpisy nie zostały odnalezione w zbiorach KRS.

Note. In 2018, there was a decrease in the number of entities due to the removal from the REGON register of entities that remained entered in the register based on entries made in court registers under the provisions in force until the entry into force of the Act on the National Court Register, and whose entries were not found in the National Court Register.

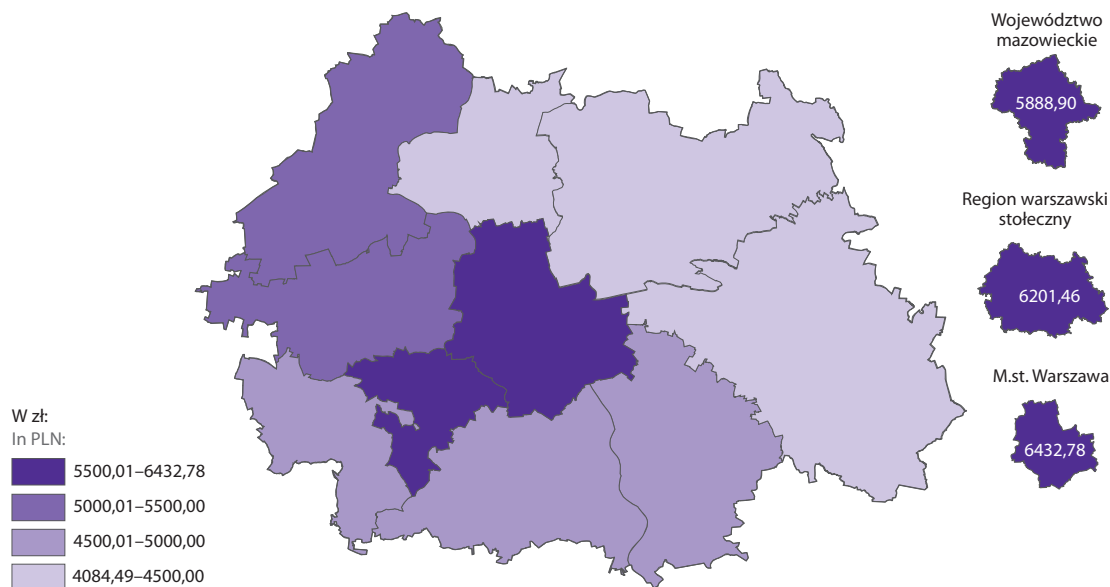
Dobra sytuacja na rynku pracy w metropolii warszawskiej jest widoczna także w danych dotyczących przeciętnych wynagrodzeń. W województwie mazowieckim od lat utrzymują się one na najwyższym w Polsce poziomie. Przeciętne wynagrodzenie brutto w województwie mazowieckim w 2018 r. wyniosło niespełna 5900 zł i było ponad 20% wyższe niż przeciętna wartość dla Polski (niewiele ponad 4800 zł). W RWS było to już ponad 6200 zł, a w Warszawie ponad 6400 zł.

W ramach obszaru metropolitalnego (RWS) istniało dość duże zróżnicowanie przeciętnych wynagrodzeń. W Warszawie jest ono o niemal 60% wyższe niż w powiecie mińskim, który w ramach metropolii charakteryzuje najniższa wartość przeciętnego wynagrodzenia (niespełna 4100 zł). W stosunku do 2010 różnica pomiędzy wynagrodzeniami w tych powiatach zmalała o 5 p. proc., ale biorąc pod uwagę wartości bezwzględne wzrosła o 550 zł (z niespełna 1800 do ponad 2300 zł). W latach 2010–2018 we wszystkich powiatach RWS przeciętne wynagrodzenia rosły. Tempo tego wzrostu wahało się od 34% w powiecie piaseczyńskim do 46% w powiecie warszawskim zachodnim.

Tablica 21. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto
Table 21. Average monthly gross wages and salaries

LATA YEARS		Region		Województwo mazowieckie Mazowieckie Voivodship
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	
Wynagrodzenie brutto w zł Wages and salaries in PLN	2010	4 532,48	3 141,95	4 279,55
	2015	5 380,32	3 784,19	5 098,55
	2016	5 526,21	3 904,23	5 240,86
	2017	5 821,52	4 118,74	5 523,65
	2018	6 201,46	4 375,80	5 888,90

Mapa 46. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto^a według powiatów w 2018 r.
Map 46. Average monthly gross wages and salaries^a by powiats in 2018

^a Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.
^a Excluding economic entities employing up to 9 persons.

Rozdział 9.

Chapter 9.

Finanse publiczne

Public finance

Dochody jednostek samorządu terytorialnego

składają się zasadniczo z trzech części – dochodów własnych, subwencji oraz dotacji celowych. Jedną z podstawowych miar samodzielności jest ich samodzielność finansowa mierzona udziałem dochodów własnych w dochodach ogółem. Ich wysoki udział gwarantuje możliwość prowadzenia autonomicznej polityki rozwoju, w tym polityki inwestycyjnej.

Revenue of local government units

consist essentially of three parts – own revenues, subventions and targeted grants. One of the basic measures of independence of local government units is their financial independence measured by the share of own revenues in total income. Their high participation guarantees the possibility of pursuing an autonomous development policy, including investment policy.

Region warszawski stołeczny (RWS) charakteryzuje się wysokim udziałem dochodów własnych gmin w ich dochodach ogółem. W 2018 r. wyniósł on 69,8% i o prawie 10 p. proc. przekroczył udział dochodów własnych gmin w całym woj. mazowieckim (60,0%). Udział ten w ramach metropolii jest silnie zróżnicowany. Najwyższy udział dochodów własnych odnotowano w Warszawie (75,3%) Konstancinie-Jeziornej (75,2%) i Ożarowie Mazowieckim (71,1%). Są to jedyne 3 gminy metropolii, w których udział dochodów własnych przekracza 70% dochodów ogółem. Z drugiej strony istnieje grupa gmin, w których udział dochodów własnych nie przekracza 30%. Są to gminy peryferyjne obszaru metropolitalnego (RWS) w powiatach mińskim (Latowicz – 24,9%) i wołomińskim (Poświętne – 22,6%, Jadów – 26,9%, Strachówka – 29,6%).

Tablica 22.

Table 22.

Dochody i wydatki budżetów gmin

Revenue and expenditure of gminas budgets

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	Mazowieckie Voivodship
Dochody w mln zł Revenue in million PLN	2010	13 930,4	7 194,3	21 124,7
	2015	19 092,8	8 840,1	27 932,9
	2016	20 425,3	10 109,6	30 534,9
	2017	21 700,8	10 948,4	32 649,1
	2018	23 997,2	11 893,8	35 891,0
Wydatki w mln zł Expenditure in million PLN	2010	15 777,9	7 890,0	23 667,8
	2015	17 618,7	8 761,4	26 380,1
	2016	19 335,4	9 825,5	29 160,9
	2017	21 593,3	11 030,3	32 623,6
	2018	23 996,2	12 427,4	36 423,6

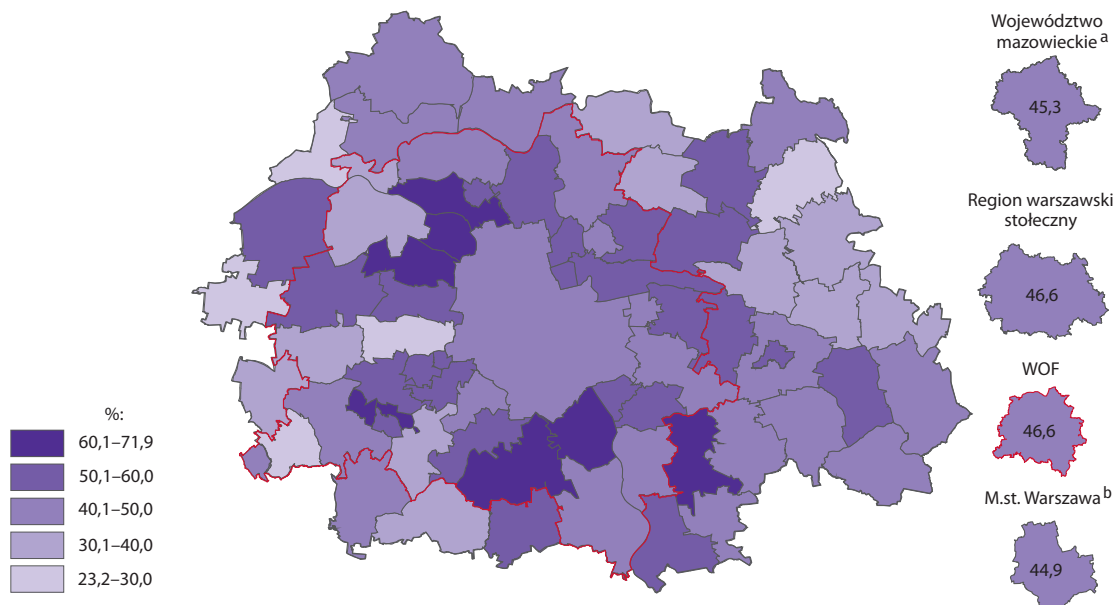
Analogicznie sytuacja wygląda, gdy przyjrzymy się wysokości dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Średnia wartość dla gmin i miast na prawach powiatu w województwie mazowieckim osiągnęła niespełna 4000 zł, podczas gdy w RWS przekroczyła 5500 zł. Najwyższą wartość wskaźnika dochodów własnych per capita w 2018 r. wśród gmin metropolii (7237 zł) osiągnęła Warszawa. Należy jednak zwrócić uwagę, że w przypadku m.st. Warszawy wpływ na wysokość dochodów własnych ma status miasta na prawach powiatu, a co za tym idzie wyższy niż w przypadku pozostałych gmin metropolii udział w podatkach dochodowych od osób fizycznych (PIT) i osób prawnych (CIT). Różnice pomiędzy najbogatszymi a najbiedniejszymi gminami RWS są bardzo duże. W grupie najzamożniejszych, poza m.st. Warszawą, znajdują się: Konstancin-Jeziorna, Michałowice, Nadarzyn, Ożarów Mazowiecki i Podkowa Leśna – wszystkie wykazują się dochodami własnymi na poziomie powyżej 5000 zł per capita. Na drugim biegunie znajduje się liczna grupa gmin położonych przede wszystkim we wschodniej części metropolii, dochody własne nie przekraczają wartości 2000 zł na 1 mieszkańca.

Największy udział w dochodach własnych gmin metropolii warszawskiej (RWS) generuje podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT). W skali RWS jest to 46,6% dochodów własnych (wzrost o 1,7 p. proc. w stosunku do 2017 r.). Niewiele niższą wartość udział dochodów z PIT osiąga dla całego województwa mazowieckiego (45,3% - wzrost o 1,9 p. proc. w stosunku do 2017 r.). Dochody z PIT są dość silnie skoncentrowane. Z gmin metropolii pochodzi 80% wszystkich dochodów gmin województwa mazowieckiego z tego źródła, a prawie 74% dochodów z PIT w ramach metropolii koncentruje się w Warszawie.

Udział dochodów z PIT w poszczególnych gminach metropolii waha się od niespełna 30% (Jaktorów, Kampinos, Ożarów Mazowiecki, Strachówka, Zakroczym) do ponad 60% (Celestynów, Izabelin, Jabłonna, Konstancin-Jeziorna, Łomianki, Milanówek, Piaseczno, Podkowa Leśna). Obie grupy gmin prawie w całości powtarzają się z obserwacjami z 2017 r. Gminy o najwyższym udziale dochodów z PIT w dochodach własnych to przede wszystkim gminy rezydencjalne z wysokim odsetkiem zamożnych mieszkańców. Udział w PIT jest największym źródłem dochodów własnych w 64 spośród 70 gmin wchodzących w skład RWS.

Mapa 47.
Map 47.

Udział dochodów z podatku PIT w dochodach własnych gmin w 2018 r.
Share of revenue from Personal Income Tax in gminas' own revenue in 2018

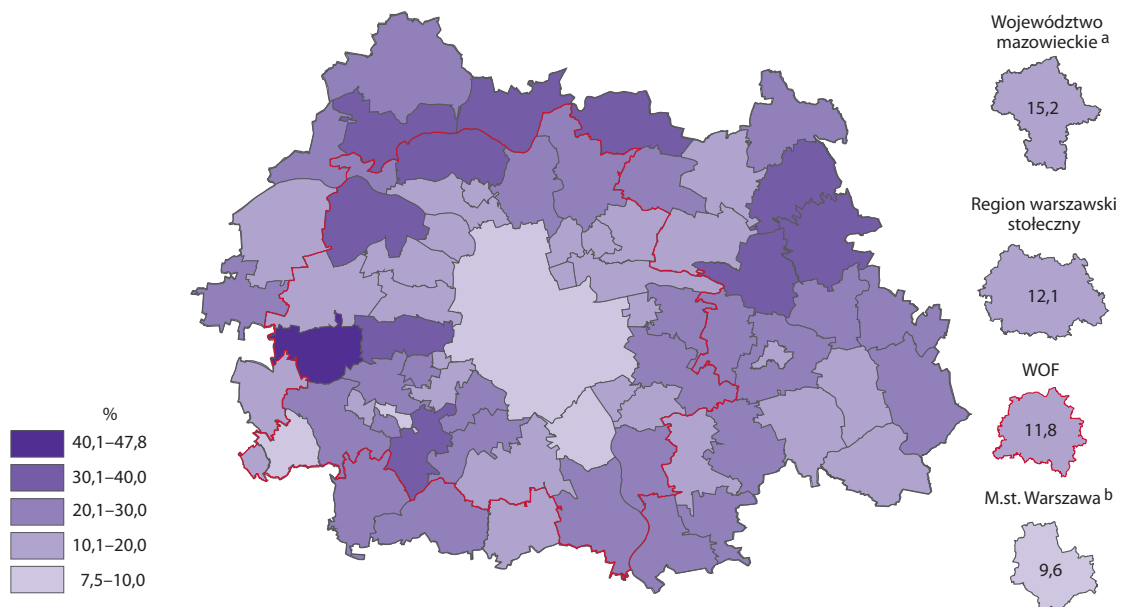
a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

Drugim ważnym źródłem dochodów gmin metropolii jest podatek od nieruchomości, który stanowi 12,1% dochodów własnych gmin metropolii. W tym przypadku jest to udział niższy niż w przypadku średniej dla całego województwa (15,2%). Wpływ na taki stan rzeczy ma przede wszystkim wielkość udziału podatku od nieruchomości w Warszawie, gdzie wyniósł on w 2018 r. jedynie 9,6%, co stanowiło jeden z niższych wyników w skali metropolii. Mniej niż 10% dochodów własnych z tego źródła uzyskały w 2018 r. jeszcze tylko 3 gminy metropolii (Jaktorów – 9,5%, Konstancin-Jeziorna – 9,9% oraz Podkowa Leśna – 7,5%). Z drugiej strony, wśród gmin metropolii jest także grupa 11 jednostek, w których udział podatku od nieruchomości w dochodach własnych przekracza 30%. Dla 4 gmin metropolii dochody z tytułu podatku od nieruchomości stanowią pozycję o największej wartości wśród wszystkich dochodów własnych (Błonie, Ożarów Mazowiecki, Strachówka i Zakroczym).

W ostatnim czasie wiele mówi się o rosnących dochodach z tytułu udziału samorządów w podatku dochodowym od osób prawnych (CIT). Należy jednak zwrócić uwagę, że są one skoncentrowane przede wszystkim w dużych miastach. Za ponad 80% dochodów gmin województwa mazowieckiego i ponad 90% dochodów gmin metropolii z tego tytułu odpowiada Warszawa. Jednak nawet w stolicy udział dochodów z tytułu podatku CIT w dochodach własnych wynosi tylko 7,1%. Więcej niż 5% dochodów własnych osiągają z tytułu podatku CIT jeszcze tylko 3 gminy metropolii (Czosnów, Nadarzyn i Raszyn). W większości gmin metropolii (40 na 70) udział dochodów z CIT w dochodach własnych jest na poziomie poniżej 1%.

Są także źródła dochodów, które w skali całego RWS mają marginalne znaczenie, ale w przypadku pojedynczych gmin ich udział jest bardzo istotny. Przykładem może być tu podatek od środków transportowych. Na poziomie RWS jego udział w dochodach własnych wynosi jedynie 0,8%. Dla nielicznych gmin metropolii źródło to stanowi istotny składnik dochodów własnych. Najwyższe wartości udziału podatku od środków transportowych w dochodach własnych (powyżej 15%) odnotowano w Jaktorowie (45,5%), Kampinosie (31,4%) oraz Baranowie (16,2%). W pierwszych dwóch gminach było to jednocześnie źródło dochodów własnych o najwyższej wartości.

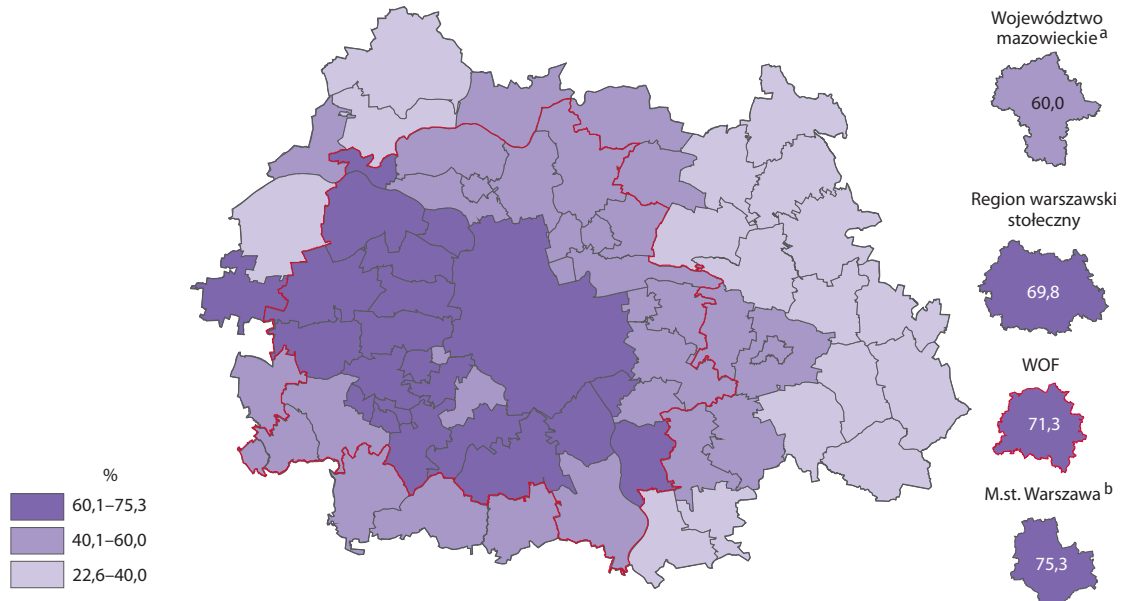
Mapa 48. Udział podatku od nieruchomości w dochodach własnych gmin w 2018 r.
Map 48. Share of tax on real estate in own revenue of gminas in 2018

a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

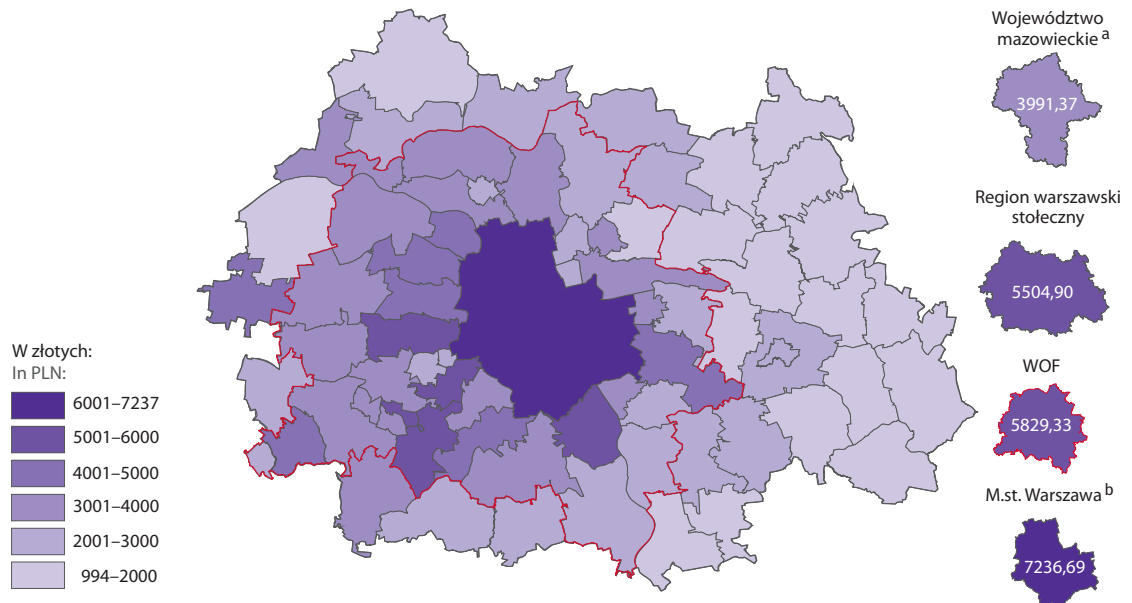
Mapa 49.
Map 49.

Udział dochodów własnych budżetów gmin w dochodach ogółem w 2018 r.
Share of own revenue of gminas budgets in total revenue in 2018

Mapa 50.
Map 50.

Dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca w 2018 r.
Own revenue of gminas budgets per capita in 2018

a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

Jednostki samorządu terytorialnego w Polsce są aktywnymi graczami na rynku inwestycyjnym. W latach 2010-2018 gminy województwa mazowieckiego przeznaczyły na wydatki inwestycyjne niemal 40 mld zł, z czego ponad 26 mld zł przypadło na metropolię, a prawie 17,5 mld zł na samą Warszawę. Pozostałe gminy o najwyższych wydatkach inwestycyjnych w analizowanym okresie to miasta powiatowe – Piaseczno (447 mln zł), Pruszków (418 mln zł) i Grodzisk Mazowiecki (399 mln zł).

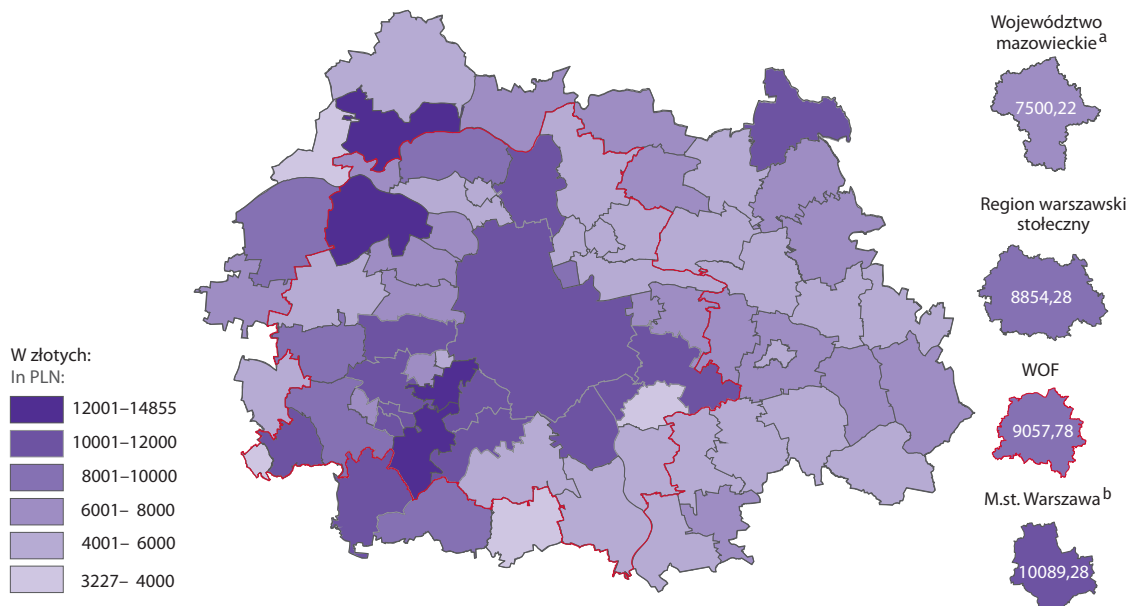
W związku z występowaniem istotnych różnic w udziale wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem pomiędzy poszczególnymi latami, bardziej miarodajne jest analizowanie wydatków inwestycyjnych w perspektywie kilkuletniej. Różnice te wynikają przede wszystkim z występowania tzw. „cyklu inwestycyjnego”, jak i dostępności funduszy europejskich, które mają istotny udział w wolumenie środków inwestycyjnych samorządów.

Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w latach 2010-2018 wyniósł w gminach metropolii 15,9%. W Warszawie było to 14,4% wszystkich wydatków w tym okresie. Powyżej 25% wydatków na cele inwestycyjne przeznaczało 10 gmin metropolii. W trzech gminach udział ten przekraczał 30% (Czosnów – 33,8%; Jadów – 32,7%; Pomiechówek – 35,7%).

W przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim w latach 2010–2018 gminy zainwestowały 7,5 tys. zł. W metropolii wydatki inwestycyjne per capita były w tym okresie wyższe – wyniosły niemal 9 tys. zł. W Warszawie i 16 innych gminach metropolii wydatki te przekroczyły 10 tys. zł na mieszkańca. Najaktywniejsze na tym polu były gminy Czosnów, Nadarzyn, Pomiechówek i Michałowice gdzie w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2010-2018 wydatki inwestycyjne przekroczyły 12 tys. zł. Jednocześnie w Otwocku, Prażmowie i Zakroczymiu były ponad 3-krotnie niższe (mniej niż 4 tys. zł per capita).

Mapa 51. Wydatki inwestycyjne na 1 mieszkańca w latach 2010–2018

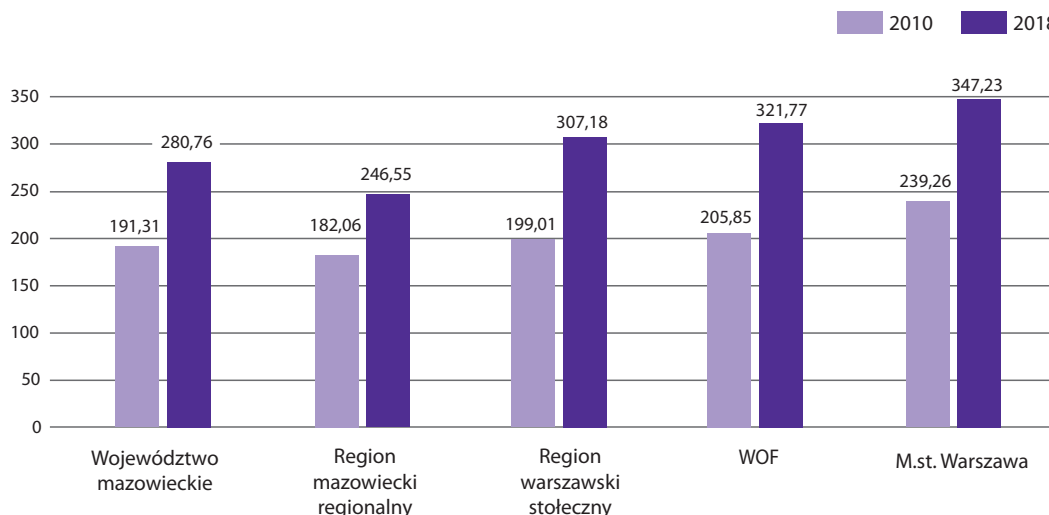
Map 51. Investment spendings per capita in 2010–2018

a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

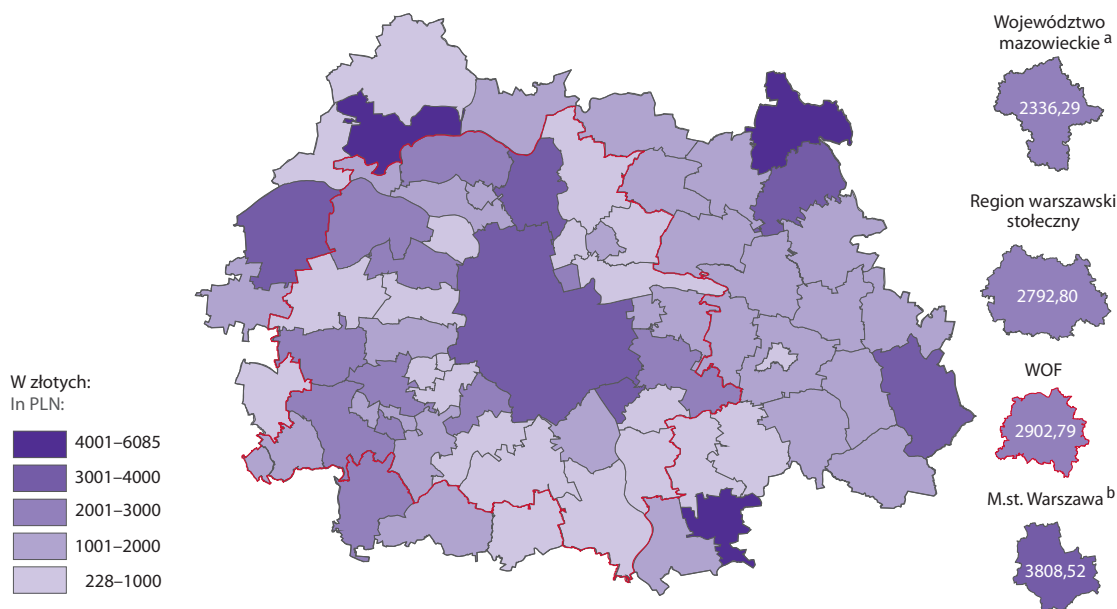
Istotna dla polityki inwestycyjnej polskich samorządów jest możliwość pozyskiwania środków ze źródeł zewnętrznych, w tym z funduszy europejskich. W latach 2010-2018 gminy metropolii (RWS) pozyskały z tego źródła niemal 8,3 mld zł z 12,4 mld zł pozyskanych w tym czasie przez wszystkie gminy województwa mazowieckiego. Zdecydowana większość tej kwoty (niemal 6,6 mld zł) przypadło na m.st. Warszawę. Istotnymi graczami na tym polu były także Grodzisk Mazowiecki (109 mln zł), Legionowo (105 mln zł), Józefów (75 mln zł), Żąbki (69 mln zł) i Brwinów (68 mln zł). W przeliczeniu na 1 mieszkańca było to odpowiednio 2336 zł dla woj. mazowieckiego, 2793 zł w RWS i 3809 zł w Warszawie.

Wykres 24. Dochody na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca
Chart 24. Revenue for financing and co-financing of EU programmes and projects per capita

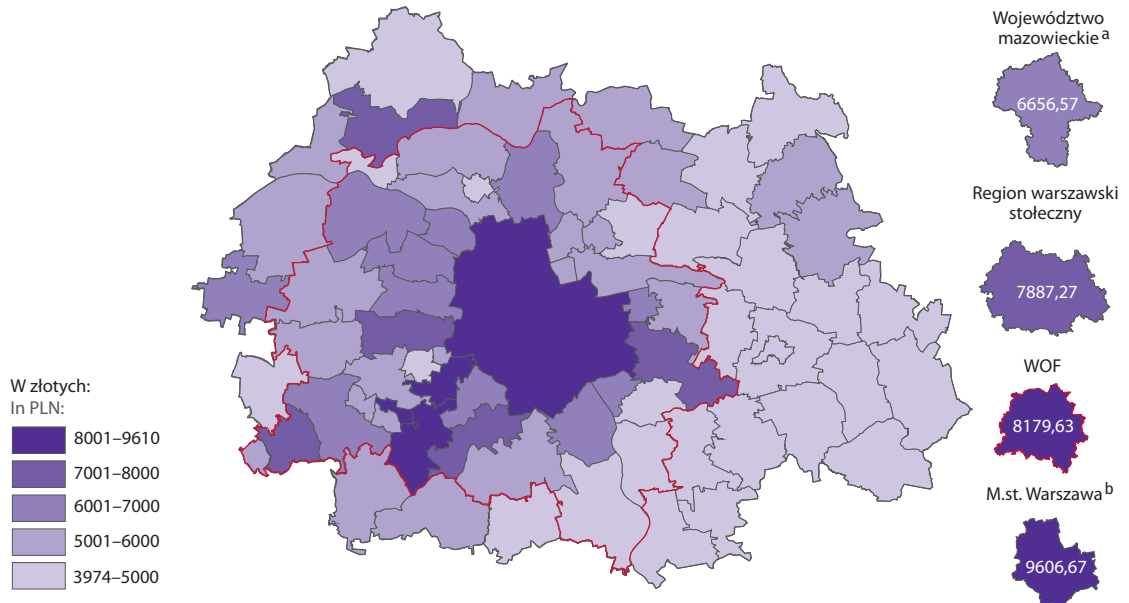
Mapa 52. Dochody na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca w latach 2010–2018

Map 52. Revenue for financing and co-financing of EU programmes and projects per capita in 2010–2018

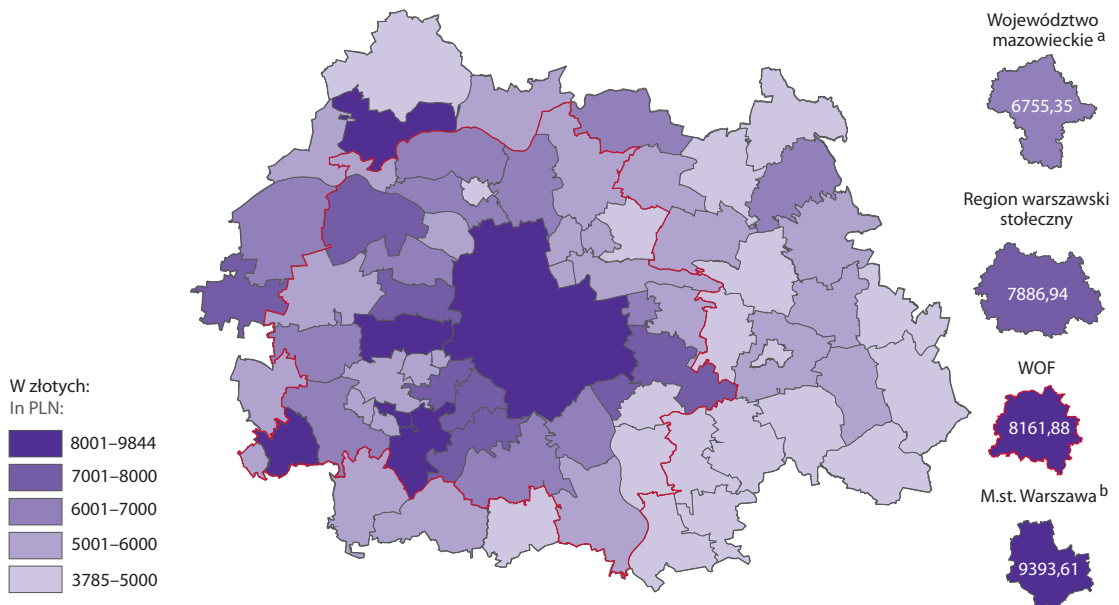

a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

Mapa 53. Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca w 2018 r.
Map 53. Revenue of gminas budgets per capita in 2017

Mapa 54. Wydatki budżetów gmin na 1 mieszkańca w 2018 r.
Map 54. Expenditure of gminas budgets per capita in 2017

a Łącznie z miastami na prawach powiatu. b Dane dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu.
a Including cities with powiat status. b Data concern budget of the city with powiat status.

Tablica 23. Dochody na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych
 Table 23. Revenue for financing and co-financing of EU programmes and projects

Wyszczególnienie Specification		Region Region		Województwo mazowieckie
		warszawski stołeczny	mazowiecki regionalny	Mazowieckie Voivodship
Dochody w mln zł Revenue in million PLN	2010	570,8	434,8	1 005,6
	2015	979,2	567,1	1 546,3
	2016	769,7	174,6	944,4
	2017	540,1	195,4	735,4
	2018	934,6	579,2	1 513,8
w tym środki z UE na finansowanie programów i projektów unijnych w mln zł of which EU funds for financing EU programmes and projects in million PLN	2010	46,2	54,2	100,4
	2015	23,7	26,5	50,2
	2016	20,1	6,6	26,7
	2017	23,2	28,4	51,6
	2018	78,0	63,8	141,8

Uwagi metodologiczne

Podział terytorialny. Powierzchnia i użytkowanie gruntów

Z dniem 1 stycznia 1999 r. (na mocy ustawy z dnia 24 lipca 1998 r., Dz. U. Nr 96, poz. 603) wprowadzono zasadniczy **trójstopniowy podział terytorialny** państwa, którego jednostkami są: gminy, powiaty i województwa.

Gmina jest podstawową jednostką terytorialnego podziału kraju. Jednostkami pomocniczymi w gminach są m.in. sołectwa, których organizację i zakres działania określa właściwa rada gminy odrębnym statutem.

Z dniem 27 października 2002 r. (na mocy ustawy o **ustroju miasta stołecznego Warszawy** z dnia 15 marca 2002 r., Dz. U. Nr 41, poz. 361, z póź. zm.) zniesiony został powiat warszawski oraz gminy warszawskie i dzielnice w gminie Warszawa-Centrum. M.st. Warszawa stanowi obecnie jedną gminę, mającą jednocześnie status miasta na prawach powiatu, podzieloną na 18 dzielnic.

Informacje o **stanie geodezyjnym i kierunkach wykorzystania powierzchni** przedstawione są na stan 1 stycznia 2018 r., w oparciu o ewidencję gruntów wprowadzoną rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca 2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r., poz. 1990). Ewidencja ta wprowadziła od 2002 r. zmiany polegające głównie na włączeniu do użytków rolnych: gruntów rolnych zabudowanych (poprzednio ujmowanych w pozycji grunty zabudowane i zurbanizowane), gruntów pod stawami (ujmowanych w pozycji wody śródlądowe stojące) oraz rowów (które stanowiły odrębną pozycję). Od 2017 r. do użytków rolnych zostały włączone grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych ujmowane do 2016 r. w pozycji grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione.

Ludność. Ruch naturalny

Informacje o ludności opracowano na podstawie:

- 1) bilansów stanu i struktury ludności na terenie gminy. Bilanse ludności sporządza się dla okresów międzyspisowych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego przy uwzględnieniu zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgonu) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania z innych gmin i z zagranicy na pobyt stały oraz czasowy), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych,
- 2) sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego – o zarejestrowanych małżeństwach, urodzeniach i zgonach,
- 3) rejestrów Ministerstwa Cyfryzacji – o migracjach wewnętrznych i zagranicznych ludności na pobyt stały i czasowy.

Dane o ludności oraz współczynniki demograficzne, a także przeliczenia na 1 mieszkańca (1000 ludności itp.) opracowano w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z dnia 31 marca 2011 r.

Dane o stanie ludności zaprezentowano również według **ekonomicznych grup wieku**:

- wiek przedprodukcyjny – mężczyźni i kobiety w wieku 0–17 lat,
- wiek produkcyjny – mężczyźni w wieku 18–64 lata, kobiety w wieku 18–59 lat,
- wiek poprodukcyjny – mężczyźni w wieku 65 lat i więcej oraz kobiety w wieku 60 lat i więcej.

Przez ludność w **wieku nieprodukcyjnym** rozumie się ludność w wieku przedprodukcyjnym oraz ludność w wieku poprodukcyjnym.

Dane o **ruchu naturalnym** ludności w podziale terytorialnym opracowano:

- małżeństwa – według miejsca zamieszkania męża przed ślubem (w przypadku, gdy mąż przed ślubem mieszkał za granicą, przyjmuje się miejsce zamieszkania żony przed ślubem),
- urodzenia – według miejsca zamieszkania matki noworodka,
- zgony – według miejsca zamieszkania osoby zmarłej.

Przyrost naturalny ludności stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i zgonów w danym okresie.

Przez niemowlęta rozumie się dzieci w wieku poniżej 1 roku życia.

Dane o urodzeniach i zgonach (w tym zgonach niemowląt) prezentowane są według kryteriów definicji urodzenia i zgonu noworodka rekomendowanej przez Światową Organizację Zdrowia.

Współczynniki dotyczące ruchu naturalnego i migracji ludności obliczono jako iloraz liczby faktów określonego rodzaju i liczby ludności według stanu w dniu 30 czerwca.

Metoda Webba polega na zakwalifikowaniu badanej jednostki terytorialnej (gminy, powiatu) do jednego z ośmiu typów rozwoju ludności w zależności od znaku i wartości bezwzględnej przyrostu naturalnego i salda migracji na pobyt stały w przeliczeniu na 1000 ludności. Klasyfikacja Webba wyróżnia:

– cztery typy odnoszące się do jednostek zaludniających się w wyniku:

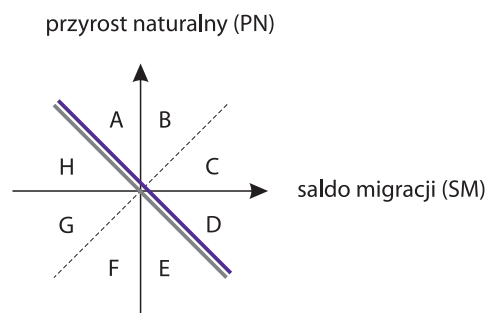
- A — przewagi przyrostu naturalnego nad ubytkiem migracyjnym ($+PN > -SM$),
- B — przyrostu migracyjnego i jeszcze wyższego przyrostu naturalnego ($+PN > +SM$),
- C — przyrostu naturalnego i jeszcze wyższego przyrostu migracyjnego ($+PN < +SM$),
- D — przewagi przyrostu migracyjnego nad ubytkiem naturalnym ($-PN < +SM$),

– cztery typy odnoszące się do jednostek wyludniających się w wyniku:

- E — przewagi ubytku naturalnego nad przyrostem migracyjnym ($-PN > +SM$),
- F — ubytku migracyjnego i jeszcze większego ubytku naturalnego ($-PN > -SM$),
- G — ubytku naturalnego i jeszcze większego ubytku migracyjnego ($-PN < -SM$),
- H — przewagi ubytku migracyjnego nad przyrostem naturalnym ($+PN < -SM$).

W przypadku, gdy wartości bezwzględne współczynnika przyrostu naturalnego i współczynnika salda migracji stałej są równe lub gdy wartość jednego ze współczynników wynosi zero wprowadza się dodatkowe typy (przejściowe).

Gminy zaludniające się	A	$+PN > -SM$
	B	$+PN > +SM$
	C	$+PN < +SM$
	D	$-PN < +SM$
Gminy wyludniające się	E	$-PN > +SM$
	F	$-PN > -SM$
	G	$-PN < -SM$
	H	$+PN < -SM$
Gminy w stanie przejściowym	B-C	$SM > 0, PN > 0$

Typ badanej jednostki określa się odczytując relację obu zmiennych przy wykorzystaniu układu współrzędnych (oraz dodatkowo wprowadzonych przekątnych), w którym oś rzędnych odpowiada wartościom współczynnika przyrostu naturalnego, a oś odciętych wartościom współczynnika salda migracji stałej w badanym okresie.

Edukacja i wychowanie

Informacje zawarte w publikacji prezentowane są według stanu organizacyjnego ustroju szkolnego regulowanego przez przepisy ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. 2018 poz. 996, późn. zm.) oraz ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. 2018 r. poz. 1457). Przedstawione informacje opracowano na podstawie danych pochodzących z Systemu Informacji Oświatowej administrowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

W roku szkolnym 2018/19 dzieci 6-letnie były objęte obowiązkiem odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego, zaś dzieci 7-letnie obowiązkiem szkolnym. Nauka jest obowiązkowa do ukończenia 18 roku życia.

Od 1 września 2017 r. rozpoczęto reformę systemu edukacji, która docelowo wprowadza 8-letnią szkołę podstawową, 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letnią branżową szkołę I stopnia, 2-letnią branżową szkołę II stopnia oraz likwiduje gimnazja.

W wyniku wdrażania nowego systemu edukacji w roku szkolnym 2018/19:

- w szkołach podstawowych kształcił się pierwszy rocznik uczniów realizujących program klasy ósmej, co skutkowało brakiem absolwentów z lat szkolnych 2016/17 i 2017/18 (przejście z 6- na 8-letnią szkołę podstawową), nie odbył się nabór do klasy pierwszej gimnazjów, które ulegają stopniowej likwidacji,
- nie odbył się nabór do klasy pierwszej gimnazjów, które ulegają stopniowej likwidacji,
- w szkołach branżowych I stopnia pozostali jeszcze uczniowie oddziałów zasadniczych szkół zawodowych.

Wśród szkół objętych systemem oświaty w roku szkolnym 2018/19, obok szkół podstawowych i gimnazjów, funkcjonowały: 3-letnie licea ogólnokształcące dla młodzieży i dla dorosłych, 4-letnie technika dla młodzieży, 3-letnie szkoły specjalne przysposabiające do pracy, szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe oraz szkoły policealne.

W publikacji informacje o szkołach artystycznych dających uprawnienia zawodowe dotyczą ogólnokształcących szkół artystycznych, które prezentuje się z wyłączeniem szkół realizujących wyłącznie kształcenie artystyczne.

Placówki wychowania przedszkolnego są to placówki przeznaczone dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, zapewniające dzieciom opiekę oraz mające na celu przygotowanie ich do nauki w szkole. Do placówek tych zaliczono: przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.

Szkoły i placówki mogą być publiczne, niepubliczne oraz niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych. Szkoła niepubliczna może uzyskać uprawnienia szkoły publicznej, jeżeli realizuje minimum programowe oraz stosuje zasady klasyfikowania i promowania uczniów ustalone przez Ministra Edukacji Narodowej, umożliwiające uzyskanie świadectw lub dyplomów państwowych. Jednostki administracji centralnej (rządowej) i jednostki samorządu terytorialnego mogą prowadzić tylko szkoły publiczne. Szkoły podstawowe i gimnazja mogą być tylko publiczne lub niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych.

Prezentowane w publikacji dane dotyczą **wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych i gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży oraz szkół ponadgimnazjalnych** (łącznie ze specjalnymi). Dane obejmują szkoły i placówki prowadzone przez jednostki administracji centralnej (rządowej), jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty i województwa) oraz inne osoby prawne i fizyczne.

Dane dotyczące wychowania przedszkolnego oraz szkół podano według stanu na początku roku szkolnego; dane o absolwentach – na koniec roku szkolnego.

Infrastruktura komunalna. Transport. Mieszkania

Dane o urządzeniach komunalnych dotyczą urządzeń czynnych.

Informacje o **długości sieci wodociągowej** dotyczą sieci rozdzielczej bez przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i innych obiektów.

Dane o **długości sieci kanalizacyjnej**, oprócz przewodów ulicznych, uwzględniają kolektory, tj. przewody odbierające ścieki z sieci ulicznej; nie uwzględniono natomiast kanałów przeznaczonych wyłącznie do odprowadzania wód opadowych.

Przez **przyłącza wodociągowe i kanalizacyjne** prowadzące do budynków mieszkalnych (łącznie z budynkami zbiorowego zamieszkania, jak np.: hotele pracownicze, domy studenckie i internaty, domy opieki społecznej) rozumie się odgałęzienia łączące poszczególne budynki z siecią rozdzielczą lub w przypadku kanalizacji – z siecią ogólnospławną.

Dane o **zużyciu wody** z wodociągów w gospodarstwach domowych obejmują ilość wody pobranej z sieci wodociągowej za pomocą urządzeń zainstalowanych w budynku. Do przeliczenia zużycia wody na 1 mieszkańca przyjęto ludność według stanu w dniu 30 czerwca.

Dane o ludności korzystającej z wodociągu i kanalizacji obejmują również ludność w budynkach zbiorowego zamieszkania.

Dane o **odpadach komunalnych** dotyczą odpadów powstających w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także u innych wytwórców odpadów (bez odpadów niebezpiecznych), które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Informacje o odpadach komunalnych podaje się zgodnie z katalogiem odpadów wprowadzonym rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2014 r. (Dz. U. poz. 1923).

Ścieżka rowerowa (droga dla rowerów) – droga lub jej część przeznaczona do ruchu rowerów jednośladowych, oznaczona odpowiednimi znakami drogowymi. Droga dla rowerów jest oddzielona od innych dróg lub jezdni tej samej drogi konstrukcyjnie lub za pomocą urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego. Za długość ścieżek rowerowych należy uważać długość dróg dla rowerów przebiegających w jednym kierunku. Długość ścieżek położonych po dwóch stronach drogi jest liczona odrębnie. Ujęto ścieżki rowerowe służące głównie do celów komunikacyjnych, a nie turystycznych, tzw. szlaków rowerowych (np. położonych w lesie).

Informacje o **zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania** dotyczą mieszkań, a także izb i powierzchni użytkowej w tych mieszkaniach, znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych. Dane nie obejmują lokali zbiorowego zamieszkania (hotele pracowniczych, domów studenckich i internatów, domów opieki społecznej i in.) i pomieszczeń nieprzeznaczonych na cele mieszkalne, a z różnych względów zamieszkanymi (pomieszczeń inwentarskich, barakowozów, statków, wagonów i in.).

Dane o zasobach mieszkaniowych opracowano na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych – według stanu w dniu 31 grudnia, w każdorazowym podziale administracyjnym. Bilanse zasobów mieszkaniowych sporządza się dla okresów międzypisowych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego przyjmując za podstawę mieszkania zamieszkałe i niezamieszkałe oraz uwzględniając przyrosty i ubytki zasobów mieszkaniowych.

Lokal socjalny – lokal nadający się do zamieszkania ze względu na wyposażenie i stan techniczny, którego powierzchnia pokoi przypadająca na członka gospodarstwa domowego najemcy nie może być mniejsza niż 5 m², a w przypadku jednoosobowego gospodarstwa domowego 10 m², przy czym lokal ten może być o obniżonym standardzie. Przyznawany jest na czas określony oraz czynsz za to mieszkanie nie może przekraczać połowy stawki najniższego czynszu obowiązującego w gminnym zasobie mieszkaniowym.

Mieszkanie jest to lokal składający się z jednej lub kilku izb łącznie z pomieszczeniami pomocniczymi, wybudowany lub przebudowany dla celów mieszkalnych, konstrukcyjnie wydzielony (trwałymi ścianami) w obrębie budynku, do którego to lokalu prowadzi niezależne wejście z klatki schodowej, ogólnego korytarza, wspólnej sieni bądź bezpośrednio z ulicy, podwórza lub ogrodu.

Izba jest to pomieszczenie w mieszkaniu oddzielone od innych pomieszczeń stałymi ścianami, o powierzchni co najmniej 4 m², z bezpośrednim oświetleniem dziennym, tj. oknem lub oszklonymi drzwiami w ścianie zewnętrznej budynku. Za izbę uważa się zarówno pokój, jak i kuchnię – jeśli odpowiada warunkom określonym w definicji.

Powierzchnia użytkowa mieszkania jest to łączna powierzchnia pokoi, kuchni, przedpokoi, łazienek i wszystkich innych pomieszczeń wchodzących w skład mieszkania.

Informacje o mieszkaniach, powierzchni użytkowej mieszkań oraz o izbach oddanych do użytkowania dotyczą mieszkań w budynkach nowo wybudowanych i rozbudowanych (w części stanowiącej rozbudowę) oraz uzyskanych w wyniku przebudowy pomieszczeń niemieszkalnych.

Informacje o efektach budownictwa indywidualnego dotyczą mieszkań oddanych do użytkowania przez osoby fizyczne, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe, z przeznaczeniem na użytek własny inwestora.

W zasobach mieszkaniowych za podstawę obliczenia przeciętnej liczby osób na mieszkanie i na izbę przyjęto ogólną liczbę ludności według stanu w dniu 31 grudnia.

Do przeliczenia efektów budownictwa mieszkaniowego na 1000 ludności przyjęto dane o liczbie ludności według stanu w dniu 30 VI, natomiast przy przeliczeniu na 1000 zawartych małżeństw – według stanu w dniu 31 grudnia.

Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Dane o ochronie zdrowia od 2012 r. podaje się łącznie z danymi o placówkach podległych resortom obrony narodowej, spraw wewnętrznych i administracji oraz do 2011 r. – Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego; z wyłączeniem ochrony zdrowia w zakładach karnych.

Działalność **aptek ogólnodostępnych** unormowana jest ustawą z dnia 6 września 2001 r. prawo farmaceutyczne farmaceutyczne (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 2211, z późn. zm). Dane o aptekach ogólnodostępnych nie obejmują aptek działających w strukturze i na potrzeby szpitali.

Punkty apteczne są to ogólnodostępne punkty sprzedaży leków gotowych, których asortyment jest ściśle określony i są usytuowane głównie na terenach wiejskich.

Przychodnia jest to przedsiębiorstwo podmiotu leczniczego, w którym udziela się ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych podstawowej lub specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz świadczeń z zakresu rehabilitacji leczniczej. Przychodnie prezentuje się łącznie z: ośrodkami zdrowia, poradniami, ambulatoriami i izbami chorych oraz zakładami badań diagnostycznych i medycznymi laboratoriami diagnostycznymi.

Porady lekarskie w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (dotyczą porad w podstawowej i specjalistycznej opiece zdrowotnej) podano łącznie z badaniami profilaktycznymi i orzeczeniami wojskowych komisji lekarskich, bez porad udzielonych w izbach przyjęć szpitali ogólnych. Porady w podstawowej opiece zdrowotnej od 2017 r. podaje się łącznie z poradami nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej. Są to świadczenia udzielane od poniedziałku do piątku w godzinach od 18.00 do 8.00 dnia następnego oraz całodobowo w dni ustawowo wolne od pracy, w tym podstawowe świadczenia w nagłych przypadkach lub w kontynuacji leczenia. Obejmują również porady nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej udzielone w ramach podkontraktów ze szpitalem na wykonywanie tych porad.

Dane o **opiece nad dziećmi do 3 lat** prezentowane są zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r. poz. 603, z późn. zm.), na podstawie której opieka może być organizowana w formie żłobka (łącznie z oddziałami) oraz od 2011 r. – klubu dziecięcego albo sprawowana przez dziennego opiekuna lub nianię.

Dane o **domach i zakładach pomocy społecznej** dotyczą placówek, dla których organami prowadzącymi są: jednostki samorządu terytorialnego, stowarzyszenia, organizacje społeczne, kościoły i związki wyznaniowe, fundacje, osoby fizyczne i prawne.

Mieszkańcy domów i zakładów pomocy społecznej to osoby wymagające całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych.

Kultura

Biblioteka jest to jednostka organizacyjna lub jej część posiadająca uporządkowany (zinwentaryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych, liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany.

Księgozbiór obejmuje zinwentaryzowane wydawnictwa nieperiodyczne (książki i broszury) i wydawnictwa periodyczne (gazety i czasopisma).

Jednostką obliczeniową księgozbioru jest **wolumin**, czyli tom (zawartość jednej okładki) zarejestrowany w księdze inwentarzowej. W przypadku periodyków za wolumin uważa się zbiór (zazwyczaj roczny) numerów jednego tytułu gazety lub czasopisma stanowiący jedną pozycję inwentarzową.

Czytelnik (użytkownik aktywnie wypożyczający) – to użytkownik zarejestrowany w bibliotece, który wypożyczył na zewnątrz co najmniej jedną pozycję w ciągu roku.

Dane o czytelnikach dotyczą osób korzystających z wypożyczalni, tzn. otrzymujących materiały biblioteczne do wykorzystania poza terenem biblioteki. Podstawowym dokumentem służącym do gromadzenia danych o czytelnikach w bibliotece jest aktualna karta wypożyczeń (karta czytelnika) lub inny dokument służący do rejestracji.

Rynek pracy. Podmioty gospodarki narodowej

Dane o **pracujących** dotyczą osób wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód; do pracujących zaliczono:

- 1) osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór lub stosunek służbowy);
- 2) pracodawców i pracujących na własny rachunek, a mianowicie:
 - a) właścicieli i współwłaścicieli (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin; z wyłączeniem wspólników spółek, którzy nie pracują w spółce) podmiotów prowadzących działalność gospodarczą,
 - b) inne osoby pracujące na własny rachunek, np. osoby wykonujące wolne zawody;
- 3) osoby wykonujące pracę nakładczą;
- 4) agentów ;
- 5) członków spółdzielni produkcji rolnej (rolniczych spółdzielni produkcyjnych i innych spółdzielni zajmujących się produkcją rolną oraz spółdzielni kółek rolniczych).

Dane o pracujących dotyczą faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.

Pod pojęciem **bezrobotnego** (ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązująca od 1 czerwca 2004 r. – tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r. poz. 1265 z późn. zm.) należy rozumieć osobę niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź jeśli jest to osoba niepełnosprawna – zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nie uczącą się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępującą do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miej-

sca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, jeżeli m.in.:

- 1) ukończyła 18 lat i nie osiągnęła wieku emerytalnego;
- 2) nie nabyła prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, renty socjalnej, renty rodzinnej w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę albo po ustaniu zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, zaprzestaniu prowadzenia pozarolniczej działalności, nie pobiera nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, nie pobiera: świadczenia lub zasiłku przedemerytalnego, świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego, macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego;
- 3) nie jest właścicielem lub posiadaczem (samoistnym lub zależnym) nieruchomości rolnej o powierzchni użytków rolnych powyżej 2 ha przeliczeniowych, nie podlega ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe;
- 4) nie złożyła wniosku do ewidencji działalności gospodarczej albo po złożeniu wniosku o wpis zgłosiła do ewidencji działalności gospodarczej wnioski o zawieszenie wykonywania działalności gospodarczej i okres zawieszenia jeszcze nie upłynął albo nie upłynął jeszcze okres do – określonego we wniosku o wpis do ewidencji działalności gospodarczej – dnia podjęcia działalności gospodarczej;
- 5) nie jest tymczasowo aresztowana lub nie odbywa kary pozbawienia wolności, z wyjątkiem kary pozbawienia wolności odbywanej poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego;
- 6) nie uzyskuje miesięcznie przychodu w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę, z wyłączeniem przychodów uzyskanych z tytułu odsetek lub innych przychodów od środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych;
- 7) nie pobiera, na podstawie przepisów o pomocy społecznej, zasiłku stałego;
- 8) nie pobiera, na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania;
- 9) nie pobiera po ustaniu zatrudnienia świadczenia szkoleniowego.

Dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON obejmują osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zaklasyfikowane do poszczególnych sekcji/działów/grup PKD 2007 według przeważającego rodzaju działalności. Dane obejmują podmioty gospodarki narodowej bez względu na charakter własności, tj. zaliczane do sektora publicznego i prywatnego.

Krajowy rejestr urzędowy podmiotów gospodarki narodowej, zwany rejestrem REGON, jest rejestrem administracyjnym prowadzonym przez Prezesa GUS. Zasady prowadzenia rejestru REGON określają przepisy ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1068, z późn. zm.) oraz przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 listopada 2015 r. (Dz. U. poz. 2009, z późn. zm.) w sprawie sposobu i metodologii prowadzenia i aktualizacji krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej, wzorów wniosków, ankiet i zaświadczeń.

Informacje udostępniane z rejestru REGON tworzone są bezpośrednio na podstawie danych zgłaszanych do rejestru przez podmioty, na których ciąży obowiązek ich aktualizacji. Dane te w zakresie udostępnionych informacji nie podlegają dodatkowej weryfikacji.

Dane zaprezentowano w układzie Polskiej Klasyfikacji Działalności – PKD 2007, opracowanej na podstawie Statystycznej Klasyfikacji Działalności Gospodarczej we Wspólnocie Europejskiej – Statistical Classification of Economic Activities in the European Community – NACE Rev. 2. PKD 2007 wprowadzona została z dniem 1 stycznia 2008 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. (Dz. U. Nr 251, poz. 1885, z późn. zm.).

W ramach PKD 2007 wyodrębniono „Przemysł” jako dodatkowe grupowanie, które obejmuje sekcje: „Górnictwo i wydobywanie”, „Przetwórstwo przemysłowe”, „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych” oraz „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją”.

Pod pojęciem „usługi” ujęte są sekcje: „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle”, „Transport i gospodarka magazynowa”, „Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi”, „Informacja i komunikacja”, „Działalność finansowa i ubezpieczeniowa”, „Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości”, „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna”, „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca”, „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne”, „Edukacja”, „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna”, „Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją”, „Pozostała działalność usługowa”, „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby” oraz „Organizacje i zespoły eksterytorialne”.

Prezentowane w tabl. 21 (aneks tabelaryczny w formacie xls) podmioty gospodarki narodowej przetwórstwa przemysłowego według zaawansowania techniki oraz usług według zaangażowania wiedzy opracowano zgodnie z podejściem dziedzinowym OECD, tj. klasyfikując jednostki do 4 sektorów przetwórstwa przemysłowego (wysoka technika, średnio-wysoka technika, średnio-niska technika, niska technika) lub do 6 sektorów usług (usługi wysokiej techniki oparte na wiedzy, usługi rynkowe oparte na wiedzy, usługi finansowe oparte na wiedzy, inne usługi oparte na wiedzy, usługi rynkowe mniej wiedzochłonne, inne usługi mniej wiedzochłonne).

W ramach przetwórstwa przemysłowego (sekcja C) zaprezentowano:

- 1) sektor wysokiej techniki, który obejmuje: produkcję podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych (dział 21), produkcję komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (dział 26), produkcję statków powietrznych, statków kosmicznych i podobnych maszyn (grupa 30.3),
- 2) sektor średnio-wysokiej techniki, który obejmuje: produkcję chemikaliów i wyrobów chemicznych (dział 20), produkcję broni i amunicji (grupa 25.4), produkcję urządzeń elektrycznych (dział 27), produkcję maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowaną (dział 28), produkcję pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli (dział 29), produkcję lokomotyw kolejowych oraz taboru szynowego (grupa 30.2), produkcję wojskowych pojazdów bojowych (grupa 30.4), produkcję sprzętu transportowego, gdzie indziej niesklasyfikowaną (grupa 30.9), produkcję urządzeń, instrumentów oraz wyrobów medycznych, włączając dentystyczne (grupa 32.5).

W ramach usług (sekcje G–U) zaprezentowano:

- 1) sektor usług wysokiej techniki opartych na wiedzy, który obejmuje: działalność związaną z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych (dział 59), nadawanie programów ogólnodostępnych i abonamentowych (dział 60), telekomunikację (dział 61), działalność związaną z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązaną (dział 62), działalność usługową w zakresie informacji (dział 63), badania naukowe i prace rozwojowe (dział 72),
- 2) sektor usług rynkowych opartych na wiedzy (bez usług wysokiej techniki i finansowych), który obejmuje: transport wodny (dział 50), transport lotniczy (dział 51), działalność prawniczą, rachunkowo-księgową i doradztwo podatkowe (dział 69), działalność firm centralnych (head offices); doradztwo związane z zarządzaniem (dział 70), działalność w zakresie architektury i inżynierii; badania i analizy techniczne (dział 71), reklamę, badanie rynku i opinii publicznej (dział 73), pozostałą działalność profesjonalną, naukową i techniczną (dział 74), działalność związaną z zatrudnieniem (dział 78), działalność detektywistyczną i ochroniarską (dział 80),
- 3) sektor usług finansowych opartych na wiedzy, który obejmuje: działalność finansową i ubezpieczeniową (działy 64–66),
- 4) sektor innych usług opartych na wiedzy, który obejmuje: działalność wydawniczą (dział 58), działalność weterynaryjną (dział 75), administrację publiczną i obronę narodową; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (dział 84), edukację (dział 85), opiekę zdrowotną i pomoc społeczną (działy 86–88), działalność związaną z kulturą, rekreacją i sportem (działy 90–93).

Więcej informacji na temat sektorów przetwórstwa przemysłowego i usług można znaleźć m.in. w publikacji Głównego Urzędu Statystycznego i Urzędu Statystycznego w Szczecinie „Nauka i technika w 2017 r.”

Wynagrodzenia obejmują wypłaty pieniężne oraz wartość świadczeń w naturze bądź ich ekwiwalenty należne pracownikom z tytułu pracy. Składnikami wynagrodzeń są: wynagrodzenia osobowe, wypłaty z tytułu udziału w zysku i w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach, dodatkowe wynagrodzenia roczne dla pracowników jednostek sfery budżetowej, wynagrodzenia bezosobowe, wynagrodzenia agencyjno-prowizyjne, honoraria.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie (nominalne) przypadające na 1 zatrudnionego obliczono przyjmując:

- 1) wynagrodzenia osobowe, bez wynagrodzeń osób wykonujących pracę nakładczą oraz uczniów, a także osób zatrudnionych za granicą,
- 2) wypłaty z tytułu udziału w zysku i w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach, dodatkowe wynagrodzenia roczne dla pracowników jednostek sfery budżetowej,
- 3) honoraria wypłacone niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, np. dziennikarzom, realizatorom filmów, programów radiowych i telewizyjnych. Dane o przeciętnych wynagrodzeniach dotyczą pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na pełnozatrudnionych.

Dane o wynagrodzeniach podaje się **w ujęciu brutto**, tj. łącznie z zaliczkami na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych oraz ze składkami na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i chorobowe) płaconymi przez ubezpieczonego pracownika.

Finanse publiczne

Podstawę prawną określającą procesy związane z gromadzeniem i rozdysponowaniem środków publicznych stanowi ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 2077 z późn. zm.) i przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1241, z późn. zm.).

Podstawę prawną gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego stanowią również: ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r. poz. 994, z późn. zm.), ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r. poz. 995 z późn. zm.), ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r. poz. 913 z późn. zm.) oraz ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r. poz. 1530 z późn. zm.).

Dochody i wydatki budżetów gmin, miast na prawach powiatu, powiatów i województwa są określane w uchwale budżetowej przez właściwe organy stanowiące na rok kalendarzowy (budżetowy), w terminach i na zasadach określonych w ustawach ustrojowych oraz ustawie o finansach publicznych.

Miasto na prawach powiatu realizuje jednocześnie zadania z zakresu działania gminy oraz powiatu i sporządza jeden budżet, w którym określone są poszczególne dochody z uwzględnieniem źródeł dochodów gminy i powiatu oraz wydatki realizowane łącznie przez gminę i powiat. W publikacji dane prezentowane na mapach i w tabelach z zakresu dochodów i wydatków m.st. Warszawy dotyczą budżetu miasta na prawach powiatu, natomiast województwa mazowieckiego podawane są łącznie z miastami na prawach powiatu.

Dochody i wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego grupuje się zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o finansach publicznych, tj. w podziale na działy i rozdziały – określające rodzaj działalności oraz paragrafy – określające rodzaj dochodu, przychodu lub wydatku. Prezentowane w dziale dane opracowano zgodnie z rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1053 z późn. zm.).

Prezentowane dane w zakresie wydatków według działów obejmują wszystkie paragrafy wydatkowe zrealizowane w danym dziale.

Methodological notes

Territorial division. Area and land use

On 1st January 1999 (pursuant to the Act of 24 July 1998, Journal of Laws No. 96, item 603), a fundamental three-tier territorial division of the state was introduced, the units of which are: gminas, powiats and Voivodships.

The gmina is the basic unit of the territorial division of the country. Auxiliary units in gminas include, among others, village administrator's offices, whose organization and scope of activity are determined by the competent gmina council in a separate statute.

On 27 October 2002 (pursuant to the Act on the System of the Capital City of Warszawa of 15 March 2002, Journal of Laws No. 41, item 361, with later amendments), the existing warszawski powiat as well as Warszawa gminas and districts in the Warszawa-Centrum gmina were abolished. The Capital City of Warszawa is now one gmina, which at the same time is a city with powiat status, divided into 18 districts.

Information on the geodesic status and directions of land use are presented as of 1 January 2018, based on the land register introduced by the decree of the Minister of Regional Development and Construction dated 29 March 2001 on the registration of land and buildings (uniform text Journal of Laws 2017 item 1990). The land register has introduced changes since 2002, mainly consisting in including to agricultural land: built-up agricultural land (previously included in the item "built-up and urbanized land"), land under ponds (included in the item "standing inland water") as well as ditches (which accounted for a separate item). From 2017, agricultural land includes wooden and bushy areas on agricultural land recognized until 2016 in the item "forest land and wooden and bushy areas".

Population . Vital statistics

Information on population were compiled on the basis:

- 1) the balances of the size and structure of population in the gmina. Population balances are compiled for periods between censuses based on the last census, taking into account changes in a given period connected with vital statistics (births, deaths) and migration of the population (registering and cancelling registration for permanent residence and temporary stay from other gminas and from abroad), as well as address changes of the population due to changes in the administrative division,
- 2) documentation of Civil Status Offices regarding registered marriages, births and deaths,
- 3) the registers of the Ministry of Digitization on internal and international migration of population for permanent and temporary stay.

Data on population as well as demographic rates and indicators per capita (per 1000 population etc.) were compiled on the basis of the results of the Population and Housing Census as of 31 March 2011.

Data on population were presented also by **economic age groups**:

- pre-working age – males and females aged 0–17 years,
- working age – males aged 18–64 years, females aged 18–59 years,
- post-working age – males aged 65 years and more and females aged 60 years and more.

Non-working age population is understood as population at pre-working age and post-working age.

Data regarding the **vital statistics** according to territorial division were compiled as follows:

- marriages – according to the husband's place of residence before the wedding (in the case

when the husband lived abroad before the wedding, the wife's place of permanent residence is taken into account),

- births – according to the mother's place of permanent residence,
- deaths – according to the place of permanent residence of the deceased.

Natural increase of the population means the difference between the number of live births and deaths in a given period.

Infant is a child under the age of 1.

Data on births and deaths (including infant deaths) are presented according to the criteria of the definition of infant births and deaths recommended by the World Health Organization.

Rates concerning vital statistics and migration of the population according to territorial division were calculated as the ratio of the number of defined events to the number of population as of 30 June.

The Webb Method consists in qualifying the surveyed territorial unit (gmina, powiat) to one of eight types of population development depending on the sign and absolute value of natural increase and net migration for permanent residence calculated per 1000 population. The Webb classification distinguishes:

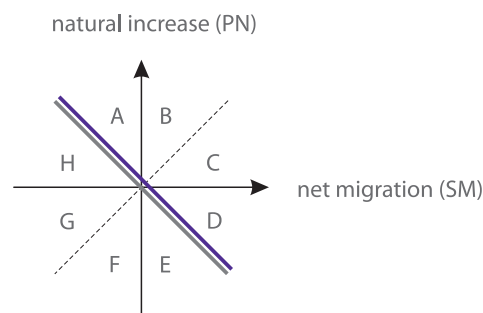
– four types relating to units populating as a result of:

- A — prevalence of natural increase over the migration loss ($+PN > -SM$),
- B — migration increase and even higher natural increase ($+PN > +SM$),
- C — natural increase and even higher migration increase ($+PN < +SM$),
- D — predominance of migration increase over natural decrease ($-PN < +SM$),

– four types relating to units depopulating as a result of:

- E — prevalence of natural decrease over migration increase ($-PN > +SM$),
- F — migration decrease and even higher natural loss ($-PN > -SM$),
- G — natural loss and even higher migration loss ($-PN < -SM$),
- H — predominance of migration decrease over natural increase ($+PN < -S$)

Populating gminas	A	$+PN > -SM$
	B	$+PN > +SM$
	C	$+PN < +SM$
	D	$-PN < +SM$
Depopulating gminas	E	$-PN > +SM$
	F	$-PN > -SM$
	G	$-PN < -SM$
	H	$+PN < -SM$
Gminas in transition	B – C	$SM > 0, PN > 0$

In the case when absolute values of indicators of natural increase and permanent net migration are equal or when the value of one of the indicators is zero, additional types (transitional) are introduced.

The type of the examined unit is determined by reading the relation of both variables using the coordinate system (and additionally introduced diagonals), in which the ordinate corresponds to the value of natural increase rate, and x-axis to the values of net migration for permanent residence in the examined period.

Education

Information in the publication is presented according to the organizational status of school system regulated by the provisions of the Law on School Education, dated 14 December 2016 (Journal of Laws 2016 item 996, with later amendments) and Education System Law, dated 7 September 1991 (uniform text Journal of Law 2018 item 1457). The information presented was compiled on the basis of data from the Educational Information System administered by the Ministry of National Education.

In the 2018/19 school year children at the age of 6 are required to undergo an obligatory 1 year pre-primary education in pre-primary education establishments, while children at the age of 7 have been subjected to obligatory education. Education is obligatory until the age of 18.

Since 1 September 2017 the new school system has been implemented which ultimately will introduce: 8-year primary school, 4-year general secondary school, 5-year technical secondary school, 3-year sectoral VET school I stage, 2-year sectoral VET school II stage, and will eliminate lower secondary schools.

As a result of implementing the new education system in the 2018/19 school year:

- in primary schools, the first year of pupils conducting the eighth grade curriculum is included, which resulted in the lack of graduates of the 2016/17 school year (change from the 6- to 8-year primary school),
- there was no recruitment to the first grade of lower secondary schools, which are gradually being liquidated,
- in stage I sectoral vocational schools, there are still pupils of basic vocational school sections.

Among the schools covered by the education system in the 2018/19 school year, apart from primary and lower secondary schools, there were 3-year general secondary schools for youth and adults, 4-year technical secondary schools for youth, 3-year special job training schools, art schools leading to professional certification also post-secondary schools.

In the publication, the information regarding art schools leading to professional certification refers to general art schools, which are presented excluding schools providing art education only.

Pre-primary education establishments are establishments for children from the age of 3 to the start of their education in primary school, which provide children with care and which aim at preparing them to school education. These establishments include: nursery schools, pre-primary sections of primary schools, and since the 2008/09 school year also pre-primary education points and pre-primary points.

Schools and establishments can be public, non-public and non-public with the competence of a public school. A non-public school can obtain the competence of a public school, if it implements the minimum programme as well as applies the principles of classifying and promoting pupils and students as established by the Minister of National Education, allowing students to obtain state certificates or diplomas. Central (government) administration units and local government units can administer public schools only. Primary and lower secondary schools can be public schools or non-public with the competence of public schools only.

Data presented in the publication refer to pre-primary education, primary and lower secondary schools for children and youth and upper secondary schools (including special schools). Data include schools and establishments managed by central (government) administration units, local government units (gminas, powiats and Voivodships) as well as by other legal and natural persons.

Data regarding pre-primary education and schools were given as of the beginning of the school year; data on graduates – as of the end of the school year.

Municipal infrastructure. Transport. Dwellings

Data regarding municipal installations concern operative installations.

Information regarding the **length of the water** supply network concerns distribution network, excluding connections leading to residential buildings and other constructions.

Data regarding the **length of the sewage network**, apart from street conduits, include collectors, i.e. conduits receiving sewage from the street network, while they do not include sewers designed exclusively for draining run-off.

Water supply and sewage connections leading to residential buildings (including collective accommodation facilities, such as: employee hotels, student dormitories and boarding schools, social welfare homes) are understood as branches linking individual buildings with the distribution network or in the case of sewage system – with combined network.

Data on **water consumption** from water supply system in households include the amount of water taken from the water supply network using devices installed in the building. To calculate the consumption of water per capita, the population as of 30 June was assumed.

Data regarding the users of water supply systems and sewage systems include also population residing in collective accommodation facilities.

Data on **municipal waste** concern waste generated by households, excluding discarded vehicles, as well as by other producers of waste (not containing hazardous waste), which because of its character or composition is similar to waste from households.

Information on municipal waste is given in accordance with the waste catalogue introduced by the ordinance of the Ministry of the Environment dated 9 December 2014 (Journal of Law, item 1923).

Bicycle path (road for bicycles) – a road or its part intended for bicycles, marked with appropriate road signs. The road for bicycles is separated from other roads or roadways of the same road structurally or by means of road safety devices. The length of bicycle paths should be considered as the length of roads for bicycles running in one direction. The length of bicycle paths located on two sides of the road is calculated separately. The information includes bicycle paths used mainly for communication purposes, not tourism, so called bicycle routes (e.g. located in the forest).

Information regarding **dwelling stocks and completed dwellings** concerns dwellings, as well as rooms and the useful floor area in these dwellings, located in residential and non-residential buildings. Data do not include collective accommodation facilities (employee hotels, student dormitories and boarding schools, social welfare homes and others) and spaces not designed for residential purposes, but which for various reasons are inhabited (animal accommodations, caravans, ships, wagons and others).

Data on dwelling stocks were compiled on the basis of balances of dwelling stocks – as of 31 December, according to each administrative division. The balances of dwelling stocks are estimated for the periods between censuses on the basis of results from last census assuming inhabited and uninhabited dwelling as a basis and considering increases and decreases of dwelling stocks.

Social premises – premises suitable for living due to equipment and technical condition, whose area of rooms per each tenant's household member cannot be less than 5 m², and in the case of single-person household 10 m², whereas the premises may be of a reduced standard. It is granted for a definite period of time and the rent for this dwelling cannot exceed half of the rent rate applicable in the municipal dwelling stocks.

A **dwelling** is a premise comprising one or several rooms including auxiliary spaces, built or remodeled for residential purposes, structurally separated (by permanent walls) within a building, into which a separate access leads from a staircase, passage, common hall or directly from the street, courtyard or garden.

A **room** is a space in a dwelling separated from other spaces by permanent walls, with an area of at least 4 m², with direct day lighting, i.e. with a window or door containing a glass element in an external wall of a building. A kitchen area is treated as a room if it meets the conditions described in the definition.

The **useful area of a dwelling** is the total useful floor area of the rooms, kitchen, foyers, bathrooms, and other spaces comprising the dwelling.

Information regarding dwellings, useful floor area of dwellings and rooms completed refers to dwellings in newly built and expanded buildings (the enlarged portion) as well as dwellings obtained as a result of adapting non-residential spaces.

Information regarding the results of private construction refers to dwellings completed by natural persons, foundations, churches and religious associations, intended for the own use of the investor.

In dwelling stocks, the total population as of 31 December was adopted as the basis for calculating the average number of persons per dwelling and per room.

To calculate the results of the housing construction per 1000 population, the data on the number of population as of 30 June were assumed, while in calculations per 1000 contracted marriages – as of 31 December.

Health care and social welfare

The data concerning health care since 2012 are given including data on health care units subordinated to the Ministry of National Defence, the Ministry of the Interior and Administration and until 2011 – the Internal Security Agency; excluding health care in prisons.

The activity of **generally available pharmacies** is regulated by the Pharmaceutical Law of 6 September 2001 (uniform text Journal of Laws 2017, item 2211, with later amendments). Data regarding generally available pharmacies do not include pharmacies which operate in the structure and for the needs of hospitals.

Pharmaceutical outlets are sales outlets for selling prepared medicines, the range of which is precisely defined and they are located in rural areas.

An **out-patient department** is an enterprise of a medical entity that provides primary out-patient health care and specialized health care as well as benefits in the field of medical rehabilitation. Out-patient departments are given together with: health centres, clinics, ambulatory departments and infirmaries, diagnostic facilities and medical diagnostic laboratories.

Doctor consultations in the field of out-patient health care (regarding consultations within primary and specialized health care) were given together with preventive examinations and opinions of military medical commissions, excluding consultations provided in admission rooms in general hospitals.

Consultations in primary health care since 2017 are given including consultations on night and holiday health care. These are benefits provided from Monday to Friday from 18.00 to 8.00 the next day and round-the-clock on holidays, including basic emergency services or continuation of treatment. They also

include consultations on night and holiday health care provided as part of subcontracts with the hospital to perform these consultations.

Data on **care for children up to the age of 3** are presented in accordance with the law dated 4 February 2011 (uniform text Journal of Laws 2018 item 603, with later amendments), under which care can be organized in the form of a nursery (including nursery words) and since 2011 – children’s clubs, provided by a day carer or nanny.

Data concerning **social welfare homes and facilities** refer to the institutions for which the founding bodies are: local government units, associations, social organizations, churches and religious associations, foundations, natural and legal persons.

Residents of social welfare homes and facilities are persons who require 24-hour care due to age, illness or disability, who cannot function independently in everyday life, who cannot be provided with necessary assistance in the form of care services.

Culture

Library is a unit having an organized (catalogued) collection of books, periodicals and other writing materials which has at least 300 catalogue items, available to users in a controlled manner.

The calculation unit of the collection is the **volume** (the contents of one cover) registered in the inventory book. In the case of periodicals, the volume is a collection (usually annual) of one title or of a newspaper or magazine, which constitute one inventory item.

A borrower (user actively borrowing books) is a user registered in the library who checked out at least one volume during the year. Data on borrowers refer to persons using the library, that is receiving library materials for use outside the library. The basic document used to collect data about borrowers in the library is the current loan card (borrower card) or other document used for registration.

Labour market. Entities of the national economy

Data regarding employment concern persons performing work providing earnings or income and include:

- 1) employees hired on the basis of an employment contract (labour contract, posting, appointment, election or service relations);
- 2) employers and own account workers, i.e.:
 - a) owners and co-owners (including contributing family workers, excluding partners in companies who do not work in them) of entities conducting economic activity,
 - b) other self-employed persons; e.g., persons practising learned professions;
- 3) outworkers;
- 4) agents;
- 5) members of agricultural production cooperatives (agricultural producers’ cooperatives and cooperatives established on their basis as well as agricultural farmers’ cooperatives).

Data on **employment** refer to actual workplace and kind of activity; excluding economic entities employing up to 9 persons and persons tending private farms in agriculture.

An **unemployed person** (the Law dated 20th April 2004 on Promoting Employment and Labour Market Institutions, in force since 1st June 2004 – uniform text: Journal of Laws 2016 item 645, with later amendments) is understood as person who is not employed and not performing any other kind of paid work who is capable of work and ready to take full-time employment (or in the case he/she is a disabled person – capable and ready to take work comprising no less than a half of working time), not attending school with the exception of schools for adults (or taking extra curriculum exam within the scope of this school

programme) or tertiary schools in part-time programme, registered in a powiat labour office, appropriate for his/her permanent or temporary stay and looking for employment or other kind of paid work, if among others:

- 1) is at least 18 years old and has not reached the retirement age;
- 2) did not acquire the right to retirement pay or pension resulting from an inability to work, pension due to training, social-welfare pension, family pension in the amount exceeding half of the minimum remuneration for work or after termination of employment, other gainful employment, discontinuation of non-agricultural activity, does not receive teacher's compensatory benefit, does not receive: a pre-retirement benefit or allowance, a rehabilitation allowance, a sick or maternity benefit or a benefit in the amount of maternity benefit;
- 3) is not owner or holder (sole or dependent) of agricultural real estate with an area of agricultural land exceeding 2 convertible ha, is not subject to retirement and pension insurance from full-time work due to being a spouse or a member of an agricultural household with an area of agricultural land exceeding 2 convertible ha;
- 4) did not submit an application to the business register or after submitting the application for entry submitted the application for suspension of economic activity and the suspension period has not yet expired or the period up to the date – specified in the application for entry – of starting economic activity;
- 5) is not temporarily under arrest or not serving a prison sentence, excluding a prison sentence carried out outside the penitentiary in the system of electronic supervision;
- 6) does not receive monthly income of the amount exceeding half of the minimum remuneration for work; excluding revenues from interest or other income generated from money gathered on bank accounts;
- 7) does not receive, on the basis of regulations concerning social welfare, a permanent social benefit;
- 8) does not receive, on the basis of regulations concerning family allowances, nursing allowance or allowance supplementary to family benefit due to single parenthood and losing rights to unemployment benefit due to the expiry of the legal duration of benefit receiving;
- 9) does not receive, after termination of employment, training benefit.

Data on entities of the national economy registered in the REGON register include legal persons, organizational units without legal personality and natural persons conducting economic activity classified to individual sections/divisions/groups of PKD 2007 according to the predominant kind of activity. Data include entities of the national economy regardless of the nature of ownership, i.e. included in the public and private sector.

The National Official Business Register, hereinafter referred to as REGON, is an administrative register held by the President of Statistics Poland. The rules for running the register are defined by the Law on Official Statistics, dated 29th July 1995 (uniform text: Journal of Law 2016 item 1068, with later amendments) and the provisions of the decree at the Council at Ministers of 30th November 2015 (Journal of Law item 2009, with later amendments) on the mode and methodology of running and updating the business register, including application, questionnaire and certificate specimens. The rules for running the register are defined by the Law on Official Statistics, dated 29 July 1995 (uniform text Journal of Law 2016 item 1068, with later amendments) and the provisions of the decree at the Council at Ministers of 30 November 2015 (Journal of Law item 2009, with later amendments) on the mode and methodology of running and updating the business register, including application, questionnaire and certificate specimens.

Information made available from the REGON register is created directly on the basis of data reported to the register by entities legally obliged to update it. These data regarding the information provided are not subject to additional verification.

The data presented in the Polish Classification of Activities - PKD 2007, prepared on the basis of the Statistical Classification of Economic Activities in the European Community 0 NACE Rev. 2. PKD 2007 was introduced on 1st January 2008 by the regulation of the Council of Ministers of 24th December 2007 (Journal of Law No. 251, item I885, with later amendments).

Within the PKD 2007, "Industry" was distinguished as on additional grouping, which includes the sections: "Mining and quarrying", "Manufacturing", "Electricity, gas, steam and air conditioning supply" and "Water supply; sewerage, waste management and remediation activities".

The term "services" includes sections: "Wholesale and retail sales, repair of motor vehicles, including motorcycles", "Transportation and storage", "Manufacturing", "Electricity, gas, steam and air conditioning supply", "Accommodation and catering", "Information and communication", "Financial and insurance activities", "Real estate activities", "Professional, scientific and technical activities", "Administrative and support service activities", "Public administration and defence; compulsory social security", "Education", "Human health and social work activities", "Arts, entertainment and recreation and recreation", "Other service activities", "Activities of households as employers; undifferentiated goods- and services-producing activities of households for own use" and "Activities of extraterritorial organizations and bodies".

Presented in table 21. (tabular annex in xls format) entities of the national economy of manufacturing according to the advancement of technology and services according to the involvement of knowledge were developed in accordance with the OECD domain approach, i.e. classifying units into 4 manufacturing sectors (high technology, medium-high technology, medium-low technology, low technology) or up to 6 service sectors (high technology knowledge-based services, knowledge-based market services, knowledge-based financial services, other knowledge-based services, less knowledge-intensive market services, other less-knowledge-intensive services).

As part of manufacturing (section C) the following were presented:

- 1) high technology sector, which includes: manufacture of basic pharmaceutical substances and medicines and other pharmaceutical products (division 21), manufacture of computer, electronic and optical products (division 26), manufacture of air and spacecraft and related machinery (group 30.3),
- 2) medium-high technology sector, which includes: manufacture of chemicals and chemical products (division 20), production of weapons and ammunition (group 25.4), manufacture of electrical equipment (division 27), manufacture of machinery and equipment n.e.c. (division 28), manufacture of motor vehicles, trailers and semi-trailers, excluding motorcycles (division 29), manufacture of railway locomotives and rolling stock (group 30.2), manufacture of military fighting vehicles (group 30.4), manufacture of transport equipment not elsewhere classified (group 30.9), manufacture of medical and dental instruments and supplies (group 32.5).

As part of services (sections G–U) the following were presented:

- 1) high-tech knowledge-based services sector, which includes: activities related to the production of films, video recordings, television programmes, sound and music recordings (division 59), broadcasting public and subscription programmes (division 60), telecommunications (division 61), related activities with software and consultancy in the field of IT and related activities (division 62), information services (division 63), scientific research and development works (division 72),
- 2) sector of knowledge-based market services (without high-tech and financial services), which includes: water transport (division 50), air transport (division 51), legal, accounting and tax consultancy activities (tax division 69), activities of head offices; management consultancy (division 70), architectural and engineering activities; technical research and analysis (division 71), advertising, market and public opinion research (division 73), other professional, scientific and technical activities (division 74), employment-related activities (division 78), detective and security activities (division 80) .
- 3) knowledge-based financial services sector, which includes: financial and insurance activities (divisions 64-66),
- 4) the sector of other knowledge-based services, which includes: publishing activities (division 58), veterinary activities (division 75), public administration and national defence; compulsory social security (division 84), education (division 85), health care and social welfare (divisions 86-88), activities related to culture, recreation and sport (divisions 90-93).

More information on manufacturing sectors and services can be found, among others, in the publication of Statistics Poland and the Statistical Office in Szczecin titled "Science and technology in 2017".

Wages and salaries include cash payments and value of benefits in nature or their equivalents due to employees for work. The components of wages and salaries are: personal wages and salaries, payments from profit for distribution and balances surpluses in co-operatives, annual extra wages and salaries for employees of budgetary sphere entities, impersonal wages and salaries, agency commission wages and salaries, fees.

Average monthly wages and salaries (nominal) per employee were calculated assuming:

- 1) personal wages and salaries, excluding wages and salaries paid to outworkers and apprentices and persons employed abroad,
- 2) payments from profit for distribution and balances surpluses in co-operatives, annual extra wages and salaries for employees of budgetary sphere entities,
- 3) fees paid to certain groups of employees for performing work under labour contract, e.g. to journalists, producers of films, radio and television programmes. Data on average wages and salaries refer to full-time and part-time employees in terms of full-time employment.

Data regarding wages and salaries are given **in gross terms**, i.e. including deductions on personal income taxes and employee's contributions to compulsory social security (retirement, pension and illness).

Public finance

The legal basis defining the processes related to accumulation and allocation of public funds is the Law on Public Finances, dated 27 July 2009 (uniform text Journal of Laws 2017, item 2077, with later amendments) and regulations introducing the Law on Public Finances (Journal of Laws 2009 No. 157, item 1241, with later amendments).

The legal basis of financial management of local government units is additionally provided by: the Law on Gmina Local Government, dated 8 March 1990 (uniform text: Journal of Laws 2018, item 994, with later amendments), the Law on Powiat Local Government, dated 5 June 1998 (uniform text Journal of Laws 2018 item 995, with later amendments), the Law on Voivodship Local Government, dated 5 June 1998 (uniform text Journal of Laws 2018 item 913 with later amendments) as well as the Law on Incomes of Local Government Units, dated 13 November 2003 (uniform text Journal of Laws 2018 item 1530, with later amendments).

Revenue and expenditure of budgets of gminas, cities with powiat status, powiats and the voivodship are determined in the budgetary law passed by relevant councils for a period of one calendar year (a budgetary year) within the periods and in accordance with the principles set forth in statutory acts and in the Law on Public Finances.

The city with powiat status simultaneously performs tasks within the scope of gmina and powiat activities and draws up one budget in which individual revenue is determined, taking into account the sources of gmina and powiat revenues as well as expenditure implemented jointly by gmina and powiat. In the publication, data on revenue and expenditure of Warsaw capital city presented on maps and tables refer to the budget of city with powiat status, while Mazowieckie Voivodship is given together with cities with powiat status.

Revenue and expenditure of budgets of local government units are grouped in accordance with the provisions set forth in the Law on Public Finances, i.e. they are grouped into divisions and chapters – defining types of activity, and into paragraphs – defining types of revenue, income or expenditure. The presented data were compiled in accordance with the decree of the Minister of Finance of 2 March 2010 on detailed classification of revenue, expenditure, income and on funds from foreign sources (uniform text Journal of Laws 2014, item 1053, with later amendments).

The presented data on expenditures by divisions include all expenditure paragraphs carried out in this division.